

**SENAT
RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ
IX KADENCJA**

Warszawa, dnia 1 grudnia 2016 r.

Druk nr 369

PREZES RADY MINISTRÓW

**Pan
Stanisław KARCZEWSKI
MARSZAŁEK SENATU
RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ**

Szanowny Panie Marszałku.

Przekazuję przyjęty przez Radę Ministrów dokument:

- Informacja dla Sejmu i Senatu Rzeczypospolitej Polskiej o funkcjonowaniu centrów i klubów integracji społecznej w latach 2014–2015.

Jednocześnie informuję, że Rada Ministrów upoważniła Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej do prezentowania stanowiska Rządu w tej sprawie w toku prac parlamentarnych.

Łączę wyrazy szacunku

(-) Beata Szydło

INFORMACJA

DLA SEJMU i SENATU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

O FUNKCJONOWANIU

CENTRÓW I KLUBÓW INTEGRACJI SPOŁECZNEJ

W LATACH 2014 – 2015

(art. 18c ustawy z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym)

Warszawa, listopad 2016 r.

SPIS TREŚCI

	Wprowadzenie	str. 2
I	Krajowy zbiór podmiotów zatrudnienia socjalnego	str. 3
II	Statystyka podmiotów zatrudnienia socjalnego – kadry, uczestnicy i finanse	str. 14
II.1	Kadry podmiotów zatrudnienia socjalnego	str. 14
II.2	Uczestnicy zajęć reintegracji prowadzonych przez podmioty zatrudnienia socjalnego	str. 17
II.3	Finanse podmiotów zatrudnienia socjalnego	str. 21
III	Centra i kluby integracji społecznej jako partnerzy instytucji pomocy społecznej i publicznych służb zatrudnienia	str. 24
III.1	Wykorzystanie w lokalnej i regionalnej polityce społecznej zatrudnienia socjalnego – wyniki badań	str. 26
III.2	Gotowość samorządu terytorialnego do korzystania z przepisów ustawy o zatrudnieniu socjalnym – wyniki badań	str. 35
III.3	Podmioty zatrudnienia socjalnego partnerami w programie Aktywizacja i Integracja oraz Programach Specjalnych w latach 2014–2015 – wyniki badań	str. 47
IV	Reprezentacje środowiska podmiotów zatrudnienia socjalnego	str. 60
	Załącznik Nr 1 Rejestr centrów integracji społecznej	str. 62
	Załącznik Nr 2 Rejestr klubów integracji społecznej	str. 68

WPROWADZENIE

Trzecia edycja „Informacji dla Sejmu i Senatu Rzeczypospolitej Polskiej o funkcjonowaniu centrów i klubów integracji społecznej” (dalej: Informacja), przygotowana została zgodnie z przepisem art. 18c ustawy z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym (Dz. U. z 2016 r. poz. 1828), zwana dalej „ustawą o zatrudnieniu socjalnym” obejmuje okres lat 2014–2015. Opracowanie jest wynikiem prac analityczno–badawczych prowadzonych w dwuletnich cyklach przez Instytut Rozwoju Służb Społecznych, na zlecenie ministra właściwego ds. zabezpieczenia społecznego.

Do przygotowania niniejszej Informacji zostały wykorzystane następujące materiały źródłowe:

- 1) rejestry wojewodów, prowadzone na podstawie przepisu art. 5 ust. 5 oraz art. 18a ust. 1 ustawy o zatrudnieniu socjalnym, obejmujące swym zakresem dane wg stanu na koniec 2015 r.,
- 2) sprawozdania statystyczne centrów i klubów integracji społecznej, przekazywane do dnia 31 marca danego roku wojewodom, zgodnie z przepisami art. 5 ust. 4 pkt 2 oraz art. 18a ust. 6, obejmujące swym zakresem dane za rok poprzedni, przy czym z uwagi na dwuletni cykl monitoringu w *Informacji* prezentowane są dane za lata 2014 i 2015,
- 3) wyniki badań w tematach wybranych i zaakceptowanych przez ministra właściwego ds. zabezpieczenia społecznego, przeprowadzone w latach 2014–2015, a także raporty ze zrealizowanego w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki 2007–2013 projektu pt. „Kompleksowe formy reintegracji społeczno – zawodowej w środowisku lokalnym”, który obejmował problematykę zatrudnienia socjalnego,
- 4) dokumenty ilustrujące działalność środowiska podmiotów zatrudnienia socjalnego w latach 2014–2015, które utworzyły platformy współpracy na szczeblu regionalnym i ogólnopolskim.

Niniejsza Informacja dotyczy aktualnego stanu prawnego w zakresie zatrudnienia socjalnego, ustanowionego na mocy ustawy z dnia 5 sierpnia 2015 r. o zmianie ustawy o zatrudnieniu socjalnym oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 1567).

I. KRAJOWY ZBIÓR PODMIOTÓW ZATRUDNIENIA SOCJALNEGO¹

Ustalenie rzeczywistej liczby jednostek zatrudnienia socjalnego na koniec 2015 r., a więc liczby centrów i klubów integracji społecznej (dalej odpowiednio: CIS i KIS) jest utrudnione z uwagi na występujące rozbieżności pomiędzy rejestrami wojewodów, a sprawozdawczością systemu CAS², prowadzoną przez ministra właściwego ds. zabezpieczenia społecznego.

Kierując się zasadą, że prowadzenie działalności usług reintegracji społecznej i zawodowej przez dany CIS jest ustawowo warunkowane decyzją wojewody o przyznaniu „statusu centrum” oraz jednocześnie aktualnym wpisem do rejestru wojewody właściwego ze względu na siedzibę danej jednostki organizacyjnej, ustalono, że **liczba tych podmiotów na koniec grudnia 2015 r. wynosi 175 jednostek, a na koniec maja 2016 r. – 181 jednostek.** Wykaz jednostek CIS zawiera załącznik nr 1.

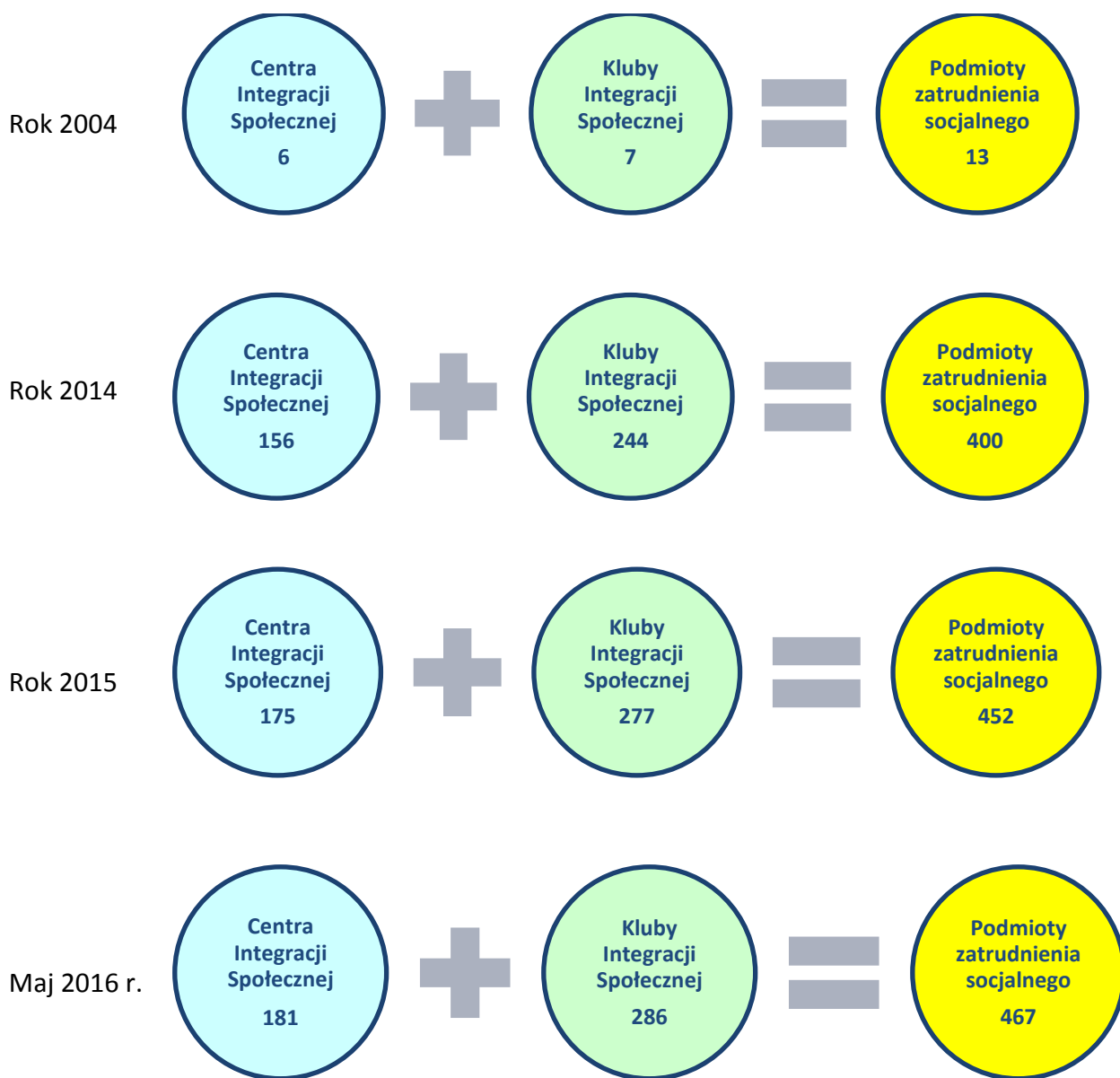
W przypadku KIS prowadzenie usług reintegracji społecznej i zawodowej jest uwarunkowane dokonaniem przez instytucje tworzącą wpis do rejestru wojewody właściwego ze względu na siedzibę danej jednostki organizacyjnej. Ustalono, że na koniec 2015 r. tylko 3 jednostki KIS nie dysponowały wymaganym wpisem, stąd też przyjęto, że **na koniec grudnia 2015 r. liczba działających KIS wyniosła 277 jednostki, a na koniec maja 2016 r. – 280 jednostek.** Wykaz jednostek KIS zawiera załącznik nr 2.

Zmiana stanu liczebnego zbioru podmiotów zatrudnienia socjalnego w stosunku do okresu bazowego, tj. 2004 r., w którym pojawiły się pierwsze centra i kluby integracji społecznej została zaprezentowana na poniższym diagramie.

¹ Na potrzeby niniejszej *Informacji* pod pojęciem podmiotu zatrudnienia socjalnego przyjęto zbiór jednostek organizacyjnych utworzony z centrów i klubów integracji społecznej. W obowiązujących definicjach dotyczących podmiotów reintegracyjnych uwzględnia się jeszcze warsztaty terapii zajęciowej oraz zakłady aktywności zawodowej.

² CAS – system elektronicznej sprawozdawczości w Centralnej Aplikacji Statystycznej MRPiPS.

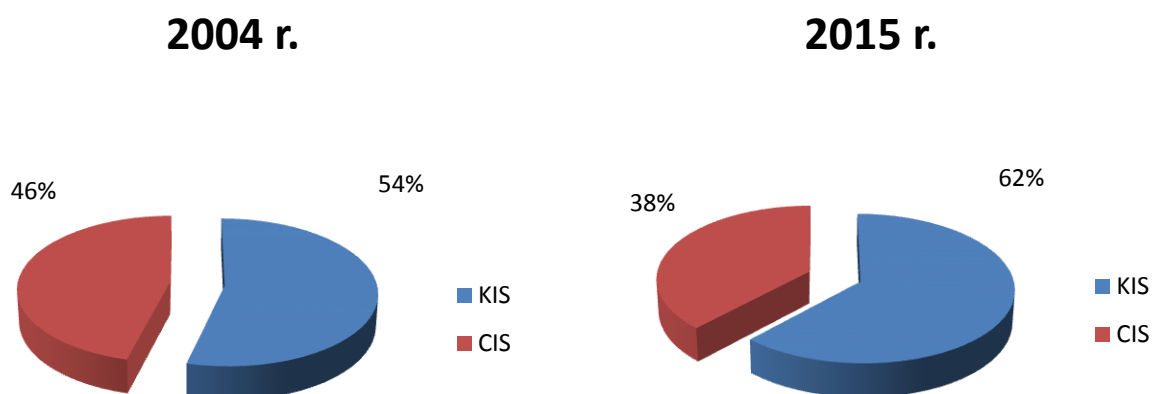
Rys. 1 Stan liczebny zbioru podmiotów zatrudnienia socjalnego

Źródło: opracowanie na podstawie danych rejestrów wojewodów oraz danych systemu CAS.

Od 2004 r., tj. od początku powstawania podmiotów zatrudnienia socjalnego przewaga w ogólnym zbiorze należała do jednostek KIS, których udział w 2004 r. wynosił 54%, a na koniec czerwca 2016 r. – 62%.

Rys. 2 Struktura udziału danego typu jednostki w ogólnym zbiorze podmiotów zatrudnienia socjalnego

Źródło: opracowanie na podstawie danych rejestrów wojewodów oraz danych systemu CAS.

Liczebność zbioru podmiotów zatrudnienia socjalnego wpływa na wskaźnik poziomu liczby jednostek zatrudnienia socjalnego w województwie w planowanych działaniach aktywizacyjnych, wobec grupy osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. Wzrost liczby CIS-ów i KIS-ów w latach 2014–2015 przyczynił się do podwojenia wysokości wskaźnika w stosunku do 2012 r. Obecnie wynosi on 28 jednostek na 1 województwo (Tabl. 1).

Tabl. 1 Poziom jednostek organizacyjnych zatrudnienia socjalnego w województwie w skali kraju

Lp.	Wyszczególnienie	2012	2013	2014	2015
1.	Liczba centrów na 1 województwo	6	8	10	11
2.	Liczba klubów na 1 województwo	8	14	15	17
3.	Ogółem podmioty zatrudnienia socjalnego na 1 województwo	14	22	25	28

Źródło: Opracowanie własne.

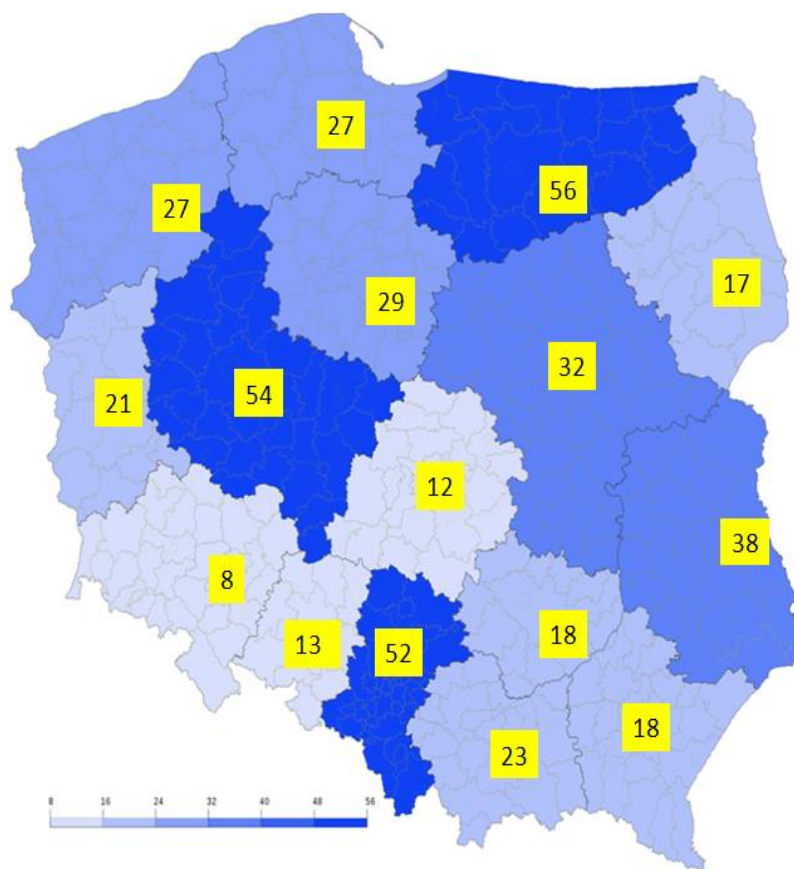
Analizując sytuację poszczególnych województw na koniec 2015 r. w zakresie posiadania własnego zasobu jednostek zatrudnienia socjalnego można dokonać ich podziału na dwie grupy, a mianowicie:

1. Grupa województw dysponująca większą liczbą jednostek zatrudnienia socjalnego niż krajowy wskaźnik – 28 jednostek, to: woj. kujawsko-pomorskie – 29 jednostek,

woj. lubelskie – 38, woj. mazowieckie – 32, woj. śląskie – 52, woj. warmińsko – mazurskie – 56, woj. wielkopolskie – 54. Łącznie 6 województw.

2. Grupa województw dysponująca mniejszą liczbą jednostek zatrudnienia socjalnego niż krajowy wskaźnik – 28 jednostek, to: woj. dolnośląskie – 8 jednostek, woj. lubuskie – 21, woj. łódzkie – 12, woj. małopolskie – 23, woj. opolskie – 13, woj. podkarpackie – 18, woj. podlaskie – 17, woj. pomorskie – 27, woj. świętokrzyskie – 18, woj. zachodniopomorskie – 27. Łącznie 10 województw.

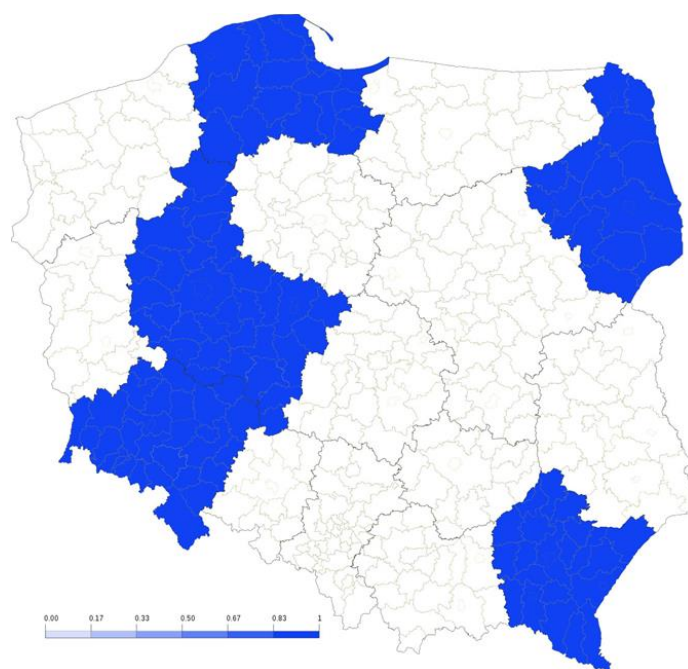
Rys. 3 Przestrzenne rozmieszczenie jednostek zatrudnienia socjalnego na koniec 2015 r.

Źródło: opracowanie własne.

Usługi reintegracji społecznej i zawodowej w większości województw prowadzone są przez KIS, dotyczy to 11 województw, przy czym w niektórych regionach kraju wskaźnik udziału KIS w regionalnym zbiorze podmiotów zatrudnienia socjalnego jest znacznie wyższy niż poziom krajowy (62%). Dotyczy to woj. warmińsko–mazurskiego (86%), woj. kujawsko–pomorskiego (83%), woj. łódzkiego (67%), woj. świętokrzyskiego (67%) oraz woj. zachodniopomorskiego (67%).

Rys. 4 Regiony z wyższym wskaźnikiem udziału CIS w regionalnym zbiorze jednostek zatrudnienia socjalnego na koniec 2015 r.

Źródło: opracowanie własne.

Regionalne zbiory jednostek zatrudnienia socjalnego w podziale na typy przedstawiono poniżej.

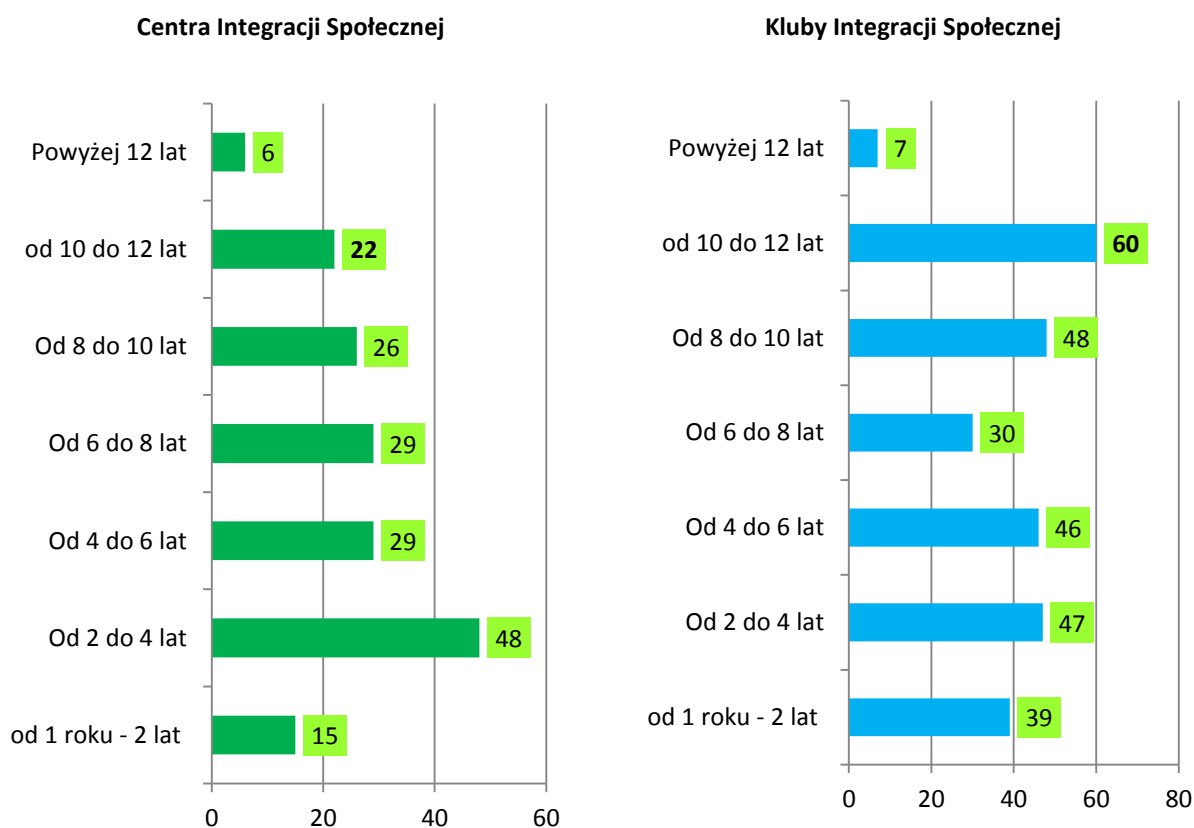
Tabl. 2 Podział regionalny zbioru rejestracyjnego podmiotów reintegracyjnych na koniec 2015

Kraj	Ogółem	Z tego:			
		CIS	% udziału	KIS	% udziału
Kraj	452	175	38%	277	62%
Dolnośląskie	8	5	63%	3	37%
Kujawsko-pomorskie	29	5	17%	24	83%
Lubelskie	38	15	39%	23	61%
Lubuskie	21	11	52%	10	48%
Łódzkie	12	4	33%	9	67%
Małopolskie	23	9	39%	14	61%
Mazowieckie	32	12	38%	20	62%
Opolskie	13	6	46%	7	54%
Podkarpackie	18	10	55%	8	45%
Podlaskie	17	11	64%	6	36%
Pomorskie	27	15	55%	12	45%
Śląskie	52	19	36%	33	64%
Świętokrzyskie	18	6	33%	12	67%
Warmińsko-Mazurskie	56	8	14%	48	86%
Wielkopolskie	54	29	54%	25	46%
Zachodniopomorskie	27	9	33%	18	67%

Źródło: opracowanie na podstawie rejestrów wojewodów.

W krajowym zbiorze podmiotów zatrudnienia socjalnego na koniec 2015 r. odnotowano jednostki organizacyjne o różnym stażu funkcjonowania na rynku usług reintegracji społecznej i zawodowej. W przypadku CIS-ów najliczniejszą grupę stanowią podmioty z 4-letnim okresem świadczenia usług reintegracyjnych – to 28% wszystkich centrów integracji społecznej. Z kolei, w przypadku KIS-ów najliczniejszą grupę stanowią organizacje z 10–12 letnim okresem swej działalności – 18,5% całego zbioru KIS. Taka długość stażu wynika z faktu, że duża liczba jednostek organizacyjnych CIS powstała w latach 2010–2014 przy wykorzystaniu środków Europejskiego Funduszu Społecznego. W 2010 r. liczba CIS wynosiła 94, ale już w 2014 r. – 156, co oznacza iż rocznie przybywało około 30 jednostek, podczas gdy w zbiorze jednostek KIS odnotowywano przyrost roczny około 20 jednostek. Przed 2010 r. rejestrowano przyrost w zbiorze jednostek CIS na poziomie około 20 jednostek rocznie, co ma swoje wyjaśnienie w problemie środków finansowych, niezbędnych na uruchomienie i prowadzenie zajęć reintegracji w centrach.

Rys. 5 Zbiór jednostek zatrudnienia socjalnego wg stażu świadczenia usług reintegracji

Źródło: opracowanie własne.

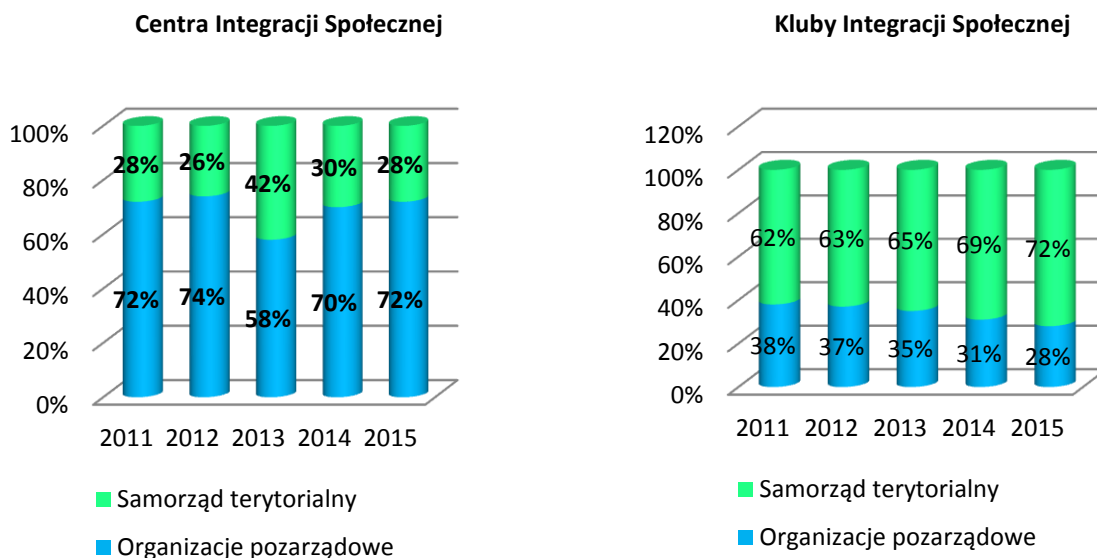
Na liście najstarszych podmiotów zatrudnienia socjalnego należy wymienić:

- 1) w grupie centrów integracji społecznej: CIS Bystrzyca Kłodzka, CIS Polanowice Byczyna, CIS Olsztyn, CIS Kielce, CIS Poznań Fundacja Barka, CIS Szkoła Kofoeda Poznań;
- 2) w grupie klubów integracji społecznej: KIS MCPS Pabianice, KIS MOPS Kędzierzyn–Koźle, KIS Towarzystwa św. Brata Alberta Gliwice, KIS MOPS Skarżysko–Kamienna, KIS GOPS Janowiec Kościelny, KIS MOPS Lidzbark Warmiński.

W procesie inicjowania i organizowania podmiotów zatrudnienia socjalnego wskaźnik udziału tworzącej je instytucji dla centrów i klubów integracji społecznej jest zróżnicowany.

W przypadku jednostek CIS przewaga inicjatywy ich tworzenia należy do organizacji pozarządowych. Tendencja ta utrzymuje się praktycznie od początku funkcjonowania ustawy o zatrudnieniu socjalnym. Odwrotna tendencja występuje w przypadku jednostek KIS.

Rys. 6 Struktura instytucji tworzących jednostki zatrudnienia socjalnego

Źródło: opracowanie na podstawie rejestrów wojewodów.

Warto wskazać, że w grupie instytucji tworzących CIS-y w ostatnich latach, poza gminą oraz organizacją pozarządową, odnotowuje się także udział powiatów. Dotyczy to takich jednostek jak: CIS Legionowo (woj. mazowieckie) utworzony w 2014 r., CIS Sanok (woj. podkarpackie) utworzony w 2012 r., CIS Pawłosiowie/Jarosław (woj. podkarpackie) utworzony w 2013 r., CIS Orzechówka (woj. podkarpackie) utworzony w 2016 r. oraz CIS Chojnice (woj. pomorskie) utworzony w 2014 r.

Trzeba także dodać, że od 2013 r. wzrosło zainteresowanie tworzeniem CIS wśród spółdzielni socjalnych, przy czym ustawa wskazuje jeden typ spółdzielni, a mianowicie te tworzone przez osoby prawne. Przykładem są następujące jednostki: CIS Krobia, (woj. wielkopolskie) utworzony w 2013 r. przez Spółdzielnię Socjalną ECOSS w Krobi, CIS Kozy (woj. śląskie) utworzony w 2016 r. przez Spółdzielnię Socjalną „Kino Marzenie”, CIS „Parasol” Nysa (woj. opolskie) utworzony w 2014 r. przez Spółdzielnię Socjalną „Parasol” z Nysy, CIS „Na zdrowie” Kędzierzyn–Koźle (woj. opolskie) utworzony w 2015 r. przez Spółdzielnię Socjalną „Ogniowo” z Kędzierzyna–Koźle oraz CIS Międzygminny „Winda” Gozdnicza (woj. lubuskie) utworzony w 2015 r. przez Lutolską Spółdzielnię Socjalną „Winda” w Trzcielu.

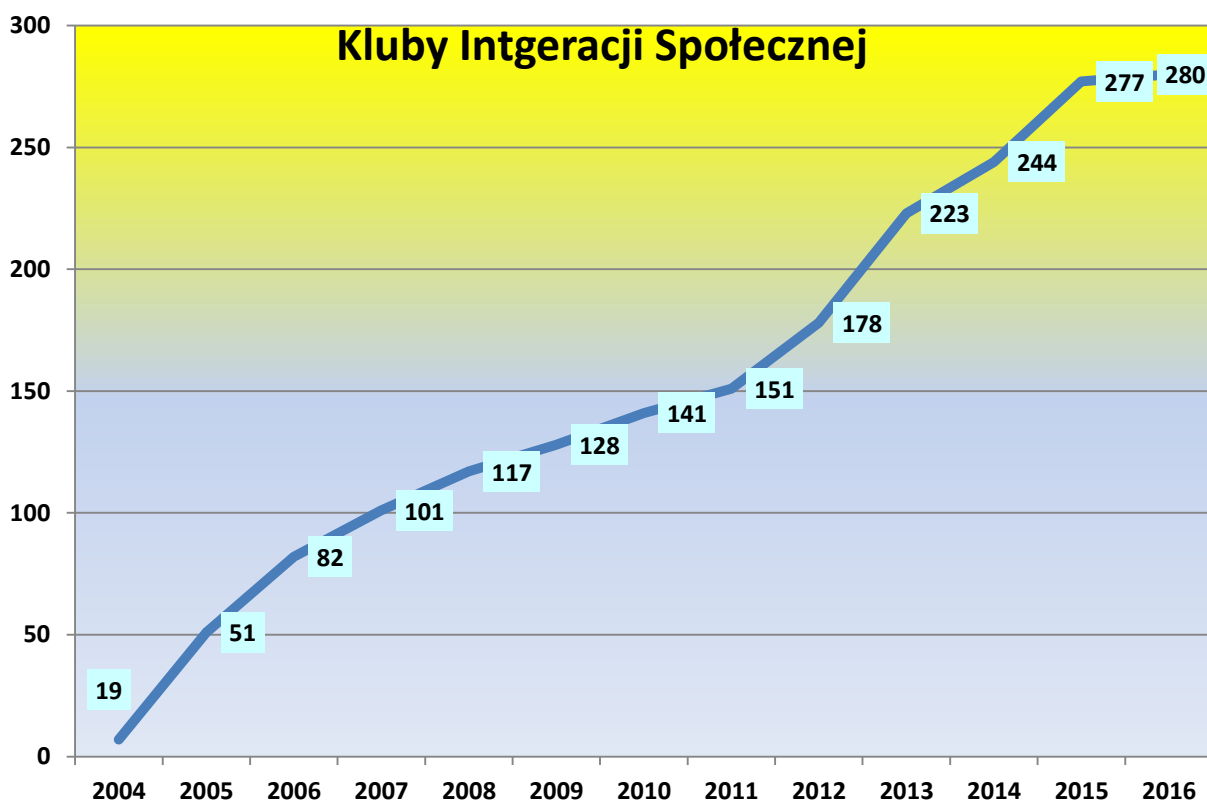
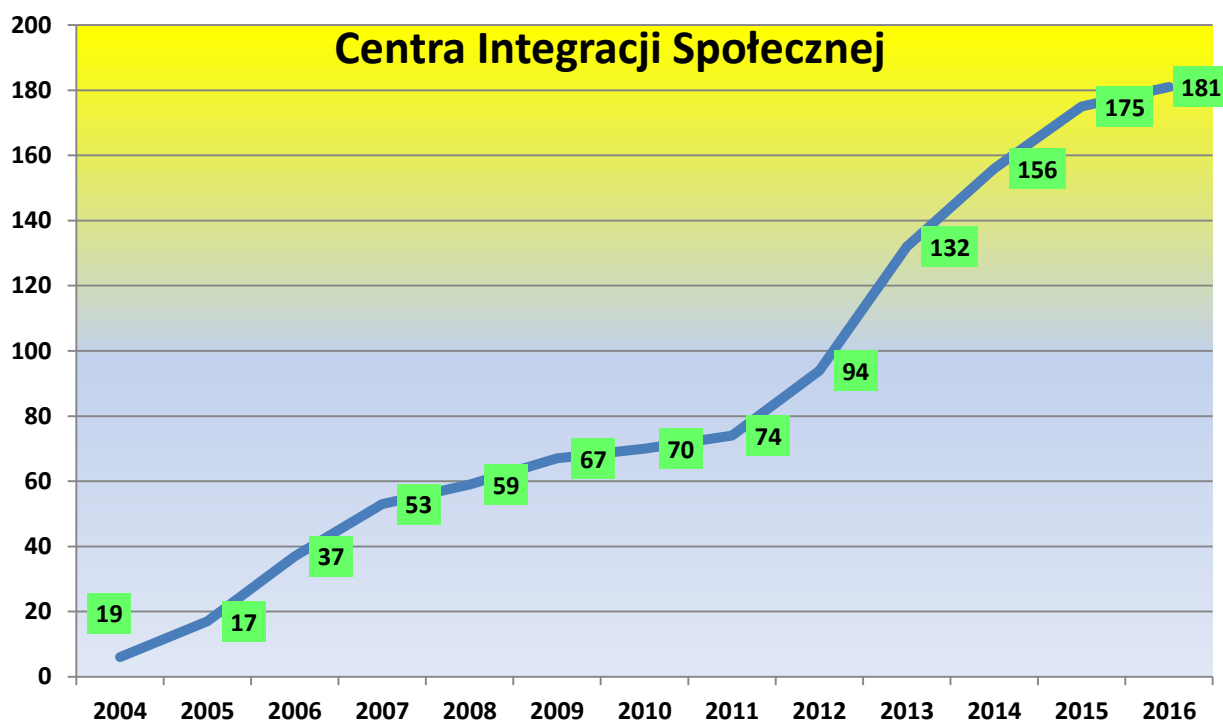
W tworzeniu jednostek KIS, gdzie dominującą instytucją tworzącą jest samorząd terytorialny, jego jednostki szczebla gminnego wykorzystują w przeważającej liczbie własne jednostki organizacyjne, działające w obszarze pomocy społecznej.

Istnieją jednak przypadki funkcjonowania KIS-ów, jako wyodrębnionych jednostek organizacyjnych samorządu gminnego (podobieństwo do jednostek kultury i szkolnictwa), czego przykładem są m.in.: KIS „Nad Drwęcą” w Lubiczu (woj. kujawsko–pomorskie) działający od 2008 r., KIS Cekcyn (woj. kujawsko–pomorskie) działający od 2005 r., KIS Śliwice (woj. kujawsko–pomorskie) działający od 2005 r., KIS Kęsowo (woj. kujawsko–pomorskie) działający od 2006 r., KIS Lubiszyn (woj. lubuskie) działający od 2011 r., KIS Kozłowo (woj. warmińsko–mazurskie) działający od 2007 r., KIS Janowo (woj. warmińsko–mazurskie) działający od 2005 r., oraz KIS Kętrzyn (woj. warmińsko–mazurskie) działający od 2005 r.

Prowadzenie KIS-u jako wyodrębnionej jednostki organizacyjnej samorządu gminnego najczęściej oznacza utworzenie nowych miejsc pracy, bowiem w przypadku alokacji klubu w strukturach jednostki organizacyjnej pomocy społecznej często wykorzystywany jest już posiadany zasób kadrowy.

Dysponując aktualnymi danymi z rejestrów wojewodów – stan na dzień 31 maja 2016 r., poniżej zaprezentowano tendencję wzrostu liczby jednostek organizacyjnych zatrudnienia socjalnego na przestrzeni lat 2004–2016, która obrazuje faktycznie działające podmioty zatrudnienia socjalnego, zgodnie z przepisami ustawy o zatrudnieniu socjalnym.

Rys. 7 Liczba działających jednostek organizacyjnych zatrudnienia socjalnego w latach 2004–2016

Źródło: opracowanie na podstawie rejestrów wojewodów wg stanu na 31.05.2016 r.

Analiza rejestrów wojewodów oraz wykaz jednostek, które nie przekazały swoich sprawozdań za 2015 r., pozwoliła zaprezentować poniżej stan rozbieżności statystycznych w poszczególnych typach jednostek zatrudnienia socjalnego:

1. Centra Integracji Społecznej:

Województwo	Nazwa jednostki – instytucja tworząca – data powstania	Rejestr wojewodów	System CAS – sprawozdanie za 2015
Lubelskie	CIS Rudnik – Wójt Gminy Rudnik – 2014 r.	Jest wpis	Brak sprawozdania
Lubuskie	CIS Zwierzyn – Stowarzyszenie Stolina – 2015 r.	Brak wpisu	Jest sprawozdanie
Łódzkie	CIS Żarnów – Wójt Gminy Żarnów – 2012 r.	Jest wpis	Brak sprawozdania
Małopolskie	CIS Kraków, Babińskiego 29 – Stowarzyszenie Małopolskie Forum Pracy – 2013 r.	Jest wpis	Brak sprawozdania
	CIS Jerzmanowice–Przegonia – Wójt Gminy Jerzmanowice – 2014 r.	Jest wpis	Brak sprawozdania
	CIS Kęty – Fundacja Teatru Grodzkiego – 2015 r.	Brak wpisu	Jest sprawozdanie
	CIS Tarnów – Spółdzielnia Socjalna Serwis	Brak wpisu	Jest sprawozdanie
Mazowieckie	CIS Płock, Królowej Jadwigi 2 – Stowarzyszenie Innowacji Społeczeństwa Informacyjnego w Płocku – 2010 r.	Jest wpis	Brak sprawozdania
	CIS Żuromin – Stowarzyszenie Praca–Rozwój–Edukacja w Żurominie – 2015 r.	Jest wpis	Brak sprawozdania
	CIS Warszawa, Mostowa 13 – Stowarzyszenie Centrum Społecznego Wsparcia Warszawa – 2015 r.	Jest wpis	Brak sprawozdania
	CIS Sarnaki – Wójt Gminy Sarnaki – 2013 r.	Jest wpis	Brak sprawozdania
	CIS Legionowo – Stowarzyszenie „Pro Vobis” z Legionowa – 2014 r.	Jest wpis	Brak sprawozdania
Podlaskie	CIS Giby, Dzierżoniówka – Lokalna Grupa Działania Sejneńszczyzna – 2013 r.	Jest wpis	Brak sprawozdania
Śląskie	CIS Zawiercie – Galicyjska Fundacja Wsparcie, Integracja, Rozwój z Krakowa – 2015 r.	Jest wpis	Brak sprawozdania
	CIS Częstochowa – Stowarzyszenie Pomocy Potrzebującym „Podaj Dalej” z Częstochowy – 2015 r.	Jest wpis	Brak sprawozdania
	CIS Zdrowa Kłomnice – Wójt Gminy Kłomnice – 2015 r.	Jest wpis	Brak sprawozdania
Świętokrzyskie	CIS Jędrzejów – Fundacja Zdziśka Miśka – 2012 r.	Brak wpisu	Jest sprawozdanie
	CIS Chmielnik – Fundacja Nadzieja Rodzinie w Chmielniku – 2012 r.	Brak wpisu	Jest sprawozdanie
Warmińsko–Mazurskie	CIS Elbląg Jaszczurzego Związku – Rada Konsultacyjna Osób Niepełnosprawnych – 2015 r.	Jest wpis	Brak sprawozdania
Wielkopolska	CIS Śrem – Fundacja na rzecz Rewaloryzacji Miasta Śrem – 2015 r.	Jest wpis	Brak sprawozdania

2. Kluby Integracji Społecznej:

Województwo	Nazwa jednostki – instytucja tworząca – data powstania	Rejestr wojewodów	System CAS – sprawozdanie za 2015
Kujawsko–Pomorskie	KIS Płużnica – Grudziądzkie Centrum Edukacji AbAks.c w Grudziądzu – 2012 r.	Brak wpisu	Jest sprawozdanie
	KIS Świecie – Fundacja na rzecz kształcenia i wychowania „Progres” – 2012 r.	Jest wpis	Brak sprawozdania
	KIS Włocławek – Fundacja Ekonomii Społecznej TON – 2012	Jest wpis	Brak sprawozdania

	r.		
	KIS Kęsowo – Wójt Gminy Kęsowo – 2013 r.	Jest wpis	Brak sprawozdania
Łódzkie	KIS Lubanów Błazki – MGOPS Błazki – 2013 r.	Bak wpisu	Jest sprawozdanie
Mazowieckie	KIS Opinogóra Górna – GOPS Opinogóra Górna – 2012 r.	Jest wpis	Brak sprawozdania
	KIS Płońsk – GOPS Płońsk – 2007 r.	Jest wpis	Brak sprawozdania
	KIS Tłuszcz – OPS Tłuszcz – 2011 r.	Jest wpis	Brak sprawozdania
	KIS Iłża – Fundacja Q Lublin – 2013 r.	Jest wpis	Brak sprawozdania
	KIS Szydłowiec – PKPS Zarząd Wojewódzki Kielce – 2013 r.	Jest wpis	Brak sprawozdania
	KIS Szydłowiec – Porozumienie Samorządowo-Gospodarcze – 2013 r.	Jest wpis	Brak sprawozdania
	KIS Sochaczew – MOPS Sochaczew – 2014 r.	Jest wpis	Brak sprawozdania
	KIS Radom, Żeromskiego – Fundacja Rozwoju Aktywności Społeczności w Radomiu – 2012 r.	Jest wpis	Brak sprawozdania
	KIS Radom, Kilińskiego – Fundacja Rozwoju Aktywności Społeczności w Radomiu – 2012 r.	Jest wpis	Brak sprawozdania
	KIS Rusinów – Lokalna Grupa Działania „Wszyscy Razem” w Rusinowie – 2014 r.	Jest wpis	Brak sprawozdania
	KIS Wolanów – Polskie Stowarzyszenie Pedagogów i Animatorów Klanza z Lublina – 2015 r.	Jest wpis	Brak sprawozdania
Opolskie	KIS Brzeg – Brzeskie Stowarzyszenie Chorych na SM – 2015 r.	Jest wpis	Brak sprawozdania
	KIS Głuchołazy – OPS Głuchołazy – 2007 r.	Jest wpis	Brak sprawozdania
Pomorskie	KIS Kartuzy – OPS Kartuzy – 2015 r.	Jest wpis	Brak sprawozdania
Śląskie	KIS Katowice, Panewnicka 36 – Centrum Szkoleń i Rozwoju MERITUM – 2008 r.	Jest wpis	Brak sprawozdania
	KIS Racibórz – Stowarzyszenie Persona – 2013 r.	Jest wpis	Brak sprawozdania
	KIS Rybnik – Stowarzyszenie Pomocy Dzieciom Rybnika – 2013 r.	Jest wpis	Brak sprawozdania
	KIS Czechowice – Dziedzice – OPS Czechowice Dziedzice – 2015 r.	Jest wpis	Brak sprawozdania
	KIS Jaworze – GOPS Jaworze – 2015 r.	Jest wpis	Brak sprawozdania
	KIS Szczyrk – MOPS Szczyrk – 2015 r.	Jest wpis	Brak sprawozdania
	KIS Kozy – GOPS Kozy – 2015 r.	Jest wpis	Brak sprawozdania
	KIS Jasienica – GOPS Jasienica	Jest wpis	Brak sprawozdania
	KIS Wilkowice – GOPS Wilkowice – 2015 r.	Jest wpis	Brak sprawozdania
	KIS Czernichów – GOPS Czernichów – 2015 r.	Jest wpis	Brak sprawozdania
	KIS Węgierska Górka – GOPS Węgierska Górka – 2015 r.	Jest wpis	Brak sprawozdania
KIS Wilamowice – GOPS Wilamowice – 2015 r.	Jest wpis	Brak sprawozdania	
Świętokrzyskie	KIS Bodzentyn – MGOPS Bodzentyn – 2014 r.	Brak wpisu	Jest sprawozdanie
Warmińsko-Mazurskie	KIS Ełk, Słowackiego – Rada Miasta – 2010 r.	Jest wpis	Brak sprawozdania
	KIS Kraszewo Lidzbark Warmiński – GOPS Lidzbark Warmiński – 2005 r.	Jest wpis	Brak sprawozdania
	KIS Olsztyn – Miejski Zespół Profilaktyki i Terapii Uzależnień – 2005 r.	Jest wpis	Brak sprawozdania
	KIS Mszanowo – GOPS Mszanowo – 2007 r.	Jest wpis	Brak sprawozdania
	KIS Runowo – Stowarzyszenie Rozwoju Wsi Rogóż – 2013 r.	Jest wpis	Brak sprawozdania
	KIS Rogóż – Stowarzyszenie Rozwoju Wsi Rogóż – 2013 r.	Jest wpis	Brak sprawozdania
	KIS Górowo Iławieckie – OPS Górowo Iławieckie – 2012 r.	Jest wpis	Brak sprawozdania
	KIS Iłowo Osada – GOPS Iłowo Osada – 2011 r.	Jest wpis	Brak sprawozdania
Zachodniopomorskie	KIS Koszalin – MOPS Koszalin – 2007 r.	Jest wpis	Brak sprawozdania
	KIS Dobrzany – Fundacja Pod Aniołem Dobrzan – 2013 r.	Jest wpis	Brak sprawozdania
	KIS Stargard – MOPS Stargard – 2015 r.	Jest wpis	Brak sprawozdania
	KIS Gościno – GOPS Gościno – 2010 r.	Jest wpis	Brak sprawozdania

II. STATYSTYKA PODMIOTÓW ZATRUDNIENIA SOCJALNEGO – KADRY, UCZESTNICY I FINANSE

Prezentowane statystyczne przekroje działalności centrów i klubów integracji społecznej są oparte na rzeczywistej liczbie sprawozdań za 2015 r., które ujęte są w systemie CAS. Zakres posiadanej wiedzy z powodu brakujących sprawozdań za 2015 r. (łącznie brak – 56 sprawozdań, z tego: CIS – brak 15 sprawozdań oraz KIS – 41 sprawozdań) jest ograniczony. Poziom dysponowania wiedzą na temat działalności centrów i klubów integracji społecznej można określić w stosunku do ustalonego zbioru następująco:

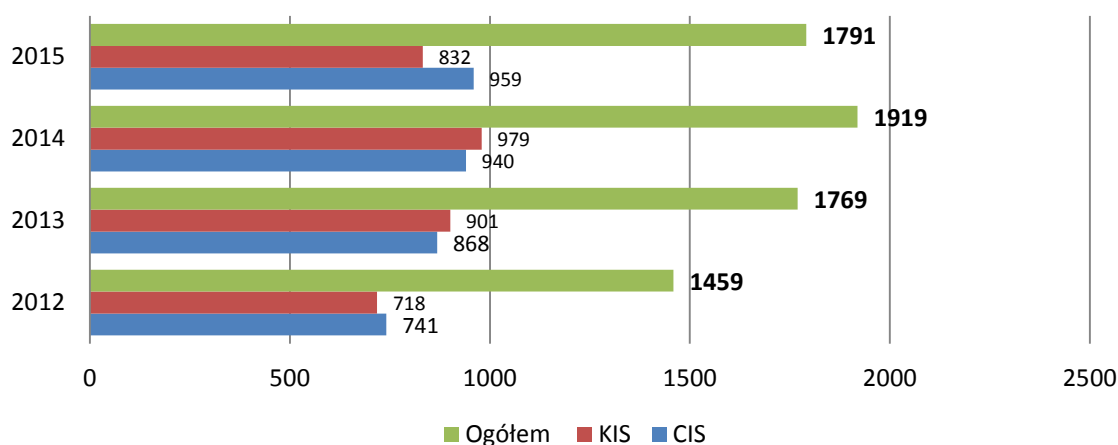
- a) wiedza o całym zbiorze – 88%,
- b) wiedza o CIS-ach – 92%,
- c) wiedza o KIS-ach – 85%.

Stąd też, ostateczny statystyczny obraz działalności centrów i klubów integracji społecznej za 2015 r. powinien zostać skorygowany „in plus”, a granice korekty określa się w przedziale 10–12%. Informacja o stopniu posiadanej wiedzy na temat jednostek organizacyjnych zatrudnienia socjalnego jest przydatna z punktu widzenia dokonywania całościowych ocen funkcjonowania tych jednostek.

II.1 KADRY PODMIOTÓW ZATRUDNIENIA SOCJALNEGO

W analizowanym okresie łącznie w jednostkach zatrudnienia socjalnego zaangażowanych było w 2014 r. 1 919 osób, stanowiących podstawową kadre, a w 2015 r. – 1 791 osób. Zmniejszenie się liczby pracowników jednostek zatrudnienia socjalnego nie wynikało ze spadku liczby podmiotów, tylko ze zmniejszenia obciążenia tych jednostek zadaniami projektowymi, zwłaszcza wykonywanymi w zakończonym okresie programowania POKL „Kapitał Ludzki”. W skali kraju, stan przeciętnego zatrudnienia w poszczególnych typach jednostek zatrudnienia socjalnego (CIS, KIS) w latach 2012–2015 praktycznie utrzymywał się na podobnym poziomie, co zilustrowano na poniższym diagramie (Rys. 8).

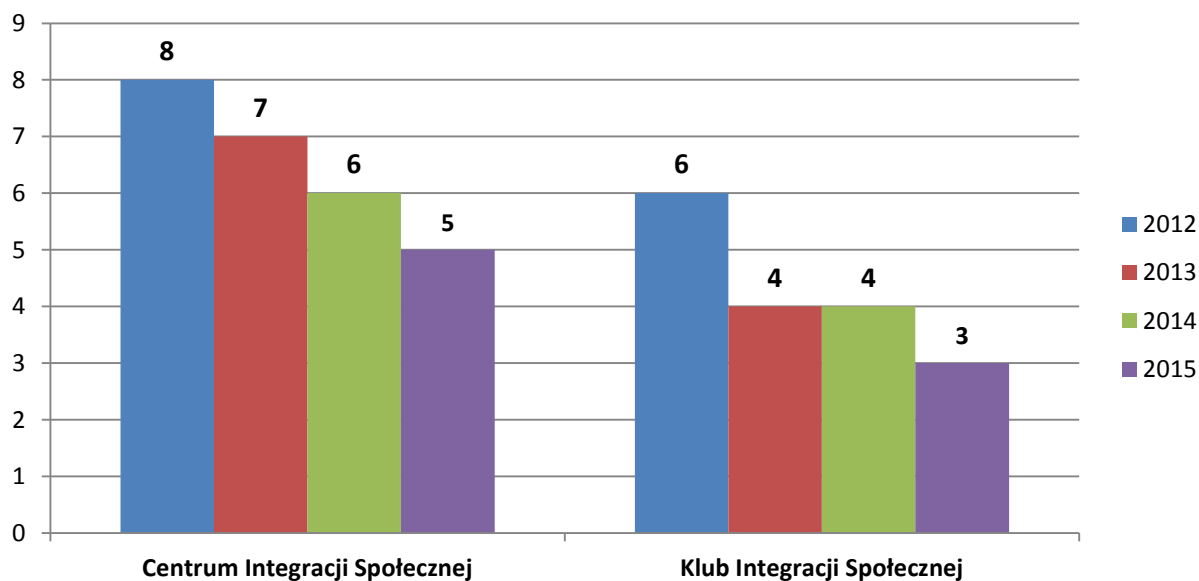
Rys. 8 Przeciętne zatrudnienie pracowników w jednostkach zatrudnienia socjalnego w latach 2012–2015

Źródło: opracowanie na podstawie danych CAS.

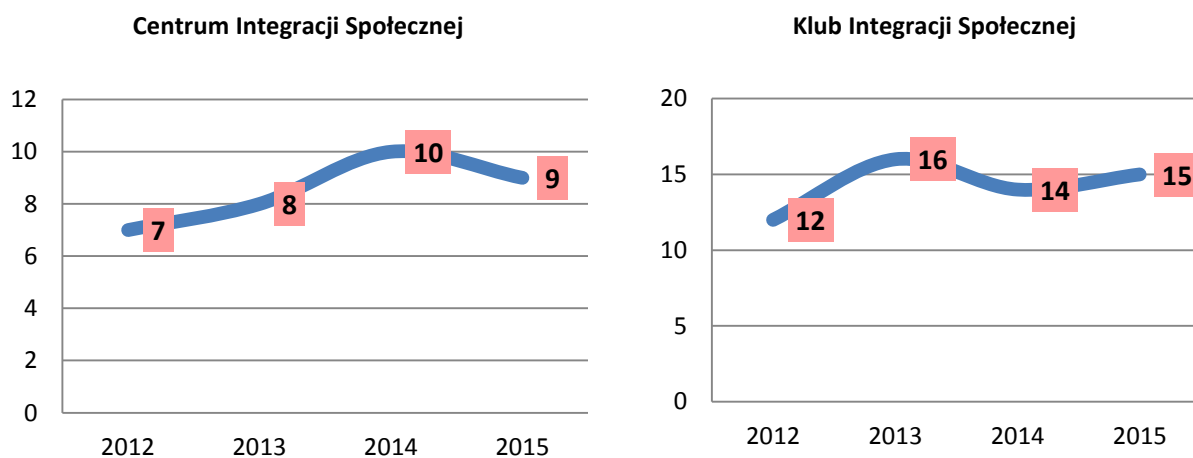
Z punktu widzenia organizacji pracy w jednostkach zatrudnienia socjalnego, zwłaszcza w zakresie świadczenia usług reintegracji zgodnie z indywidualnymi potrzebami uczestników zajęć, interesującym wskaźnikiem jest liczba pracowników przypadających na 1 statystyczną jednostkę organizacyjną, a także wskaźnik liczby uczestników zajęć przypadających na 1 pracownika podmiotu zatrudnienia socjalnego. W 2015 r. obie relacje w stosunku do poprzednich lat przedstawiono poniżej (Rys. 9 i Rys. 10).

Rys. 9 Liczba pracowników na 1 jednostkę zatrudnienia socjalnego w latach 2012–2015

Źródło: opracowanie na podstawie danych CAS.

Rys. 10 Liczba uczestników na 1 pracownika w podmiocie zatrudnienia socjalnego w latach 2012–2014

Źródło: opracowanie na podstawie danych CAS.

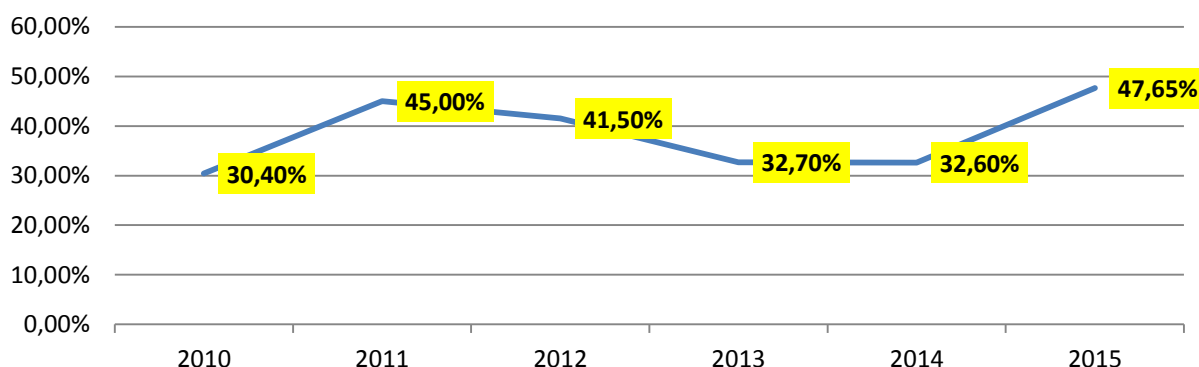
Analiza obu wskaźników prowadzi do wniosku o nierównomierności obciążenia obowiązkami wobec uczestników zajęć w obu typach jednostek organizacyjnych zatrudnienia socjalnego. Wg informacji uzyskanych od pracowników KIS trudniej pracuje się z uczestnikami zajęć reintegracji ponieważ możliwości finansowe i organizacyjne tych podmiotów są mniejsze niż jednostek CIS.

W strukturze kadry podmiotów zatrudnienia socjalnego pod względem płci dominują kobiety, których udział od wielu lat pozostaje praktycznie na niezmiennym poziomie i kształtuje się dla obu typów podmiotów w przedziale 60–70%.

Charakterystyczna dla jednostek organizacyjnych zatrudnienia socjalnego jest fluktuacja kadr, której poziom uzależniony jest od stopnia złożoności indywidualnych problemów uczestników zajęć reintegracji z jakimi spotykają się osoby kierujące danym podmiotem, jak i specjaliści wykonujący swoje obowiązki w ramach ustalonych indywidualnych programów zatrudnienia socjalnego (CIS) lub kontraktach socjalnych (KIS). Dane statystyczne ograniczają się do CIS-ów. W związku z powyższym problem fluktuacji kadr³ zostanie zaprezentowany na ich przykładzie (Rys. 11).

³ Wskaźnik fluktuacji kadr został obliczony jako relacja pomiędzy liczbą ustania zatrudnienia w danym roku, a liczbą przeciętnego zatrudnienia.

Rys. 11 Wskaźnik fluktuacji kadr CIS-ów w okresie 2010–2015

Źródło: opracowanie na podstawie danych CAS.

Wskaźnik fluktuacji kadr CIS-ów w 2015 r. osiągnął najwyższy poziom w stosunku do poprzednich lat (47,65%). Należy jednak dodać że jest on obciążony dodatkowo wpływem większej liczby ustanowienia zatrudnienia w tym roku niż w poprzednich okresach.

Dane statystyczne wskazują, że w 2015 r. – ustało zatrudnienie 457 osób, a więc o 48% więcej niż w 2014 r. i 2013 r.

Powodem tego stanu jest zmniejszenie się liczby projektów realizowanych przez jednostki zatrudnienia socjalnego w 2015 r. Ten rok to początek nowej perspektywy projektowej – POWER i RPO, w którym trwały prace przygotowawcze do uruchamiania w kolejnych latach działań projektowych współfinansowanych m.in. ze środków EFS.

II.2 UCZESTNICY ZAJĘĆ REINTEGRACJI PROWADZONYCH PRZEZ PODMIOTY ZATRUDNIENIA SOCJALNEGO

W okresie 2014–2015 w skali kraju łączna liczba uczestników zajęć reintegracji w podmiotach zatrudnienia socjalnego wyniosła 45,3 tys. osób, z tego: w CIS-ach – 18,6 tys. osób, w KIS-ach – 26,7 tys. osób. Na tle poprzednich lat uczestnictwo w zajęciach reintegracyjnych zaprezentowano poniżej (Tabl. 3).

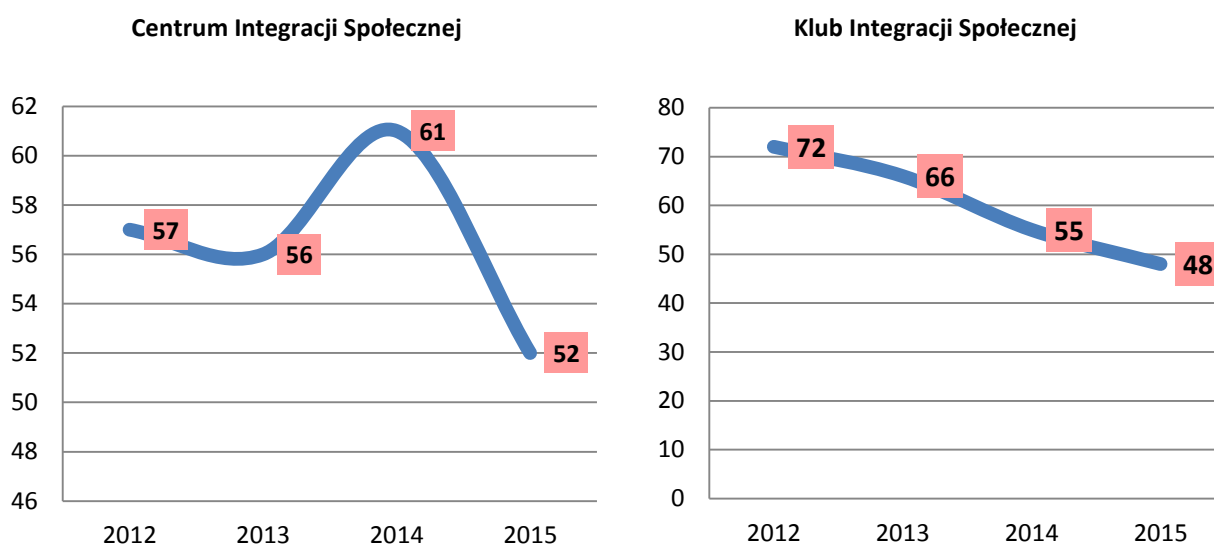
Tabl. 3 Uczestnicy zajęć reintegracji w podmiotach zatrudnienia socjalnego w latach 2012–2015 (w osobach)

Wyszczególnienie	2012	2013	2014	2015
Ogółem	14 224	21 571	22 894	22 366
Z tego:				
Centra Integracji Społecznej	5 440	6 946	9 496	9 072
Kluby Integracji Społecznej	8 784	14 625	13 398	13 294

Źródło: opracowanie na podstawie danych CAS

Odnosząc liczbę uczestników przypadającą na statystyczny podmiot zatrudnienia socjalnego w skali kraju należy wskazać, że w 2015 r. nastąpiło zmniejszenie liczby uczestników korzystających z usług jednostek zatrudnienia socjalnego. Analizowana relacja wyniosła w 2015 r. 49 osób na 1 jednostkę, przy 57 osobach w 2014 r. Dla poszczególnych typów podmiotów zatrudnienia socjalnego relacja ta została zaprezentowana poniżej (Rys. 12).

Rys. 12 Liczba uczestników na 1 jednostkę zatrudnienia socjalnego w okresie 2012–2015

Źródło: opracowanie na podstawie danych CAS.

Zmniejszenie liczby uczestników zajęć reintegracji w 2015 r. w stosunku do poprzednich lat odzwierciedla poprawę sytuacji na rynku pracy (zmniejszenie stopy bezrobocia). Jednakże, nadal w strukturze uczestników zajęć reintegracji dominują osoby „długotrwale bezrobotne”, korzystające jednocześnie ze świadczeń pomocy społecznej z tytułu „bezrobocia” (główna przyczyna to bardzo niskie kwalifikacje tych osób). Ta kategoria uczestników stanowiła prawie 70% ogółu korzystających z usług reintegracyjnych. Na dalszych miejscach odnotowywano takie kategorie jak: osoby niepełnosprawne – 9,0%, osoby uzależnione od alkoholu – 6,0%, osoby bezdomne realizujące indywidualny program wychodzenia z bezdomności – 6,0%, oraz osoby zwalniane z zakładów karnych – 4,0%.

Analiza danych za 2015 r. dotycząca efektów działania jednostek zatrudnienia socjalnego na tle poprzednich lat pozwala zaprezentować wyniki odnośnie: pozytywnego zakończenia uczestnictwa, czyli udziału w pełnym cyklu zajęciowym reintegracji społecznej

i reintegracji zawodowej oraz uzyskanych przez uczestników statusu „absolwent CIS” i „absolwent KIS”, uprawniających do korzystania z preferencji Funduszu Pracy w ubieganiu się o dofinansowanie wniosków indywidualnych o utworzenie własnego miejsca pracy.

Efekty usług reintegracji w kontekście pozytywnego zakończenia uczestnictwa w zajęciach zaprezentowano poniżej (Tabl. 4). W 2015 r. w skali kraju nastąpiła znaczna poprawa wskaźnika pozytywnego ukończenia zajęć reintegracji w stosunku do poprzednich lat. Jego poziom kształtuje się obecnie na wysokości 62%. Wpływ na ten wskaźnik ma m.in. poprawa jakości stosowanych usług, rozszerzenie zakresu merytorycznego programów zajęć, a także coraz większe doświadczenia kadr w ich konstruowaniu i doborze metod wsparcia.

Tabl. 4 Pozytywne zakończenie zajęć w jednostkach zatrudnienia socjalnego w latach 2012 –2015

Rok	Liczba uczestników zajęć w CIS i KIS	Liczba uczestników, pozytywnie kończących zajęcia	Wskaźnik pozytywnego zakończenia (w %)
2012	14.224	8.075	56,8
2013	21.571	12.766	59,2
2014	22.894	11.966	52,3
2015	22.366	13.784	61,6

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych CAS.

W zakresie uzyskania statusu „absolwenta”, po zakończeniu uczestnictwa w zajęciach CIS odnotowano w 2015 r. następujące wskaźniki:

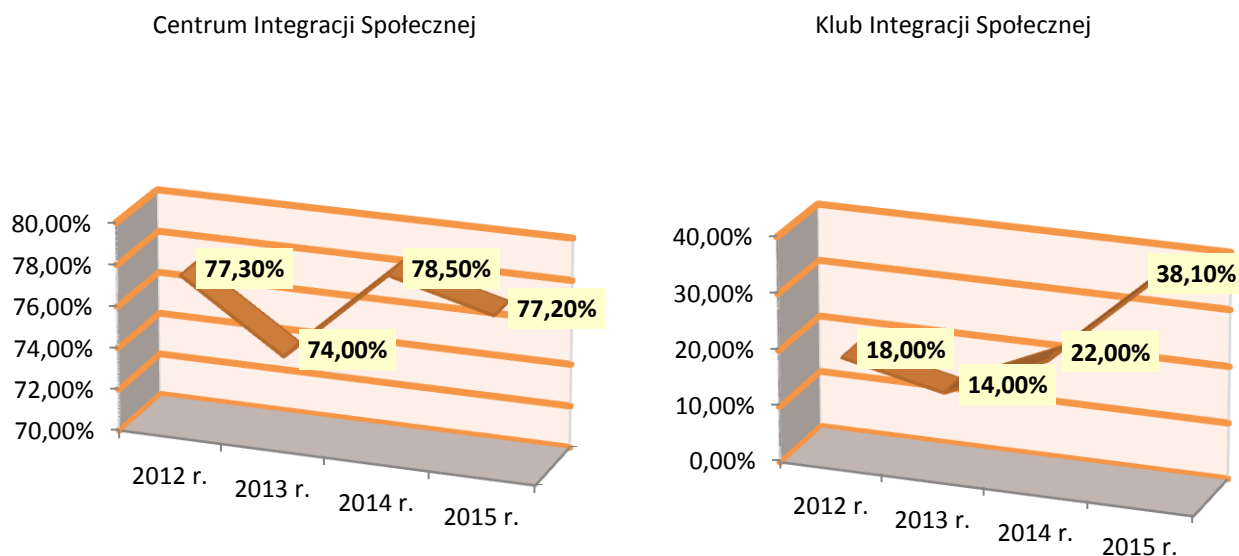
- 1) w jednostkach CIS uzyskano wzrost liczby osób, które otrzymały status „absolwent Centrum”, co spowodowało wzrost wskaźnika do poziomu 54,8 % wobec tej wielkości w 2014 r. – 45,9%, w 2013 r. – 45,5% oraz w 2012 r. – 45,1%;
- 2) w jednostkach KIS uzyskano spadek wskaźnika „absolwent Klubu”, który wyniósł 18,9% wobec poziomu z 2014 r. – 22,3%, z 2013 r. – 30,2% oraz z 2012 r. – 26,7%.

W 2015 r. zróżnicowana liczba osób uzyskujących status „absolwenta” w obu typach jednostek zatrudnienia socjalnego w stosunku do lat poprzednich potwierdza tezę o mniejszych możliwościach organizacyjno–finansowych klubów w udzielaniu pomocy i wsparcia. Ponadto, usytuowanie większości KIS–ów w strukturach ośrodków pomocy społecznej sprawia, że ich funkcja bardziej utożsamiana jest z działaniami pomocy społecznej niż instytucji rynku pracy, a ponadto ich zasoby techniczno–organizacyjne nie dają takich

możliwości jakie mają CIS-y w przygotowaniu uczestników zajęć reintegracji do ponownego pełnienia ról zawodowych. Stąd też, końcowe rezultaty procesów usamodzielnienia uczestników zajęć reintegracji w obu typach jednostek zatrudnienia socjalnego są bardzo zróżnicowane. Obrazują to dane analityczne ujęte w poniższych diagramach (Rys. 13).

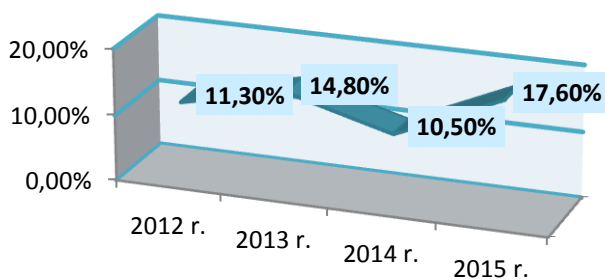
Rys. 13 Proces usamodzielnienia uczestników w podmiotach zatrudnienia socjalnego w okresie 2012–2015

Zatrudnienie na otwartym rynku po zakończeniu zajęć reintegracji bez korzystania z dodatkowych form wsparcia

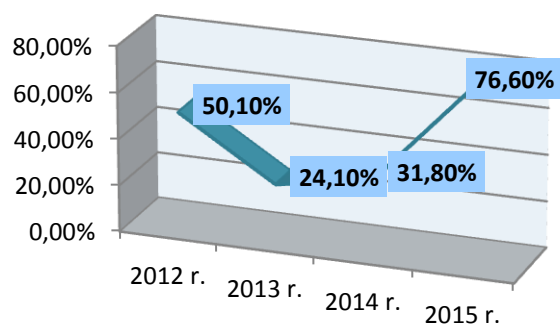

Skierowanie do innych form pomocy po zakończeniu zajęć w jednostce zatrudnienia socjalnego

Po zajęciach w Centrum Integracji Społecznej – skierowanie do pracodawcy lub do pracy w Centrum w ramach zatrudnienia wspieranego

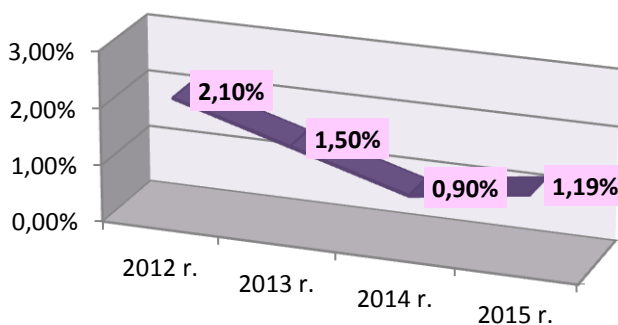

Po zajęciach w Klubie Integracji Społecznej – skierowanie do prac społecznie użytecznych lub robót publicznych

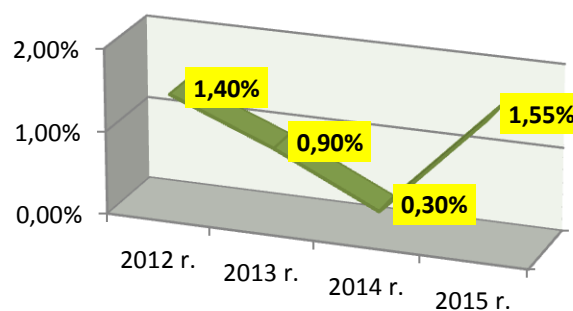

Podjęcie własnej działalności gospodarczej lub działalności w formie spółdzielni socjalnej

Po zajęciach w Centrum Integracji Społecznej

Po zajęciach w Klubie Integracji Społecznej

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych CAS.

W 2015 r. odnotowano w stosunku do poprzedniego roku poprawę w skuteczności usług reintegracyjnych. Poprawa skuteczności widoczna jest w klubach integracji społecznej, co głównie wynikało z lepszej sytuacji na rynku pracy w kontekście większego zapotrzebowania pracodawców na pracowników, a także znacznej poprawie współpracy z urzędami pracy w oferowaniu miejsc pracy lub kierowaniu do programów zatrudnienia wspieranego. Odsetek osób, po zakończeniu zajęć w KIS, które uzyskały zatrudnienie na otwartym rynku pracy wyniósł 38% wobec 22% w 2014 r. W przypadku jednostek CIS można mówić o stabilności oddziaływania na sytuację uczestników zajęć, bowiem wskaźnik osób, które znajdują zatrudnienie na otwartym rynku od kilku lat przekracza poziom 70%.

II.3 FINANSE PODMIOTÓW ZATRUDNIENIA SOCJALNEGO

Sprawozdawczość podmiotów zatrudnienia socjalnego (system CAS) pozwala ustalić podstawowe źródła przychodów finansowych dla obu typów podmiotów, a także odnotować podstawowe różnice między nimi. Podstawową różnicą pomiędzy oboma typami jednostek w źródłach zasilania finansowego jest Fundusz Pracy, z którego w przypadku CIS-ów wypłacane jest świadczenie integracyjne (świadczenie pieniężne dla uczestnika zajęć).

W 2015 r. w systemie CAS zarejestrowano przychody finansowe ogółem dla 396 jednostek organizacyjnych zatrudnienia socjalnego, w tym: dla 160 CIS-ów oraz dla 236 KIS-ów, czyli dla 88% zarejestrowanych u wojewodów wszystkich podmiotów. Podmioty, które przekazały swoje

sprawozdania za 2015 r., łącznie osiągnęły 131,8 mln zł, z tego: jednostki CIS – 102,3 mln zł, co stanowiło 77,6% przychodów ogółem oraz jednostki KIS – 29,5 mln zł, co stanowiło 22,4%.

Tabl. 5 Przychody finansowe ogółem w jednostkach organizacyjnych zatrudnienia socjalnego w latach 2012 –2015

Lp.	Wyszczególnienie	2012	2013	2014	2015
Podmiot zatrudnienia socjalnego					
1	Przychód finansowy ogółem (w mln zł)	131,8	126,8	215,5	131,8
2	Liczba jednostek zatrudnienia socjalnego (CAS) ⁴	245	313	351	396
3	Przychód na 1 jednostkę zatrudnienia socjalnego	0,54	0,41	0,61	0,33
Z tego:					
Centra Integracji Społecznej					
1	Przychód finansowy ogółem CIS(w mln zł)	70,6	87,4	102,6	102,3
2	Liczba jednostek CIS (system CAS)	94	124	144	160
3	Przychód na 1 jednostkę CIS	0,75	0,70	0,71	0,64
Kluby Integracji Społecznej					
1	Przychód finansowy ogółem (mln zł)	61,2	39,4	112,9	29,5
2	Liczba jednostek KIS (system CAS)	151	189	207	236
3	Przychód na 1 jednostkę KIS	0,40	0,21	0,55	0,13

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych CAS

Wahania w poziomie przychodów finansowych ogółem na 1 jednostkę organizacyjną zatrudnienia socjalnego w latach 2012 – 2015, które ukształtowały się w przedziale od 0,33 mln zł na jeden podmiot zatrudnienia socjalnego w 2015 r. do 0,61 mln zł na jeden podmiot w 2014 r., są wynikiem wpływu realizacji projektów aktywizacji społeczno-zawodowej, współfinansowanych ze środków EFS. Ich wysoki poziom w 2014 r. wynikał z intensyfikacji procesów aplikacyjnych instytucji tworzących podmioty zatrudnienia socjalnego w kończącym się okresie programowania PO KL „Kapitał Ludzki”.

Przychody finansowe jednostek zatrudnienia socjalnego uzyskane w okresie 2012 – 2015 pozwalają określić przeciętnych poziom środków wymaganych w skali roku na prowadzenie zajęć reintegracji w jednostce zatrudnienia socjalnego na 1 uczestnika. Ten przeciętny poziom niezbędnych środków finansowych wynosił około 7,5 tys. złotych (Tabl. 6).

⁴ Liczba podmiotów zatrudnienia socjalnego, która nie przekazała sprawozdania w systemie CAS jest każdego roku sprawozdawczego mniejsza. W 2015 r. odnotowano przekazanie sprawozdań przez: jednostki CIS – 91 % ogólnego zbioru rejestracyjnego, a w przypadku jednostek KIS - 85% zbioru rejestracyjnego.

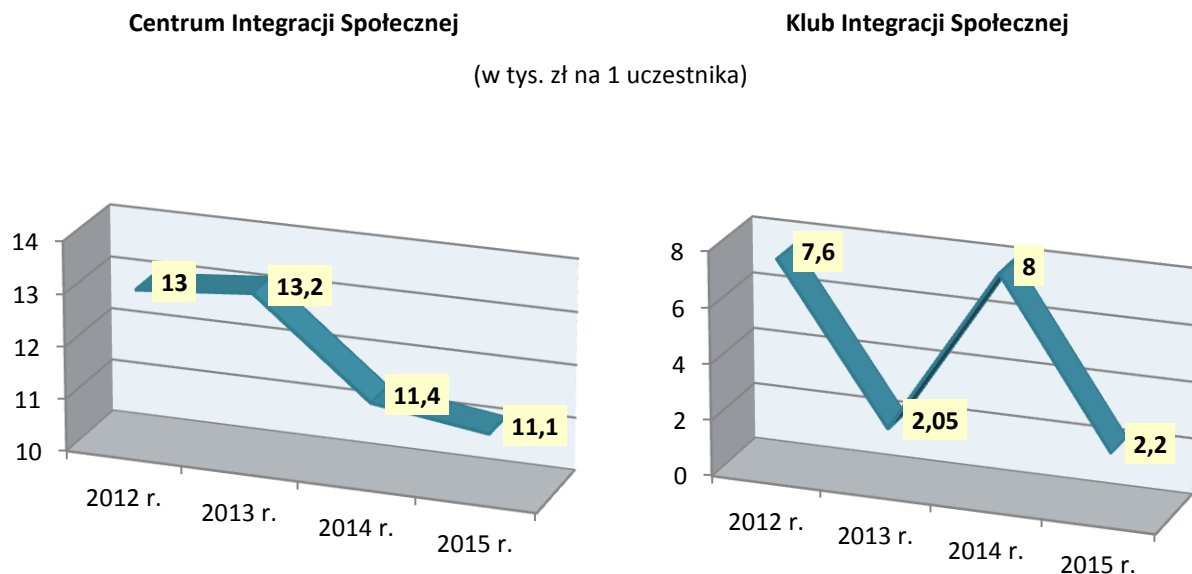
Tabl. 6 Przychody finansowe ogółem na 1 uczestnika zajęć w jednostce zatrudnienia socjalnego w latach 2012 – 2015

Lp.	Wyszczególnienie	2012	2013	2014	2015
Podmiot zatrudnienia socjalnego					
1	Przychód finansowy ogółem (w mln zł)	131,8	126,8	215,5	131,8
2	Liczba uczestników zajęć	14.224	21.571	22.894	22.366
3	Przychody finansowe ogółem na 1 uczestnika zajęć reintegracji(w tys. zł/ 1 osobę)	9,0	6,0	9,41	6,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych CAS.

Dla poszczególnych typów jednostek zatrudnienia socjalnego przeciętna kwota środków finansowych wydatkowanych na 1 uczestnika w okresie 2012 – 2015 została zaprezentowana na poniższym diagramie (Rys. 15).

Rys. 15 Kwota środków finansowych wydatkowanych na 1 uczestnika zajęć w okresie 2012–2015

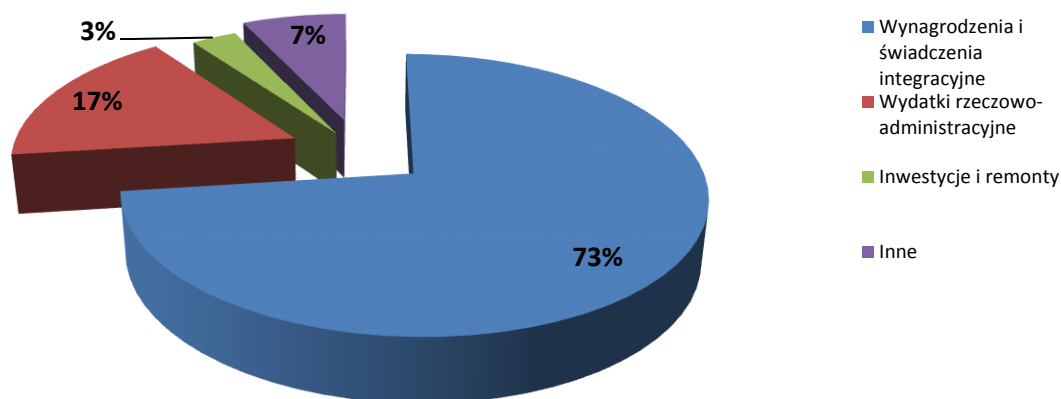

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych CAS.

Ograniczony zakres sprawozdawczości (zakres merytoryczny sprawozdań CIS i KIS) sprawia, że w analizie struktury wydatków ponoszonych w skali roku przez podmioty

zatrudnienia socjalnego można zaprezentować jedynie dane odnoszące się do jednostek CIS. Struktura wydatków CIS-ów zaprezentowana jest na poniższym diagramie (Rys. 16).

Rys. 16 Struktura wydatków w CIS w latach 2012–2015

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych CAS.

Na przestrzeni lat 2012–2015 nie odnotowuje się większych zmian w tej strukturze, bowiem najwięcej środków finansowych wydawanych jest na świadczenia integracyjne dla uczestników oraz wynagrodzenia kadry organizującej i prowadzącej usługi reintegracji (w tej puli świadczenia integracyjne wynoszą około 55–60%).

III. CENTRA I KLUBY INTEGRACJI SPOŁECZNEJ JAKO PARTNERZY INSTYTUCJI POMOCY SPOŁECZNEJ I PUBLICZNYCH SŁUŻB ZATRUDNIENIA

Zatrudnienie socjalne jest dzisiaj instytucją polityki społecznej, bowiem kiedy mamy do czynienia z rutynowymi działaniami, wykształconymi procedurami, rozpisanymi rolami oraz wdrożonymi formami organizacyjnymi, wówczas możemy posługiwać się określeniem instytucja⁵. Dzisiejszy kształt zatrudnienia socjalnego posiada już te cechy, bowiem:

- funkcjonują procedury, które mają formę nie tylko rozwiązań prawno–organizacyjnych (ustawa i rozporządzenia), ale praktycznych wzorców indywidualnych programów zatrudnienia socjalnego,

⁵ J.G. March, J.P. Olsen: *Instytucje, Organizacyjne podstawy polityki*, tłum. D. Sielski, Wyd. Naukowe Scholar, Warszawa 2005, s.32.

- rozpisane są role i funkcje pomiędzy reprezentantami sektora administracji publicznej (np. nadawanie statusu, prowadzenie rejestrów, wsparcie finansowe) oraz sektora samorządu terytorialnego (inicjowanie) oraz sektora organizacji pozarządowych,
- występują w praktyce struktury organizacyjne, oznaczające konkretne jednostki zatrudnienia socjalnego (CIS, KIS) oraz konkretne modele organizacyjne tych jednostek,
- przyjęta została misja, która jest wsparcie i pomoc w naprawie sytuacji utraty pełnego uczestnictwa w życiu społecznym i zawodowym określonych grup osób.

Zmiany w podejściu do zatrudnienia socjalnego jako instytucji następowały stopniowo od 2003 r., a więc od początku przyjęcia ustawy aż do dnia dzisiejszego, gdy zatrudnienie socjalne występuje także w nowym sektorze polityki społecznej – w ekonomii społecznej. Praktyka ponad 10 lat zatrudnienia socjalnego dowiodła, że stawiana przez niektórych na początku wdrażania ustawy teza o braku sensu jej wykorzystania została zweryfikowana⁶. Instytucja zatrudnienia socjalnego jest dzisiaj bardziej utożsamiana z koncepcją aktywnej polityki społecznej niż z ideą *workfare*, która kładzie nacisk na udzielenie szybkiej pomocy w powrocie do pracy (szybkie eliminowanie dysfunkcji bezrobocia), a nie korzystania z szeregu świadczeń czy zasiłków osłonowych, będących obciążeniem dla państwa.

Działalność podmiotów zatrudnienia socjalnego w okresie ostatnich lat wpisała się w praktykę wykorzystywania wielosektorowości i partnerstwa, jako zasad współdziałania wielu instytucji wspierających rodziny i ich członków w pokonywaniu trudności związanych z oddaleniem od rynku pracy, od lokalnych społeczności oraz niemożności korzystania ze wspólnych dóbr publicznych.

W działaniach wielu jednostek zatrudnienia socjalnego dostrzega się dążenie do wykorzystywania potencjału i możliwości instytucji różnych sektorów, co wynika poniekąd z konstrukcji przepisów ustawy o zatrudnieniu socjalnym⁷. Tematyka wykorzystania podmiotów zatrudnienia socjalnego w lokalnych działaniach polityki społecznej była w okresie 2014–2015 przedmiotem kilku badań, których rezultaty zostaną zaprezentowane poniżej.

⁶ A. Rajkiewicz: *Wątpliwa regulacja ustawowa*, [w]: *Polityka Społeczna* nr 7/2003 r., IPISS, s. 5-6. Cytat: „czy potrzebna jest odrębna ustawa, której trzon stanowi nowa instytucja pod nazwą centra integracji społecznej. Wszak mamy dzisiaj rozbudowany system pomocy społecznej i urzędów pracy, działa inwalidzka spółdzielczość pracy, a organizacje pozarządowe rozpoczynają nowy – ustawowo umocowany – etap funkcjonowania. W tym kontekście nie widzę sensu powoływania nowej instytucji i to w dodatku nader biurokratycznie uformowanej”.

⁷ Współpraca pomiędzy ośrodkiem pomocy społecznej, powiatowym urzędem pracy i przedsiębiorcami.

III.1 WYKORZYSTANIE W LOKALNEJ I REGIONALNEJ POLITYCE SPOŁECZNEJ ZATRUDNIENIA SOCJALNEGO – WYNIKI BADAŃ

W okresie 2014–2015 Instytut Rozwoju Służb Społecznych w ramach monitoringu ustawy o zatrudnieniu socjalnym (zgodnie ze zleceniem Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej) przeprowadził badanie dotyczące opinii przedstawicieli różnych instytucji i podmiotów na temat roli i wpływu instytucji zatrudnienia socjalnego na kształt realizowanej polityki społecznej, głównie wobec problemów wykluczenia społecznego. W grupie respondentów uwzględniono przedstawicieli kilku sektorów: administracji, usług pomocy społecznej, rynku pracy, a także sektora przedsiębiorców. Dobór takiej grupy respondentów był świadomym zamiarem, chodziło bowiem o uzyskanie spojrzenia na instytucje zatrudnienia socjalnego z różnych pozycji zajmowanych w polityce społecznej.

Respondenci badania podzieleni zostali na dwie podstawowe grupy, a mianowicie:

1. Grupę, która została nazwana „Grupa Otoczenie CIS/KIS” reprezentowaną przez jednostki samorządu na szczebla gminnego, powiatowego i wojewódzkiego, jednostki organizacyjne pomocy społecznej, urzędy pracy oraz organizacje pozarządowe i przedsiębiorcy. Łączna liczba respondentów tej grupy wyniosła – 148 jednostek.

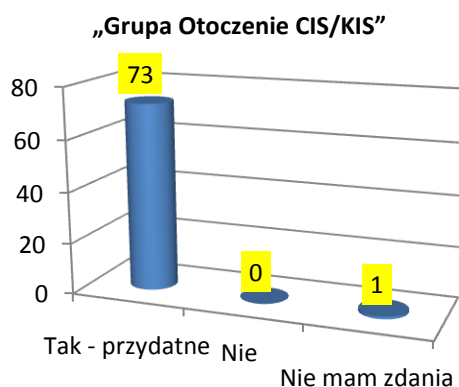
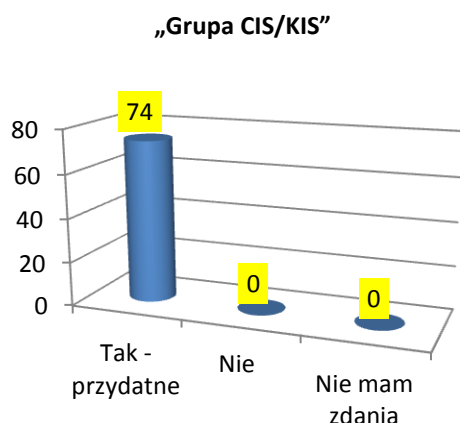
W katalogu tej grupy odnotowano uczestnictwo:

- a) jednostek samorządu terytorialnego szczebla gminnego – 5,
 - b) jednostek samorządu terytorialnego szczebla powiatowego – 16,
 - c) jednostek samorządu terytorialnego szczebla wojewódzkiego – 6,
 - d) jednostek organizacyjnych pomocy społecznej (OPS, PCPR) – 38,
 - e) powiatowych urzędów pracy – 29,
 - f) regionalnych ośrodków polityki społecznej i wojewódzkich urzędów pracy – 20,
 - g) przedsiębiorców – 19,
 - h) organizacji pozarządowych (wraz ze spółdzielniami socjalnymi) – 15.
2. Grupę, która została nazwana „Grupa CIS/KIS”, reprezentowaną przez przedstawicieli centrów i klubów integracji społecznej w łącznej liczbie 74 podmiotów, z tego: CIS – 35 jednostek oraz KIS – 39 jednostek.

Badanie miało charakter ankietowy, a konstrukcja formularza zawierała 8 zasadniczych pytań, na które obie grupy respondentów udzielały odpowiedzi i oto wyniki:

Pytanie 1: Czy Państwa zdaniem usługi reintegracji społecznej i zawodowej są potrzebnym ogniwem polityki społecznej z punktu widzenia:

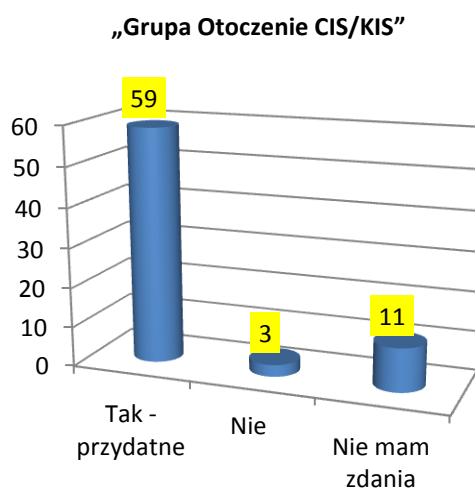
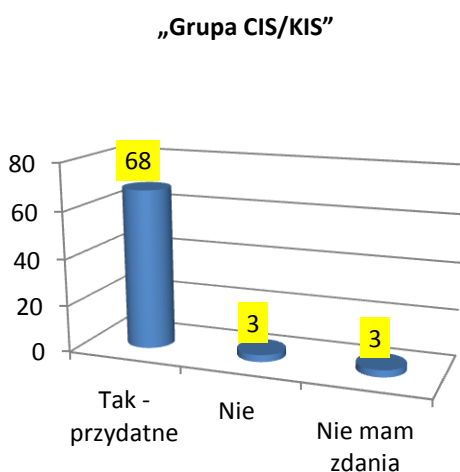
- lokalnej polityki społecznej realizowanej przez Samorządy Gmin i Powiatów:

Obie grupy respondentów udzieliły takiej samej odpowiedzi, że usługi świadczone przez podmioty zatrudnienia socjalnego są ważnym elementem działań instytucji pomocy i wsparcia w lokalnym środowisku społecznym, czyli na obszarze gmin i powiatów.

Jednak z punktu widzenia regionalnej polityki już tak zdecydowanego stanowiska nie uzyskano, bowiem w grupie „Otoczenie CIS/KIS” prawie 20% respondentów nie potrafiło się ustosunkować do kwestii funkcjonowania podmiotów zatrudnienia socjalnego.

- regionalnej polityki społecznej realizowanej przez Samorząd Województwa

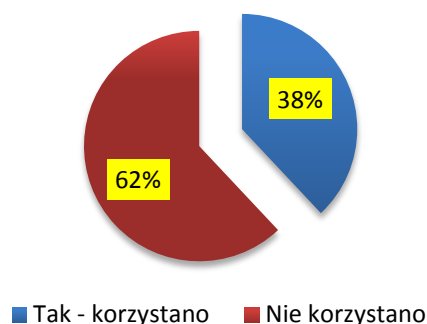

Zwiększenie się grupy respondentów nie potrafiących sprecyzować swojej odpowiedzi na temat roli usług reintegracji społecznej i zawodowej wynikało z faktu braku wiedzy

o efektach działania podmiotów zatrudnienia socjalnego w lokalnym środowisku, a także niskiego stopnia prowadzenia przez nie działań promujących usługi reintegracyjne.

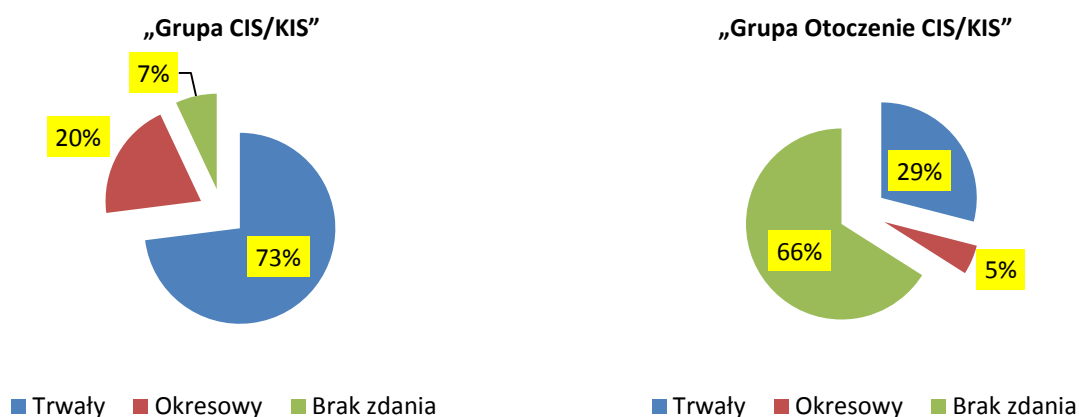
Pytanie 2: Czy Państwa instytucja skorzystała z rozwiązań ustawy o zatrudnieniu socjalnym od momentu jej wejścia w życie, tj. np. zainicjowano i utworzono jeden z podmiotów reintegracyjnych, rozpoczęto świadczenie usług poprzez ich zlecenie, utworzono partnerstwo, etc.?

Odpowiedź została udzielona przez grupę „Otoczenie CIS/KIS”, a jej wynik wskazuje że problematyka zatrudnienia socjalnego była wykorzystywana do zmniejszania wykluczenia społecznego w stopniu mniejszym niż połowa respondentów, którzy mogliby korzystać z rozwiązań ustawy o zatrudnieniu socjalnym lub współpracować z podmiotami reintegracyjnymi.

Pytanie 3: Czy korzystanie przez Państwa z rozwiązań ustawy o zatrudnieniu socjalnym ma charakter:

- trwały – czyli funkcjonowanie podmiotów reintegracyjnych wpisane zostało w strategiczne działania lokalnej/regionalnej polityki społecznej, a działające podmioty reintegracyjne stanowią jedno z ogniw lokalnego/regionalnego systemu pomocy i wsparcia,
- okresowy – czyli funkcjonowanie podmiotów reintegracyjnych jest uruchamiane z chwilą pogorszenia się sytuacji osób/rodzin na skutek np. bezrobocia, wzrostu ubóstwa etc.

Odpowiedzi obu grup respondentów są przeciwstawne. W przypadku jednostek zatrudnienia socjalnego, w przeważającej części (73%) uzyskano stanowisko, że centra i kluby integracji społecznej są trwałym elementem działań strategicznych, przy czym należy pamiętać, że dotyczy to przede wszystkim poziomu lokalnego (gmina, powiat). W przypadku instytucji zdefiniowanych jako „Otoczenie CIS/KIS” ponad 60% nie ma stanowiska w tej kwestii. Czyli można wnioskować, że wyniki działalności jednostek zatrudnienia socjalnego są mało dostrzegalne lub w ocenie tej grupy respondentów mało istotne dla poprawy sytuacji rodzin i osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. Jednocześnie, prawie 30% instytucji z grupy „Otoczenie CIS/KIS” uznaje, że w sposób trwały korzysta z rozwiązań ustawy o zatrudnieniu socjalnym w prowadzeniu działań wspierająco–pomocowych.

Pytanie 4: Czy problematyka zatrudnienia wpływa na:

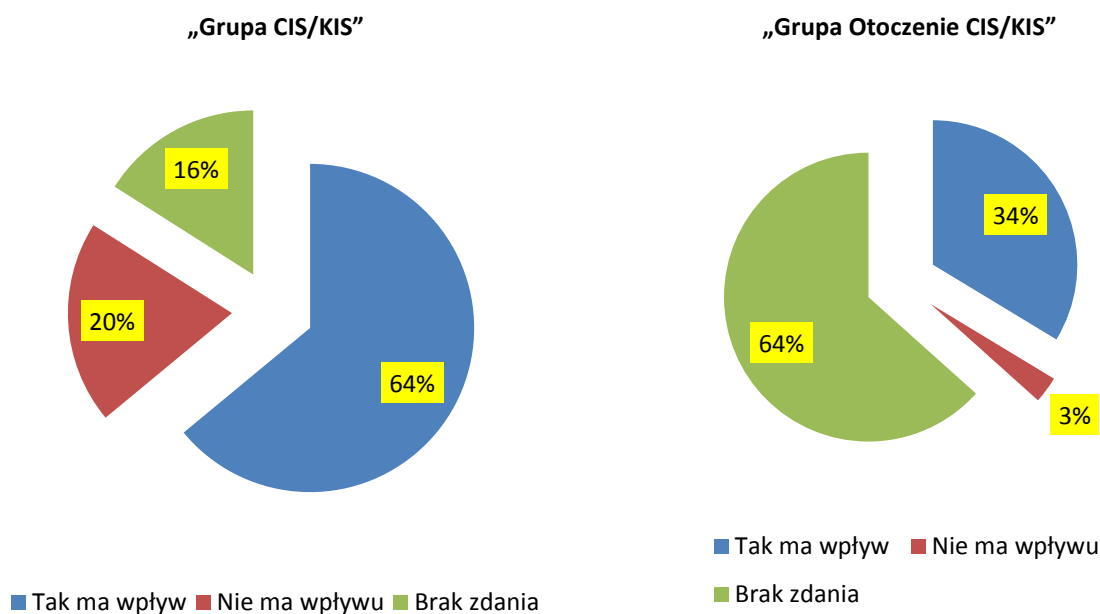
- zmiany ilościowo–jakościowe w kategoriach osób/rodzin kwalifikowanych do objęcia systemem wsparcia i pomocy?

Obie grupy respondentów uznały, że mimo dużego stopnia niewiedzy na temat zatrudnienia socjalnego wśród respondentów „otoczenie CIS/KIS”, działalność w obszarze usług reintegracji społecznej i zawodowej ma wpływ na sytuację osób, kierowanych do korzystania z tych usług. Oczywiście, w grupie „CIS/KIS” odsetek pozytywnie oceniających jest znacznie wyższy (85%), co nie wymaga komentarza, natomiast w grupie „Otoczenie CIS/KIS” pozytywny wpływ odnotowuje 36% instytucji współpracujących z podmiotami zatrudnienia socjalnego.

- zmiany aktywności społecznej i zawodowej „najtrudniejszych” grup dysfunkcyjnych, zmianę ich stosunku do kwestii rozwoju przedsiębiorczości lokalnej/regionalnej?

Rozkład odpowiedzi jest podobny jak w poprzednim pytaniu. Zmiany postaw są bardziej widoczne przez grupę respondentów, która bezpośrednio świadczy usługi reintegracji społecznej i zawodowej.

- prace organów doradczo–konsultacyjnych / zespołów eksperckich i doradczych (np. rady ds. rynku, rady pożytku publicznego, komitety ds. ekonomii społecznej)?

Wpływ działalności podmiotów zatrudnienia socjalnego na pracę organów doradczo–konsultacyjnych jest oceniany w różny sposób, w zależności od rodzaju grupy respondentów. Wysoko oceniany jest ten wpływ przez jednostki organizacyjne zatrudnienia socjalnego – 64% badanych, z czego 20% uznaje, że pozycja centrów i klubów integracji społecznej w lokalnym środowisku społecznym nie ma żadnego wpływu na decyzje tych organów. Inaczej oceniany jest wpływ podmiotów zatrudnienia socjalnego przez instytucje „Otoczenia CIS/KIS”, bowiem aż 64% z nich nie ma na ten temat zdania. Wynika to głównie z braku styczności instytucji „Otoczenia CIS/KIS” z centrami i klubami przy wykonywaniu własnych zadań statutowych. Z kolei, 3% badanych instytucji „Otoczenia CIS/KIS” uznaje, że podmioty zatrudnienia socjalnego nie mają żadnego wpływu na prace organów doradczo–konsultacyjnych.

- tworzenie partnerstw/sieci współpracy pomiędzy instytucjami i podmiotami reprezentującymi różne sektory działalności?

W przypadku tworzenia partnerstw instytucjonalnych rozkład odpowiedzi jest podobny jak w pytaniu o wpływ na decyzyjność organów doradczo–konsultacyjnych, przy czym konieczne jest zaznaczenie, że w grupie „Otoczenie CIS/KIS” nie odnotowano żadnej odpowiedzi sugerującej brak wpływu. Co oznacza, że wśród instytucji wspierających i współpracujących z centrami i klubami integracji społecznej dostrzega się działalność partnerską, występowanie w inicjatywach programowych i projektowych partnerów, jakimi są podmioty zatrudnienia socjalnego.

Pytanie 5: Czy w przypadku poznania „krajowych dobrych wzorców” zatrudnienia socjalnego (efektów, sposobów wdrażania) jesteście Państwo gotowi skorzystać z ustawy o zatrudnieniu socjalnym i włączyć ją do lokalnej/regionalnej polityki społecznej?

Na to pytanie odpowiedzi udzielili tylko respondenci grupy „Otoczenie CIS/KIS”, którzy w zdecydowanej większości (82%) opowiedzieli się za korzystaniem z rozwiązań ustawy o zatrudnieniu socjalnym, po poznaniu jej „dobrych praktyk”. Oznacza to, że zarówno same podmioty zatrudnienia socjalnego jak i instytucje odpowiedzialne za inicjatywy aktywizacji społecznej i zawodowej powinny w większym stopniu promować usługi reintegracji społecznej i zawodowej. Wniosek ten obejmuje także skierowanie specjalnych działań wobec środowiska przedsiębiorców.

Pytanie 6: Czy Państwa zdaniem dotychczasowa działalność podmiotów reintegracyjnych przyczyniła się do:

- zwiększenia zainteresowania osób otrzymujących świadczenia pomocy społecznej formą wsparcia w postaci korzystania z usług reintegracji do ponownego pełnienia ról społecznych i zawodowych:

Obie grupy respondentów uznały, że usługi reintegracji społecznej i zawodowej są coraz bardziej dostrzegalne przez samych zainteresowanych, czyli głównie osoby pozostające w systemie pomocy społecznej. W grupie respondentów „CIS/KIS” – to 93% badanych, a w grupie „Otoczenie CIS/KIS” – to 82%.

- zwiększenia zainteresowania przedsiębiorców osobami, które pozytywnie ukończyły zajęcia reintegracyjne w centrach i klubach integracji społecznej:

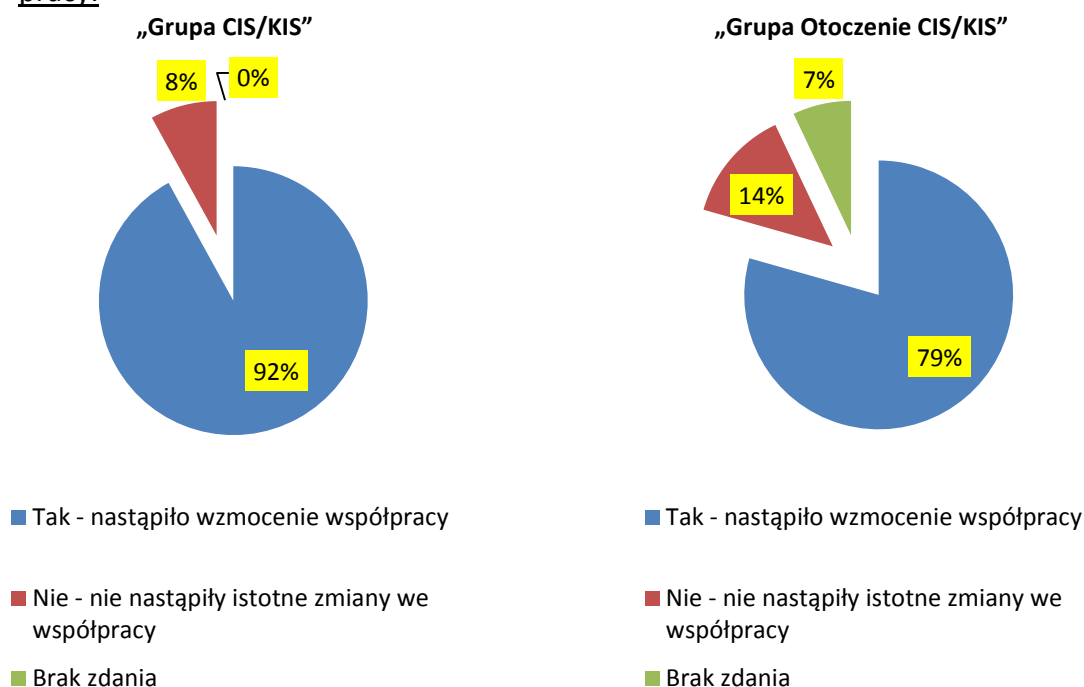
W przypadku grupy „CIS/KIS” prawie 70% respondentów uważa, że zainteresowanie przedsiębiorców osobami, które pozytywnie kończą zajęcia reintegracji społecznej i zawodowej każdego roku wzrasta – to 71% badanych tej grupy.

W przypadku respondentów grupy „otoczenie CIS/KIS” głosy rozkładają się równomiernie, bowiem po 45% badanych uważa, że kwestia zainteresowania przedsiębiorców takimi osobami uzależniona jest bardziej od ich możliwości tworzenia miejsc pracy.

- rozpowszechniania zatrudnienia socjalnego jako instrumentu przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu oraz elementu sektora ekonomii społecznej:

W obu grupach respondentów uznano, że dotychczasowa działalność samych podmiotów zatrudnienia socjalnego w sposób istotny przyczyniła się do rozpowszechniania usług reintegracji społecznej i zawodowej – w grupie „CIS/KIS” to 94% badanych, a w grupie „Otoczenie CIS/KIS” to 65% respondentów.

- wzmocnienia współpracy zarówno z jednostkami pomocy społecznej jak i z urzędami pracy:

Podmioty zatrudnienia socjalnego dostrzegają korzystne zmiany we wzajemnej współpracy pomiędzy pomocą społeczną, a publicznymi służbami zatrudnienia od momentu pojawienia się ustawy o zatrudnieniu socjalnym (92%), lecz także w grupie instytucji „Otoczenia CIS/KIS” odsetek dostrzegających pozytywne kierunki zmian we współpracy jest dość wysoki – 79%.

Pytanie 7: Co Państwa zdaniem należałoby zrobić, aby wzmocnić wpływ zatrudnienia socjalnego na lokalną/regionalną politykę społeczną (zaznaczyć właściwe):

- promować tendencje zjednoczeniowe środowiska podmiotów reintegracyjnych wokół idei własnej reprezentacji (kraj/regiony),
- wprowadzić do ustawy o zatrudnieniu socjalnym rozwiązania prawne pozwalające stworzyć organ doradczo–konsultacyjny przy ministrze właściwym ds. zabezpieczenia społecznego,
- wykorzystywać aktualnie działające w regionach komitety ds. ekonomii społecznej, argumentując, że zatrudnienie socjalne to bardzo ważny element sektora ekonomii społecznej.

Odpowiedź na to pytanie nastęrczyła trochę problemów, bowiem w skład grupy „CIS/KIS” wchodziły podmioty z różnym „stażem” działalności na rynku usług reintegracyjnych, które nie miały skryształizowanych poglądów w kwestiach tworzenia m.in. własnych reprezentacji lokalnych, bądź dążenia do stworzenia ogólnokrajowej platformy współpracy. Stąd też, prawie 30% badanych z tej grupy nie miało własnego zdania w tej sprawie.

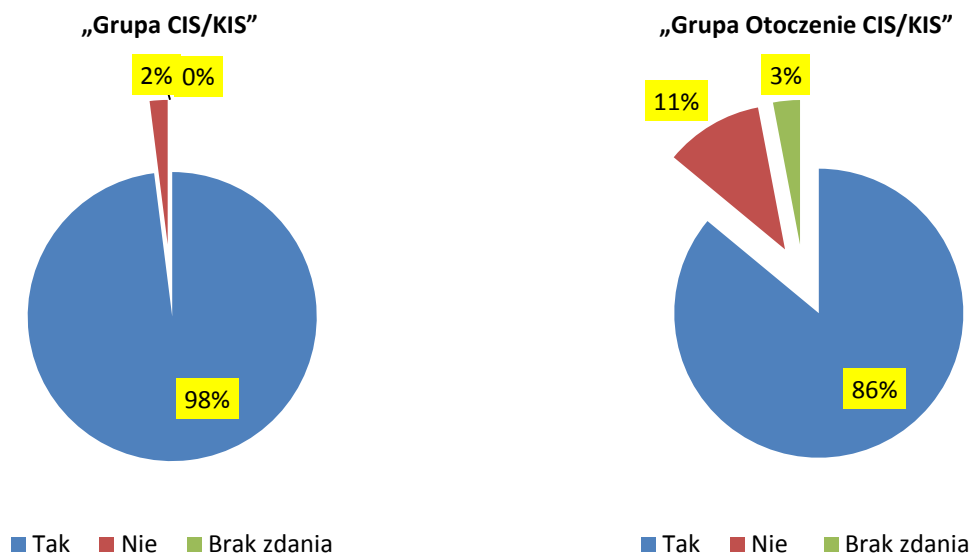
Pozostała część respondentów opowiedziała się następująco:

- a) wariant „własna reprezentacja środowiska podmiotów reintegracyjnych” – ten sposób wzmocnienia roli podmiotów zatrudnienia socjalnego poparło 24% badanych,
- b) wariant „ustawowe tworzenie organu doradczo–konsultacyjnego” – poparcie wyrażone przez 20% badanych,
- c) wariant „wykorzystanie działających w regionach komitetów ds. ekonomii społecznej” – poparło 26% badanych.

Uzyskane wyniki opinii podmiotów zatrudnienia socjalnego wskazują na wzmocnienie roli i pozycji w polityce społecznej, przewaga trzeciego wariantu tłumaczona jest faktem przygotowań do nowej perspektywy programowej EFS na lata 2014–2020. Na początku 2015 r. przekazywano wiele informacji wskazujących, że 85% środków finansowych zostanie skierowanych do regionów, oraz że bardzo mocno będzie promowana ekonomia społeczna. Stąd też, podmioty zatrudnienia socjalnego szukające nowych źródeł finansowania skłonne były w okresie trwania badania opowiedzieć się właśnie za trzecim wariantem.

Podobny rozkład odpowiedzi uzyskano w grupie „Otoczenie CIS/KIS”, gdzie ponad 35% badanych opowiedziało się za wariantem „wykorzystania w regionach komitetów ds. ekonomii społecznej”. Instytucje otoczenia centrów i klubów integracji społecznej dostrzegły jednak znaczenie „własnej reprezentacji środowiska podmiotów reintegracyjnych” – to ponad 27% badanych z tej grupy.

Pytanie 8: Czy jesteście Państwo za ideą włączania w lokalne/regionalne struktury reprezentacyjne przedstawicieli podmiotów reintegracyjnych, np. w struktury organów doradczo–konsultacyjnych jednostek samorządu terytorialnego?

Uzyskany wynik odpowiedzi na to pytanie jest bardzo satysfakcjonujący z perspektywy działania centrów i klubów integracji społecznej, ponieważ w grupie „Otoczenie CIS/KIS” prawie 90% badanych instytucji opowiedziało się za włączaniem reprezentantów środowiska usług reintegracji społecznej i zawodowej w lokalne i regionalne struktury reprezentacyjne, zwłaszcza w odniesieniu do administracji publicznej.

PODSUMOWANIE BADANIA

Badanie pozwoliło sformułować kilka ogólnych wniosków:

1. Większość uczestników opowiada się za włączeniem przedstawicieli środowiska centrów i klubów integracji społecznej w lokalne i regionalne fora, i organy doradczo-konsultacyjne, mające wpływ na kształt rozwoju kierunków polityki społecznej.
2. Respondenci dostrzegają konieczność kontynuowania działań rozpowszechniających efekty usług reintegracji społecznej i zawodowej, które powinny być prowadzone zarówno przez środowisko centrów i klubów integracji społecznej, jak również przez przedstawicieli instytucji „Otoczenia CIS/KIS”. Prawie 60% badanych widzi potrzebę prowadzenia takich działań w środowisku lokalnych przedsiębiorców.
3. Ponad 88% badanych (liczba ogółem respondentów – 148 instytucji) uznaje, że poznanie tzw. *dobrych praktyk* jest warunkiem zintensyfikowania procesu korzystania z rozwiązań ustawy o zatrudnieniu socjalnym wobec powstających problemów społecznych i poszukiwania sposobów ich rozwiązania.

III.2 GOTOWOŚĆ SAMORZĄDU TERYTORIALNEGO DO KORZYSTANIA Z PRZEPISÓW USTAWY O ZATRUDNIENIU SOCJALNYM – WYNIKI BADAŃ

W 2014 r. podczas realizacji projektu „Kompleksowe formy reintegracji społeczno – zawodowej w środowisku lokalnym”⁸, współfinansowanego w ramach POKL „Kapitał Ludzki 2008–2013”, podjęto próbę wdrożenia idei instytucjonalnej współpracy podmiotów zatrudnienia socjalnego. Testowane rozwiązania były wpisane w pakiet instrumentów tworzących model pt. „Standard Lokalnej Współpracy”, składający się z dwóch części, a mianowicie:

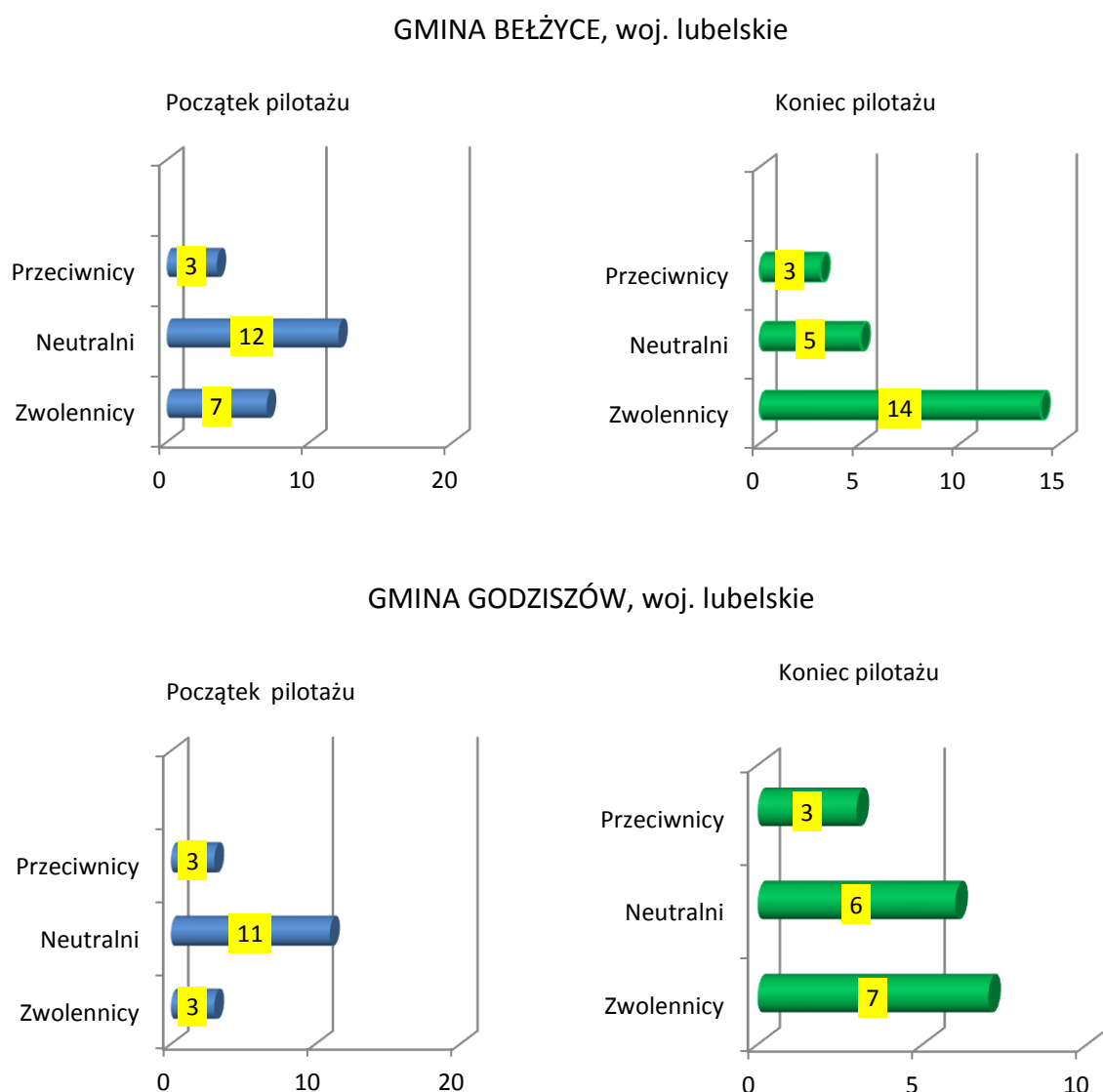
- 1) **Modelu Lokalnej Współpracy (MLW)** – mającego na celu zainicjowanie w lokalnym środowisku i przekształcenie okazjonalnej współpracy w wielosektorowe partnerstwa instytucji, które wspomagałoby działalność jednej z autonomicznie wybranych przez gminy formy usług reintegracji społecznej i zawodowej, w tym preferowanej przez MLW formy jaką jest klub integracji społecznej,
- 2) **Modelu Regionalnej Platformy Współpracy (RPW)** – mającego na celu wpisanie reprezentacji podmiotów reintegracyjnych w struktury organizacyjne organów doradczo–konsultacyjnych samorządu powiatu i województwa oraz przypisanym zadaniem rzecznictwa zatrudnienia socjalnego.

Realizatorami działań pilotażowych MLW było 20 gmin, na terenie których już działały lub zostały reaktywowane kluby integracji społecznej. Natomiast pilotaż RPW został ulokowany na obszarze 3 województw (wielkopolskie, lubelskie i mazowieckie) oraz 1 powiatu (iławski).

Realizatorzy MLW charakteryzowali się dużymi różnicami w znajomości ustawy i praktyki zatrudnienia socjalnego, a także wiedzy o możliwych do osiągnięcia efektach wielosektorowych partnerstw. Bardzo trudnym terenem dla działań pilotażowych były środowiska instytucjonalne gmin wiejskich. Stąd też, za sukces należy uznać efekty osiągnięte na obszarze takich gmin jak: Modliborzyce, Bełżyce, Biłgoraj, Godziszów i Gościeradów – gminy województwa lubelskiego – mimo, że w porównaniu innymi realizatorami MLW liczba instytucji przystępujących do partnerstw nie była znacząco duża (np. w gminie Janów Lubelski przystąpiło łącznie 20 instytucji, w mieście Poznaniu – 18).

⁸ Projekt realizowany w ramach Priorytetu I Zatrudnienie i integracja społeczna, Działanie 1.2 Wsparcie systemowe instytucji pomocy i integracji społecznej POKL „Kapitał Ludzki” w okresie sierpień 2009 r. – grudzień 2014 r.

Rys. 17 Zmiany nastawienia instytucji do tematyki zatrudnienia socjalnego w czasie pilotażu MLW

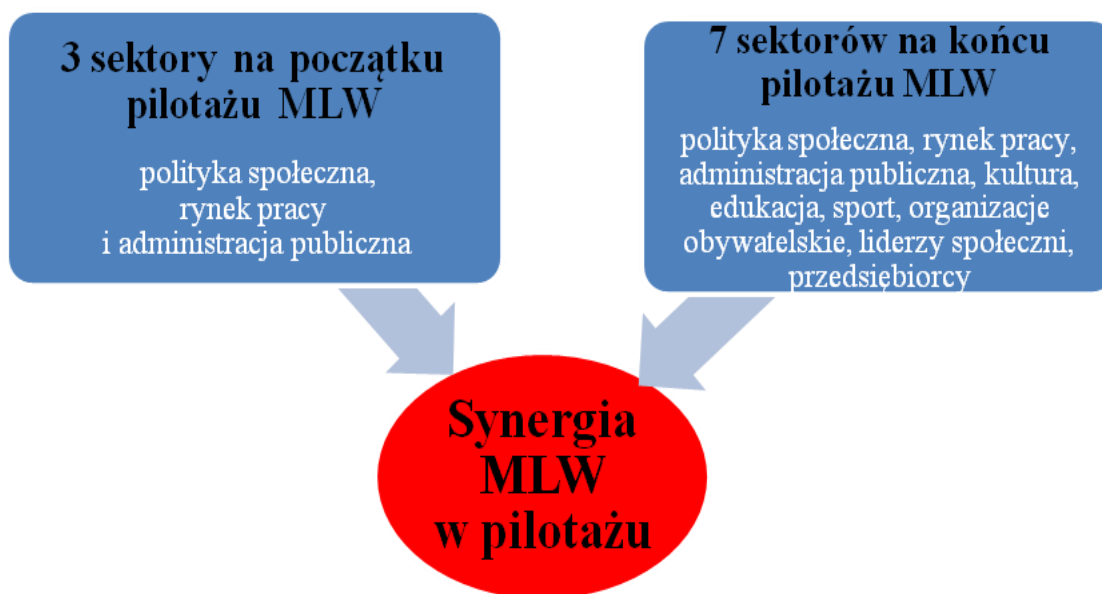

Źródło: raporty końcowe z realizacji pilotażu MLW gminy Bełżyce i Godziszów, MPIPS–CRZL–IRSS, Warszawa 2014 r.

Bardzo istotnym zagadnieniem z punktu widzenia budowania partnerstw instytucjonalnych wokół problematyki zatrudnienia socjalnego w trakcie pilotażu MLW, było uzyskanie deklaracji potencjalnych Interesariuszy do zaangażowania własnych zasobów organizacyjno–technicznych na rzecz przyszłych usług reintegracyjnych (chodziło o deklaracje instytucji działających na terenie gminy w różnych obszarach, np.: ochrona zdrowia, kultura, sport, lokalny biznes etc.). Uzyskanie efektu wielosektorowości partnerstwa lokalnego na rzecz zatrudnienia socjalnego było priorytetowym celem pilotażu MLW.

Pozytywnym przykładem efektu wielosektorowości w trakcie pilotażu MLW jest Miasto i Gmina Janów Lubelski, zwłaszcza w kontekście przystąpienia reprezentantów sektora „przedsiębiorców”.

Rys. 18 Sektorowość interesariuszy w pilotażu MLW Miasta i Gminy Janów Lubelski

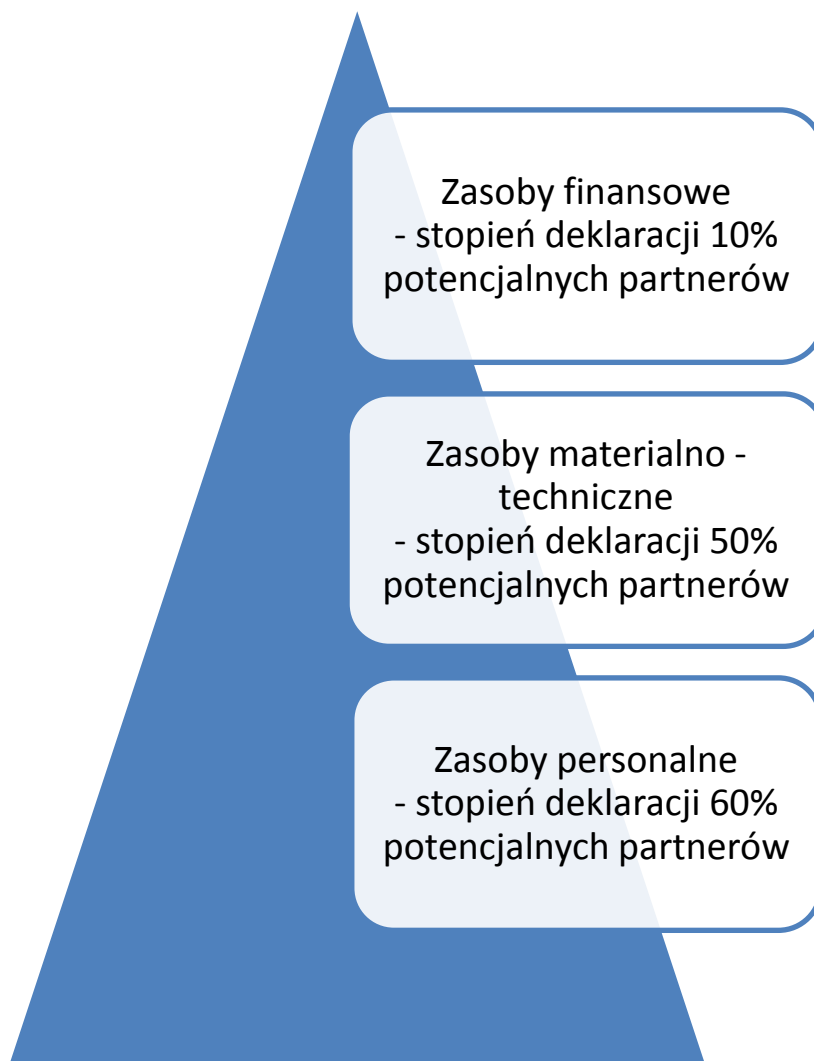

Źródło: raport końcowy Miasta i Gminy Janów Lubelski z pilotażu MLW.

Dla działalności centrów i klubów integracji społecznej ważną kwestią są deklaracje instytucji współpracujących, szczególnie sektora edukacji, zdrowia czy kultury, co do możliwości angażowania ich zasobów, w procesy programowania zajęć dla uczestników reintegracji społecznej i zawodowej.

Wyniki pilotażu MLW pozwoliły uogólnić pogląd na temat stopnia deklaratywności instytucji wobec podmiotów reintegracyjnych, który zaprezentowano na poniższym schemacie.

Rys. 19 Potencjalny stopień deklaracji udostępnienia zasobów dla potrzeb jednostki zatrudnienia socjalnego

Źródło: na podstawie informacji z raportów końcowych realizatorów MLW.

We wszystkich gminach biorących udział w pilotażu MLW stwierdzono, że zaproponowane rozwiązania w ramach *Standardu Lokalnej Współpracy* pozwalają na tworzenie warunków do efektywniejszego korzystania z rozwiązań ustawy o zatrudnieniu socjalnym, a przede wszystkim umożliwiają samorządowi terytoralnemu szczebla gminnego podjąć autonomiczną decyzję o formie wdrażania usług reintegracji społecznej i zawodowej⁹.

⁹ Patrz: Zeszyt informacyjny pt.: *Model Lokalnej Współpracy*- kompleksowe formy reintegracji społecznej i zawodowej w środowisku lokalnym (wersja skorygowana po pilotażu MLW), CRZL Warszawa, wrzesień 2014 r., s. 16-17.

W zakończonym w 20 gminach pilotażu MLW decyzje o wyborze formy organizacyjnej zatrudnienia socjalnego były różnorodne, jednakże podejmowano je po przeprowadzeniu własnej diagnozy potrzeb i możliwości ich wprowadzenia w życie.

Rys. 20. Wariant świadczenia usług reintegracji społecznej i zawodowej w gminach MLW

Źródło: opracowanie na podstawie raportów końcowych 20 gmin z pilotażu MLW

Ważnym efektem pilotażu MLW było doprowadzenie w 20 gminach do zawarcia umów o współpracy partnerskiej, zwanych roboczo *Paktem na rzecz MLW*, które stanowiły podstawę do dalszej instytucjonalnej współpracy na rzecz wspierania i rozwoju działalności podmiotu zatrudnienia socjalnego.

Testowany w 2014 r. *Standard Lokalnej Współpracy* obejmował swym programem także drugie działanie związane z rzecznictwem i wzmocnieniem roli instytucji zatrudnienia socjalnego, jako elementu kompatybilnego z innymi obszarami polityki społecznej (w tym przede wszystkim z pomocą społeczną, rynkiem pracy oraz ekonomią społeczną), ułatwiającym pokonywanie barier wykluczenia społecznego.

W ramach drugiego działania, nazwanego umownie *Regionalna Platforma Współpracy* (RPW), podjęto próbę tworzenia forum, które uwzględniałoby reprezentację podmiotów zatrudnienia socjalnego (platformy), a które jednocześnie byłoby uzupełnieniem dla obowiązującego systemu prawnego już funkcjonujących organów doradczo–konsultacyjnych na szczeblu powiatu lub województwa takich jak: powiatowa/wojewódzka rada rynku pracy lub Rada Działalności Pożytku Publicznego. W procesie tworzenia RPW, wybrane jednostki samorządu terytorialnego korzystały z prawa do autonomicznego uruchamiania i wprowadzania w skład organów doradczo–konsultacyjnych uzupełniających grupy eksperckich bądź zespołów roboczych (np. poprzez uchwały zarządu województwa). Model RPW został oparty na kilku założeniach, w tym:

a) założeniu pełnienia przez RPW roli rzecznictwa zatrudnienia socjalnego rozumianego, jako pozytywny lobbying wobec przedstawicieli instytucji różnych sektorów,

b) założeniu włączenia na forum RPW reprezentantów gmin stosujących rozwiązania MLW oraz dysponujących podmiotami reintegracyjnymi. Zakres zadań dla RPW, jaki określono na czas pilotażu obejmował m.in.:

- analizowanie stopnia nasycenia obszaru powiatu/województwa podmiotami zatrudnienia socjalnego, adekwatnie nie tylko do potrzeb osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, ale także w kontekście planów tworzenia nowych miejsc pracy, głównie przez podmioty ekonomii społecznej,
- inspirowanie gmin oraz powiatów do przedsięwzięć programowych (projektowych) wykorzystujących podmioty zatrudnienia socjalnego oraz ich usługi w realizacji programów specjalnych dla osób bezrobotnych, a także wdrażania nowego zadania publicznych służb zatrudnienia, jakim jest profilowanie osób bezrobotnych,
- analizowanie, konsultowanie oraz rekomendowanie projektów strategii rozwiązywania problemów społecznych, tworzonych przez gminy z uwzględnieniem problematyki usług reintegracji społecznej i zawodowej, oraz rekomendacji z corocznie dokonywanych ocen zasobów pomocy społecznej,

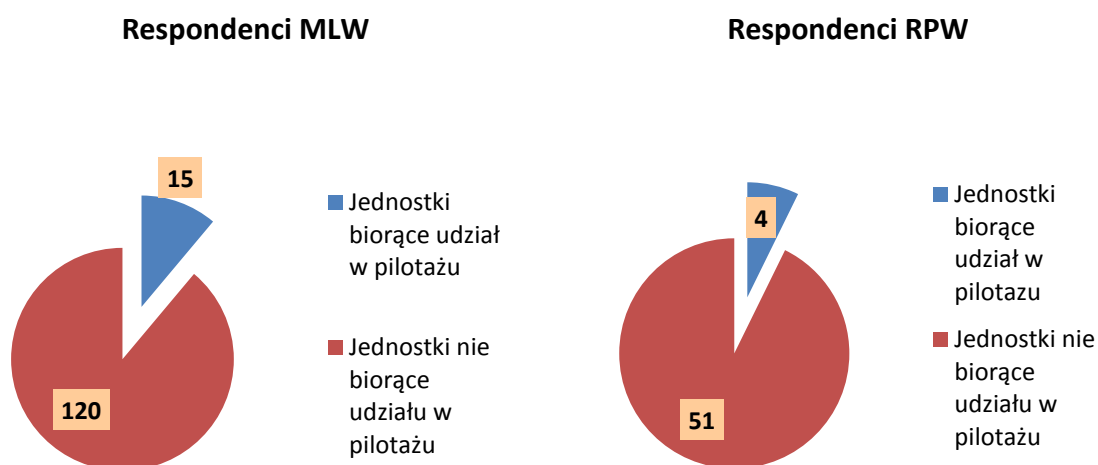
- promowanie standardów usług reintegracji społecznej i zawodowej oraz prowadzenie działań edukacyjno-informacyjnych dla przedstawicieli instytucji partnerskich MLW, konsultacje dla nowo powstających zespołów synergii lokalnej.

Działania pilotażowe w 2014 r. przyniosły pozytywne rezultaty. Problematyka zatrudnienia socjalnego stała się nie tylko elementem jednoczącym instytucje różnych sektorów wokół problemów osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, ale również inspiracją dla opracowywania nowych inicjatyw na poziomie powiatu i województwa. Ostatecznie wypracowano następujące warianty tworzenia RPW:

1. **Wariant RPW tworzony na bazie Komitetu ds. Ekonomii Społecznej** – to praktyka województwa wielkopolskiego oraz powiatu ławskiego (woj. warmińsko-mazurskie). W obu przypadkach inicjatorem/animatorem działań były instytucje administracji samorządu terytorialnego, tj. ROPS Poznań oraz PCPR Ława.
2. **Wariant RPW tworzonej na bazie istniejącego organu doradczo-konsultacyjnego** – to rozwiązanie zastosowane w województwie mazowieckim. RPW Mazowska została utworzona jako samoistne forum konsultacyjno – doradcze przy Marszałku Województwa. Powołanie niezależnego organu spowodowało, iż tematyka zatrudnienia socjalnego stała się istotna w debacie publicznej dotyczącej kierunków prowadzenia polityki społecznej. RPW w województwie mazowieckim utworzyli przedstawiciele: administracji rządowej i samorządowej szczebla wojewódzkiego, organizacji pozarządowych, zespołów synergii lokalnej, a także przedstawiciele wojewódzkich rad: ds. osób niepełnosprawnych, pożytku publicznego, rynku pracy.
3. **Wariant RPW tworzonej przez środowisko instytucji i podmiotów reintegracji** – to rozwiązanie zastosowane w województwie lubelskim, przedstawiciele instytucji usług reintegracji społecznej i zawodowej pomyśleli o potrzebie konsolidacji środowiska. Ten tryb tworzenia RPW można porównać do wariantu „obywatelskiego” budowania zespołów synergii lokalnej w gminach. Wariant ten wymaga jednak lidera, który inicjuje proces tworzenia RPW w regionie. Praktyka województwa lubelskiego wskazuje, że podmioty zatrudnienia socjalnego zintegrowane wokół własnej platformy współpracy, nazwanej roboczo *Lubelski Konwent Klubów i Centrów Integracji Społecznej*, mogą z czasem ewaluować w kierunku bardziej złożonej organizacyjnie konstrukcji zachowującej zasady partnerstwa instytucjonalnego.

W 2015 r. po 6 miesiącach, od zakończenia realizacji projektu „Kompleksowe formy reintegracji społeczno – zawodowej w środowisku lokalnym”, zostało przeprowadzone ogólnopolskie badanie na temat gotowości stosowania modelu MLW i modelu RPW. Badaniem zostało objętych łącznie ponad 200 respondentów, z czego zwrotnych odpowiedzi udzieliło 190 instytucji, co oznaczało wskaźnik ekspansywności na poziomie 95,0% (Rys. 6). W zbiorze respondentów uwzględniono jednostki samorządu terytorialnego (także ich jednostki organizacyjne, działające w obszarze pomocy i integracji społecznej oraz rynku pracy), które realizowały założenia pilotażowe jak i te, które nie brały udziału w testach, a które otrzymały w grudniu 2014 r. materiały informacyjne o końcowych rezultatach projektu¹⁰.

Rys. 21. Zbiór respondentów badania ogólnopolskiego o gotowości do korzystania z modeli MLW i RPW

Źródło: opracowanie na podstawie danych z formularzy ankiet

Wyniki badań (stan na dzień 30 czerwca 2015 r.) pozwoliły sformułować kilka wniosków, które można uznać, jako znaczące dla perspektywy wzmocnienia i rozwoju usług reintegracji społecznej i zawodowej oraz uznawania podmiotów reintegracyjnych, jako ważnych instytucji w prowadzeniu polityki przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu.

¹⁰ Materiały informacyjne przekazane do jednostek samorządu terytorialnego w ilości 3 500 egz. obejmowały m.in. następujące publikacje: „Model Lokalnej Współpracy – Partnerstwo międzysektorowe na rzecz zatrudnienia socjalnego – Raport z pilotażu”, „Standard Współpracy Lokalnej – Procedury, Kompetencje, Warianty”, „Animacja tworzenia Klubu Integracji Społecznej w środowisku lokalnym” oraz „Standard certyfikacji Klubu Integracji Społecznej – tryb i sposób przyznawania certyfikatu”, Wydawnictwo MPiPS Centrum Rozwoju Zasobów Ludzkich, Warszawa 2014 r.

Oto one:

- **Wniosek 1: MLW i RPW są nadal przydatne po zakończonym w 2014 r. pilotażu przeprowadzonym w ramach ww. projektu**

We wszystkich jednostkach samorządu terytorialnego, które brały udział w pilotażu nadal funkcjonują rozwiązania organizacyjne MLW i RPW, w tym m.in.: zespoły doradczo-konsultacyjne dla rad gmin (w pilotażu zwane *zespołami synergii lokalnej*). Powiększa się sukcesywnie liczba interesariuszy międzysektorowej współpracy wokół problematyki zatrudnienia socjalnego. Przykłady:

- 1) Gmina i Miasto Tarnogród (woj. lubelskie) – do zawartej na koniec pilotażu MLW partnerskiej umowy o współpracy instytucjonalnej¹¹, zwanej *Paktem na rzecz MLW*, przystąpiły kolejne instytucje, a wśród nich PUP w Biłgoraju, MOPS w Tarnogrodzie oraz Stowarzyszenie Zrównoważonego Rozwoju i Przedsiębiorczości Społecznej w Biłgoraju, co pozwoliło na rozszerzenie zakresu działalności klubu integracji społecznej, utworzonego w strukturze organizacyjnej samorządu gminy.
- 2) Miasto Poznań i województwo wielkopolskie – pilotaż RPW został zakończony powołaniem wydzielonej grupy eksperckiej ds. usług reintegracji społecznej i zawodowej w ramach Wielkopolskiego Komitetu ds. Ekonomii Społecznej, w skład której weszli przedstawiciele różnych instytucji, reprezentujących nie tylko sektor pomocy i integracji społecznej. Grupa ta nadal funkcjonuje, a jej efektem jest przystąpienie w 2015 r. do realizacji wspólnie opracowanego przedsięwzięcia pn.: „Program na rzecz rozwoju usług reintegracji społecznej i zawodowej w Poznaniu”.
- 3) Gmina Stare Miasto (woj. wielkopolskie) – dalsze funkcjonowanie po pilotażu, zawiązanego partnerstwa instytucjonalnego MLW (23 partnerów), w tym działania zespołu synergii lokalnej doprowadziły do uruchomienia działalności podmiotu ekonomii społecznej w formie spółdzielni socjalnej „Aktyw”.

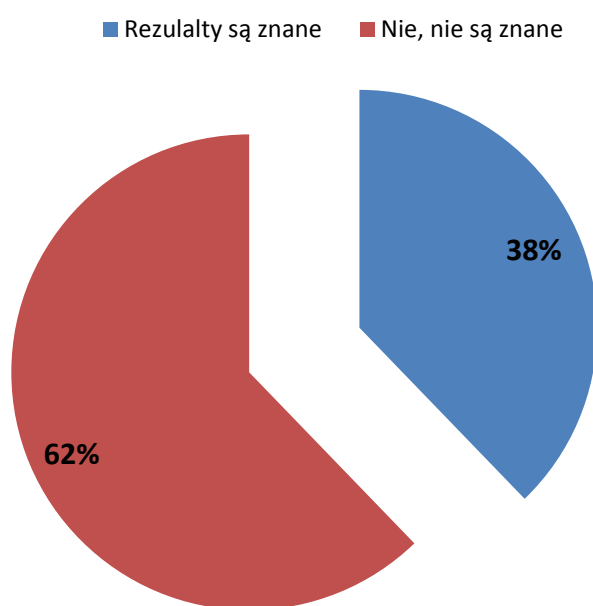
¹¹ Więcej w opracowaniach pt.: *Model Lokalnej Współpracy - Partnerstwo międzysektorowe na rzecz zatrudnienia socjalnego, Raport z pilotażu*, Wyd. MPiPS, CRZL i IRSS, Warszawa 2014 r., oraz pt.: *System Certyfikacji Klubów Integracji Społecznej – w stronę podnoszenia jakości usług reintegracji społecznej i zawodowej, Raport końcowy*, Wyd. MPiPS, CRZL i IRSS, Warszawa 2014 r.

- **Wniosek 2: Konieczność dalszej promocji i rozpowszechniania informacji o MLW i RPW**

Dostarczenie do jednostek samorządu terytorialnego materiałów informacyjnych w ilości 3 500 odbiorców okazało się mało skutecznym sposobem oddziaływania na poziom wiedzy pracowników tych jednostek. Badanie na próbie badawczej 200 jednostek potwierdziło powyższą tezę. Udowodniają to odpowiedzi na poniższe pytania:

- 1) Pytanie: Czy znane są Państwu rezultaty projektu systemowego „Kompleksowe formy reintegracji społeczno – zawodowej w środowisku lokalnym?”

Rys. 22. Znajomość rezultatów pilotażu MLW i RPW przez jednostki samorządu terytorialnego

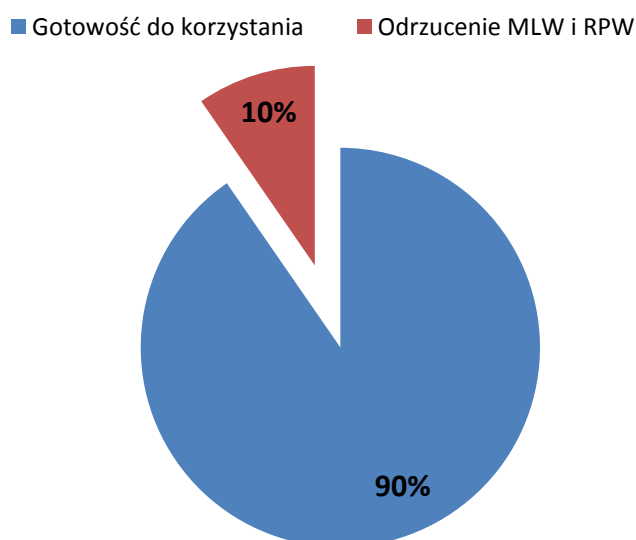

Źródło: opracowanie na podstawie danych z formularzy ankiet.

Na 135 jednostek samorządu terytorialnego (gminy i powiaty), ponad 62% stwierdziło, że rezultaty projektu są im nieznane, co oznacza że taki sposób rozpowszechniania informacji jest mało skuteczny. Bezpośrednie kontakty okazują się lepszym sposobem nakłaniania przedstawicieli samorządu terytorialnego do korzystania z rozwiązań MLW i RPW.

- 2) Pytanie: Czy korzystając z rozwiązań ustawy o zatrudnieniu socjalnym chciałoby Państwo poznać założenia MLW, ZSL i RPW, aby skuteczniej inicjować w środowisku lokalnym przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu?

Rys. 23. Gotowość do zastosowania MLW i RPW przez jednostki samorządu terytorialnego

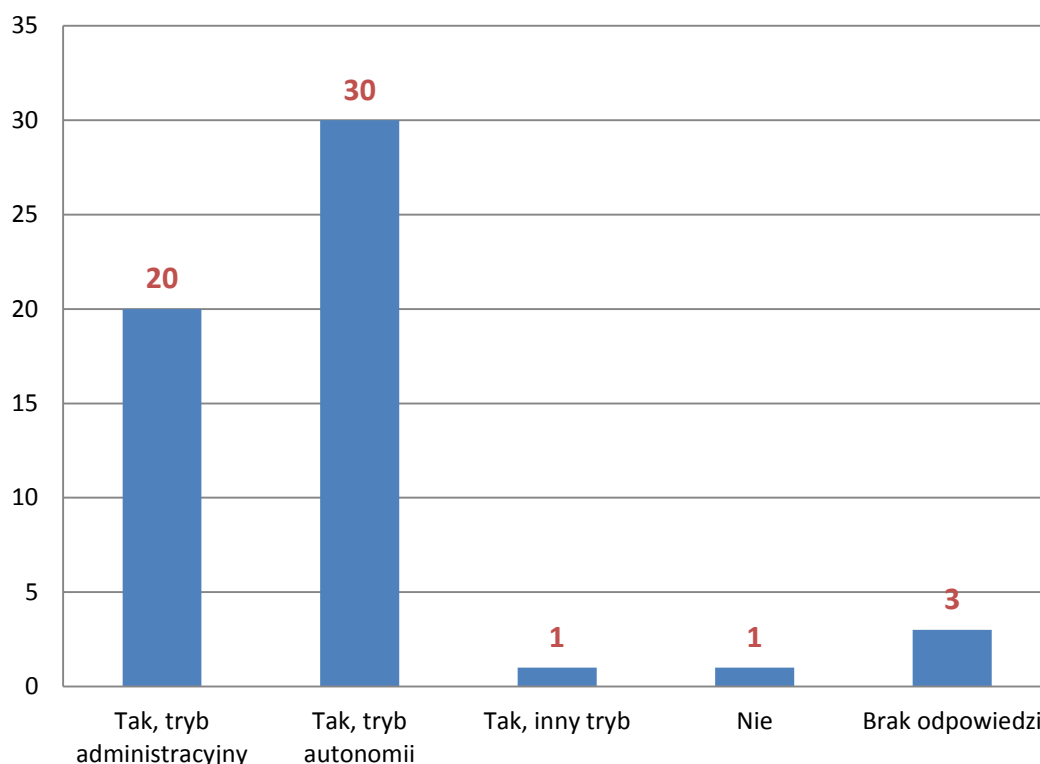
Źródło: opracowanie na podstawie danych z formularzy ankiet.

Mimo niskiej skuteczności działań rozpowszechniających wiedzę o MLW i RPW, z grupy 135 badanych jednostek samorządu terytorialnego (gminy i powiaty) tylko 10% uznało, że nie jest zainteresowana rozwiązaniami MLW i RPW. W końcowym efekcie można uznać, że przeważająca część ankietowanych gotowa jest do ewentualnego wdrażania MLW i RPW. Gminy i powiaty, które reprezentują mniejszość (10%) uważają, że przy pomocy innych rozwiązań niż zatrudnienie socjalne można przeciwdziałać wykluczeniu społecznemu, np.: bezpośrednio inicjować powstawanie spółdzielni socjalnych. Wnioski takie formułują one na podstawie własnych doświadczeń i praktyk. Do tej grupy należą m.in.: Miasto i Gmina Strzegom (woj. dolnośląskie), Miasto i Gmina Braniewo (woj. warmińsko-mazurskie), Miasto Gdynia, Gmina Tomice (woj. małopolskie), Gmina Hajnówka (woj. podlaskie) oraz Gmina Murów (woj. opolskie). Samorzady gmin i powiatów opowiadające się za ewentualnym zastosowaniem MLW i RPW swoje deklaracje popierają przekonaniem, że stosowanie metody partnerskiej współpracy, nie tylko w obszarze przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu jest skuteczniejszym środkiem realizacji zakładanych celów.

3) Pytanie: Czy tworzenie szerszych płaszczyzn (platform/sieci) współpracy instytucjonalnej/sektorowej jest Państwa zdaniem potrzebne z punktu widzenia lokalnych inicjatyw przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu?

Pozytywne nastawienie do idei RPW wyraziło 93,0% ankietowanych (51 jednostek).

Rys. 24. *Opinia o potrzebie tworzenia platform współpracy z udziałem podmiotu zatrudnienia socjalnego*

Źródło: opracowanie na podstawie danych z formularzy ankiet.

Uzyskany rezultat jest pozytywny i świadczy o respektowaniu przez samorząd terytorialny potrzeby konsolidacji wielu instytucji i organizacji dla poprawy sytuacji społeczno-gospodarczej oraz likwidowania przyczyn wykluczenia społecznego.

PODSUMOWANIE PILOTAŻU I BADANIA

Przyjęta koncepcja obu modeli, tj. MLW i RPW a także wyniki badania skłaniają do postawienia wniosku, że oba rozwiązania są przychylnie przyjmowane przez jednostki samorządu terytorialnego, a także i inne instytucje i organizacje działające na ich obszarach administracyjnych. Dla nowego okresu 2014 – 2020 oraz realizacji nowych zadań wpisanych w krajowe programy, stanowiące podstawę Programu Operacyjnego „Wiedza – Edukacja – Rozwój” konieczne jest jednak kontynuowanie kampanii promocyjno-informacyjnej upowszechniającej MLW i RPW. Ponadto, okazało się, że jednostki zatrudnienia socjalnego mogą stanowić ważną oś merytoryczną, wokół której następuje koncentracja zasobów różnych instytucji w działaniach wspierających rodziny i osoby znajdujące w trudnej życiowo sytuacji.

III.3 PODMIOTY ZATRUDNIENIA SOCJALNEGO PARTNERAMI W PROGRAMIE AKTYWIZACJA I INTEGRACJA ORAZ PROGRAMACH SPECJALNYCH W LATACH 2014–2015 – WYNIKI BADAŃ

Przepisy ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (Dz. U. z 2016 r. poz. 645, z późn. zm.) dopuszczają możliwość angażowania podmiotów zatrudnienia socjalnego (centrów i klubów integracji społecznej) do takich programów rynku pracy jak: Program Aktywizacji i Integracji (dalej: PAI) oraz programy specjalne (dalej: PS). Stworzona podstawa prawna pozwala przede wszystkim wykorzystać potencjał organizacyjno-merytoryczny CIS-ów i KIS-ów przy realizacji działań aktywizujących skierowanych do osób bezrobotnych, korzystających ze świadczeń pomocy społecznej, które są najbardziej oddalone od rynku pracy (tzw. III profil).

PAI jest specyficznym programem, który może zostać zainicjowany przez powiatowy urząd pracy tylko w przypadku współpracy z gminą, która zaplanuje i zrealizuje prace społecznie użyteczne (zawrze porozumienie).¹² Konstrukcja PAI obejmuje dwa równoległe bloki merytoryczne:

- a) aktywizację zawodową w formie udziału w pracach społecznie użytecznych,
- b) integrację społeczną, która ma na celu kształtowanie aktywnej postawy osoby bezrobotnej w życiu społecznym i zawodowym.

Do 2014 r. partnerami „inicjatora PAI”, czyli powiatowego urzędu pracy w realizacji bloku „integracja społeczna” mogły być ośrodki pomocy społecznej oraz podmioty prowadzące działalność statutową na rzecz integracji i reintegracji zawodowej i społecznej osób wykluczonych społecznie lub przeciwdziałaniu uzależnieniom i patologiom społecznym, zgodnie z przepisami ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz. U. z 2016 r. poz. 1817). Oznaczało to, że tylko KIS-y ulokowane w strukturach ośrodków pomocy społecznej oraz KIS-y i CIS-y utworzone przez organizacje pozarządowe mogły wykonywać zadania w ramach PAI. Od października 2015 r. zgodnie z aktualnym brzmieniem art. 62a ust. 3 ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy partnerami powiatowego urzędu pracy w PAI mogą być

¹² Tryb organizowania prac społecznie użytecznych jest określony w rozporządzeniu Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 22 lipca 2011 r. w sprawie organizowania prac społecznie użytecznych (Dz. U. poz. 921).

także samorządowe podmioty zatrudnienia socjalnego¹³, co oznacza dopuszczenie samorządowych CIS-ów, jako kolejnego partnera powiatowych urzędów pracy.

Program specjalny (dalej: PS) jest kierowany w pierwszej kolejności do osób bezrobotnych i poszukujących pracy lub zagrożonych utratą pracy, które pomimo zastosowania usług i instrumentów rynku pracy nie powróciły do zatrudnienia lub nie utrzymały miejsca zatrudnienia. Program specjalny inicjuje starosta i realizuje go samodzielnie lub na podstawie pisemnego porozumienia we współpracy z innymi instytucjami organizacjami i podmiotami zajmującymi się problematyką rynku pracy oraz pracodawcami¹⁴. Zgodnie z art. 24 ust. 1 pkt 7 ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy przy realizacji PS mogą zostać wykorzystane centra integracji społecznej uzyskując zlecenie na realizację usług rynku pracy. Warunkiem koniecznym do włączenia CIS-ów do PS jest:

- a) brak możliwości realizacji PS we własnym zakresie przez powiatowy urząd pracy,
- b) ocena uzyskania efektywniejszej realizacji tego programu przy udziale podmiotu reintegracyjnego.

Zaangażowanie CIS-ów odbywa się po przeprowadzeniu otwartego konkursu ofert, na zasadach i w trybie określonych w przepisach o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie lub przez zakup tych usług, na zasadach i w trybie określonym w przepisach o zamówieniach publicznych, przy uwzględnieniu sposobu ich realizacji zgodnie ze standardami usług rynku pracy.

W III edycji monitoringu ustawy o zatrudnieniu socjalnym przeprowadzono badanie na temat współpracy urzędów pracy z podmiotami zatrudnienia socjalnego przy organizowaniu PAI oraz PS. Badaniem zostało objętych łącznie 442 powiatowych urzędów pracy (PUP), a ogólny wskaźnik responsywności w skali kraju wyniósł 61,5%.

¹³ Przepis art. 62a ust. 3 obowiązujący od 24 października 2015 r. brzmi: „Program Aktywizacja i Integracja, po zaopiniowaniu przez powiatową radę rynku pracy, jest realizowany przez powiatowy urząd pracy działający we współpracy z ośrodkiem pomocy społecznej, podmiotami zatrudnienia socjalnego prowadzonymi przez jednostki samorządu terytorialnego lub podmiotami prowadzącymi działalność statutową na rzecz integracji i reintegracji zawodowej i społecznej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym lub przeciwdziałania uzależnieniom i patologiom społecznym, zgodnie z przepisami o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie.”.

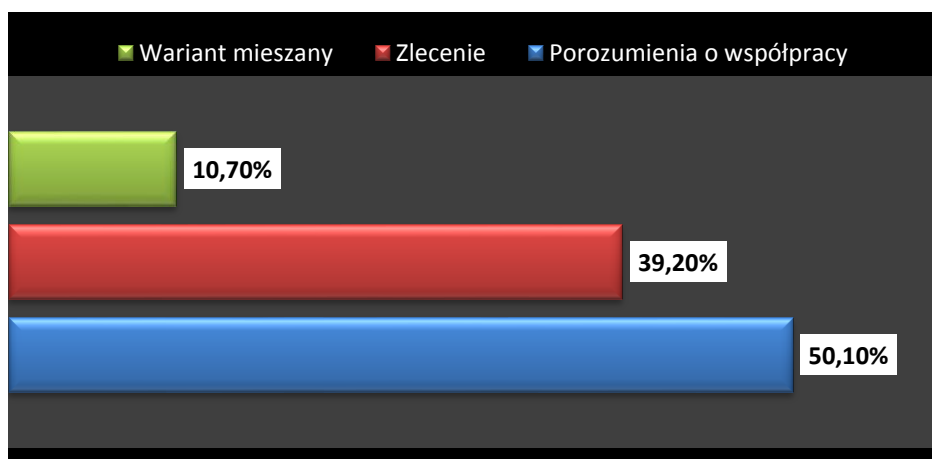
¹⁴Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 14 maja 2014 r. w sprawie programów specjalnych (Dz. U. poz. 638).

W analizowanym okresie 2014 – 2015 odnotowano na aktywnej grupie powiatowych urzędów pracy, tj. tych które udzieliły odpowiedzi na pytania ankiety (Grupa „272 jednostki) następujące tendencje:

1. W zakresie inicjowania PAI:

- 1) łączna liczba inicjatorów PAI w grupie „Aktywnych respondentów” wyniosła 171 powiatowych urzędów pracy, z czego: w 2014 r. – 48 urzędów zainicjowało realizację programu, tj. 17% grupy „Aktywni respondenci”, a w 2015 r. – 163 jednostki, tj. 59% grupy „Aktywni respondenci”¹⁵,
- 2) w 2015 r. nastąpił proces intensywniejszego korzystania z PAI, o czym świadczy wzrost wskaźnika udziału urzędów pracy, które w tym roku zrealizowały te programy w stosunku do ogólnej liczby realizatorów w latach 2014–2015 – wzrost z 28% do 96%,
- 3) najczęściej stosowanym przez powiatowe urzędy pracy trybem organizacji PAI był wariant oparty na porozumieniu o współpracy z ośrodkami pomocy społecznej (nieco ponad 50%), chociaż zdarzały się przypadki systemu mieszanego,

Rys. 25 Tryb organizacji przez powiatowe urzędy pracy programów PAI w latach 2014 – 2015

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z ankiet.

- 4) stopień wykorzystania danego wariantu organizacji przez powiatowe urzędy pracy programów PAI w skali kraju był zróżnicowany, co ilustruje poniższy diagram.

¹⁵ Wskaźnik udziału grupy inicjatorów PAI w zbiorze respondentów „Aktywni” w danym roku oznacza liczbę jednostek organizacyjnych (PUP) w stosunku do łącznej liczby respondentów, którzy udzielili odpowiedzi na pytania ankietowe.

Rys. 26. Przewaga danego trybu organizacji PAI wg województw

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z ankiet.

5) w regionach, w których odnotowano przewagę trybu „zlecenia” realizacji PAI, prawdopodobnie powodem takiej sytuacji był fakt dobrze układającej się od wielu lat współpracy pomiędzy publicznymi służbami zatrudnienia, a organizacjami i podmiotami III sektora (Przykład inicjatyw z lat poprzedzających – pilotaże MLW i RPW w gminach województw Wielkopolski i Lubelszczyzny¹⁶).

2. W zakresie programów specjalnych:

- 1) łączna liczba realizatorów PS w badanym okresie wyniosła łącznie 103 powiatowe urzędy pracy, tj. 38% grupy „Aktywnych respondentów”, z czego: w 2014 r. – 33 urzędy, tj. 12% grupy „Aktywni respondenci”, a w 2015 r. – 95 jednostek, tj. 35% „Aktywnych respondentów”¹⁷,
- 2) rok 2015 charakteryzował się wyższym stopniem intensywności korzystania z PS – wskaźnik udziału powiatowych urzędów pracy w ogólnym zbiorze jednostek, które je realizowały w latach 2014–2015 wzrósł do poziomu 92%,
- 3) w badanej grupie realizatorów PS, tylko w 3 przypadkach nie korzystano z programów PS w 2014 r., co dotyczyło urzędów pracy województwa: lubuskiego, podkarpackiego i zachodniopomorskiego. W kolejnym roku urzędy pracy tych województw zaczęły realizować PS,

¹⁶Patrz opracowania projektu „Kompleksowe formy reintegracji społecznej i zawodowej w lokalnym środowisku”, współfinansowanego ze środków EFS w latach 2013-2014, www.irss.pl/kategoria/publikacje (15.04.2016 r.).

¹⁷Wskaźnik udziału grupy organizatorów PS w zbiorze respondentów „Aktywni” w danym roku oznacza liczbę jednostek organizacyjnych (PUP) w stosunku do liczby respondentów, którzy udzielili odpowiedzi na pytania ankietowe.

- 4) w okresie poddanym analizie badawczej w zbiorze 103 jednostek powiatowych urzędów pracy nie odnotowano sytuacji zlecenia realizacji zadania w ramach zainicjowanego PS, podmiotowi określonymu w art. 24 ust. 1 pkt 7 ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, czyli centrum integracji społecznej.

Badanie wykorzystania podmiotów zatrudnienia socjalnego przy organizacji wybranych programów rynku pracy w sytuacji gdy w programach specjalnych CIS-y nie wystąpiły, zostało ostatecznie ukierunkowane na PAI, przy czym poniżej zostaną zaprezentowane wyniki tylko odnoszące się do grupy jednostek zatrudnienia socjalnego¹⁸.

Prace badawczo–analityczne w zakresie udziału podmiotów zatrudnienia socjalnego prowadzono dwutorowo, a mianowicie dzieląc grupę respondentów, reprezentujących jednostki zatrudnienia socjalnego na:

- 1) grupę reprezentantów ogólnopolskiej platformy współpracy centrów i klubów integracji społecznej, działającą od 2011 r. o nazwie „Konwent Centrów i Klubów Integracji Społecznej” – dla celów niniejszego badania przyjęto skrót nazwy grupy badawczej – „Konwent CIS/KIS” – do której skierowano indywidualnie formularze ankiet na adresy poczty elektronicznej,
- 2) grupę reprezentantów jednostek zatrudnienia socjalnego, która posiada aktualny wpis do rejestrów wojewodów oraz przekazała na koniec 2015 r. swoje sprawozdania z działalności za pośrednictwem systemu CAS – dla celów niniejszego badania przyjęto skrót nazwy tej grupy badawczej – „podmioty CAS” – do której skierowano formularz ankietowy poprzez system CAS.

Wskaźnik responsywności w obu grupach respondentów ukształtował się na zróżnicowanym poziomie, bowiem w grupie „Konwent CIS/KIS” wyniósł tylko 16% (22 jednostki organizacyjne), natomiast w grupie „Podmioty CAS” był bardzo wysoki i wynosił 100% (396 jednostek). Rozbieżność wskaźnika responsywności wynikała z trudności natury technicznej po stronie członków „Konwent CIS/KIS” – indywidualne trudności w odbiorze poczty elektronicznej, szczególnie przez podmioty utworzone przez organizacje pozarządowe.

¹⁸ W badaniu na temat organizacji programów PAI uwzględniono także wyniki sondażu ośrodków pomocy społecznej, lecz z uwagi na merytoryczny charakter niniejszej *Informacji* nie będą one prezentowane.

Jednakże, już w badaniu ankietowym w systemie CAS udział członków Konwentu był znacznie wyższy, i objął całą grupę, która złożyła swoje sprawozdania za 2015 r.

Podmioty zatrudnienia socjalnego z grupy „Konwent CIS/KIS” w PAI

W latach 2014–2015, w tej grupie respondentów odnotowano pozytywną tendencję do powolnego, lecz sukcesywnego wzrostu udziału podmiotów zatrudnienia socjalnego w programach PAI, jako partnerów PUP (inicjator PAI). W pierwszym roku, tj. w 2014 r. w grupie „Konwent CIS/KIS” tylko 4 jednostki były partnerami PUP w programach PAI. Jednak, już w 2015 r. odnotowano ich wzrost do 14 podmiotów (Tabl. 7).

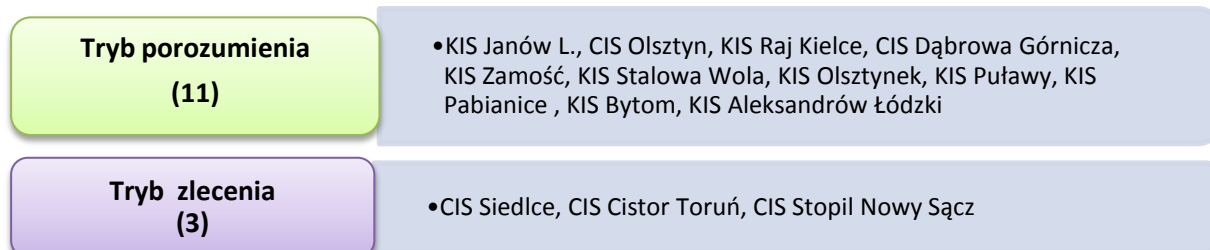
Tabl. 7 Podmioty zatrudnienia socjalnego grupy „Konwent CIS/KIS” w programach PAI 2014–2015

Lp.	Nazwa podmiotu	Województwo	Rodzaj podmiotu C – centrum K – klub	Udział w programie PAI	
				2014	2015
1.	CIS Siedlce	Mazowieckie	C	x	x
2.	KIS Janów L.	Lubelskie	K		x
3.	CIS Olsztyn	Warmińsko– Mazurskie	C		x
4.	KIS „Raj” Kielce	Świętokrzyskie	K	x	x
5.	KIS Zabrze	Śląskie	K	Podmiot nie uczestniczył w PAI	
6.	CIS Nielisz	Lubelskie	C	Podmiot nie uczestniczył w PAI	
7.	CIS Dąbrowa G.	Śląskie	C		x
8.	KIS Stalowa W.	Podkarpackie	K		x
9.	KIS Lublin	Lubelskie	K	Podmiot nie uczestniczył w PAI	
10.	CIS Chmielnik	Świętokrzyskie	C	Podmiot nie uczestniczył w PAI	
11.	KIS Zamość	Lubelskie	K	x	x
12.	KIS Puławy	Lubelskie	K		x
13.	KIS Olsztynek	Warmińsko– Mazurskie	K		x
14.	CIS Nowy Sącz	Małopolskie	C		x
15.	CIS Staszów	Świętokrzyskie	C	Podmiot nie uczestniczył w PAI	
16.	CIS Toruń Cistor	Kujawsko– Pomorskie	C		x
17.	KIS Pabianice	Łódzkie	K		x
18.	KIS Bytom	Śląskie	K	x	x
19.	CIS Chełm	Lubelskie	C	Podmiot nie uczestniczył w PAI	
20.	CIS Przemyśl	Podkarpackie	C	Podmiot nie uczestniczył w PAI	
21.	KIS Aleksandrów Ł	Łódzkie	K		x
22.	KIS Trzebinia	Małopolskie	K	Podmiot nie uczestniczył w PAI	
Razem = 22 jednostki, z tego: CIS – 10, KIS – 12				4	14

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z ankiet.

Włączanie w latach 2014–2015 podmiotów grupy „Konwent CIS/KIS” w realizację PAI odbywało się z wykorzystaniem obu trybów organizacji zadania „integracja społeczna”, tj. wariantu „porozumienia” oraz wariantu „zlecenia”, przy czym przeważał pierwszy wariant. Potwierdziło to wyniki uzyskane podczas wcześniejszego, niezależnego badania powiatowych urzędów pracy.

Rys. 27 Tryb organizacji PAI we współpracy grupy „Konwent CIS/KIS” z PUP w okresie 2014–2015

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z ankiet.

Grupa „Konwent CIS/KIS” uczestnicząca w lokalnych PAI w latach 2014–2015, objęła swoimi usługami łącznie 1,1 tys. osób, co potwierdzają także dane z urzędów pracy. W czasie badania grupa „Konwent CIS/KIS” zaprezentowała swoją opinię na temat trudności w wykonywaniu zadania „integracja społeczna”, a rezultat analizy odpowiedzi podano w poniższym zestawieniu (Tabl. 8).

Tabl.8 Opinie podmiotów Konwentu CIS/KIS o organizacji PAI

Lp.	Nazwa podmiotu	Uwagi i opinie o trudnościach realizacyjnych zadania „integracja społeczna”
1.	CIS Siedlce	Nie wystąpiły żadne trudności
2.	KIS Janów L.	Trudności w sfinansowaniu organizacji zajęć dla uczestników – organizacja pozarządowa nie posiada środków, aby zapewnić uczestnikom zajęć np. wyżywienie tak, jak ma to miejsce w trakcie innych projektów. Uczestnik przebywa w klubie ok. 7 godzin dziennie. Bardzo krótki czas (1 m–c) na dokonanie zmiany postaw uczestników. Istotna różnica w stosunku do programów zatrudnienia socjalnego realizowanych w KIS. Kwotowe stawki środków finansowych na wynagrodzenie ograniczają dobór odpowiedniej kadry, która zapewniłaby atrakcyjność merytoryczną zajęć „integracja społeczna”.
3.	CIS Olsztyn	Brak finansowania z MUP kosztów organizacji zajęć integracyjnych, poza wynagrodzeniem kadry prowadzącej te zajęcia. Kierowanie osób bezrobotnych bez większej motywacji (zła rekrutacja), co nie pozwala na dokonanie w tak krótkim czasie zmian w postawach tych osób.
4.	KIS „Raj” Kielce	Niewystarczające środki na organizację zajęć w klubie w bloku „integracja społeczna”, co ujemnie wpływa na dobór specjalistów do prowadzenia takich zajęć.

		Niewystarczający nadzór ze strony PUP w trakcie uczestnictwa w zajęciach „integracja społeczna” powodujący dużą rotację i absencję.
5.	KIS Stalowa W.	Brak kadr oraz finansów w małych gminach na realizację działań integracji społecznej. Nieadekwatny podział obowiązków pomiędzy partnerami, tj. OPS realizuje PAI (zadanie integracji społecznej oraz współdziała przy pracach społecznie użytecznych), a PUP koncentruje się na pracach monitorujących i kontrolnych. Dla małych ośrodków (OPS) jest to zbyt duże obciążenie, nawet przy opracowywaniu tylko dokumentacji.
6.	KIS Olsztynek	Środki finansowe przewidywane są w zasadzie tylko na prace społecznie użyteczne, natomiast niska wysokość wynagrodzeń dla specjalistów, prowadzących zajęcia „integracji społecznej” utrudnia rekrutację i zorganizowanie właściwych merytorycznie zajęć dla uczestników. Zbyt niewłaściwe angażowanie się poszczególnych instytucji w proces przebiegu PAI – tj. urząd pracy oczekuje szybkich efektów w postaci przygotowania uczestnika do skorzystania z ofert pracy, natomiast osoby w programie PAI wymagają często większego czasu „oddziaływania integracyjnego”. PUP traktuje programy PAI tylko jako zadanie gminy, czyli ewentualnie ośrodka pomocy społecznej, podmiotu reintegracyjnego, a to jest wpisane w proces zatrudnienia socjalnego, który trwa często powyżej 6 miesięcy w KIS czy CIS.
7.	CIS Toruń Cistor	Brak nadzoru i motywowania uczestników przez instytucje współpracujące, tj. urząd pracy i ośrodek pomocy społecznej. Kwestia ta pozostawiona zostaje partnerowi, czyli podmiotowi zatrudnienia socjalnego, który nie może stosować instrumentów oddziaływania przewidzianych w ustawie z dnia 13 czerwca o zatrudnieniu socjalnym (np. premia motywacyjna, regulamin uczestnictwa – kary etc.). Dla wielu osób skierowanych do PAI i uczestniczących w zajęciach integracyjnych kłopotem jest brak opieki nad dziećmi w czasie zajęć. Ta kwestia powinna być uregulowana systemowo pomiędzy PUP a OPS. Nieadekwatne warunki szkoleń – nieadekwatna stawka wynagrodzeniowa (trudności w rekrutacji wykładowców i trenerów) oraz brak chętnych specjalistów do prowadzenia zajęć z uczestnikami PAI.
8.	KIS Pabianice	Trudności w rekrutacji specjalistów do zajęć z uczestnikami zajęć „integracja społeczna”. Kłopot z kierowaniem osób z III profilu do modułu programowego „Aktywizacja PSU”, ponieważ osoby te nie chcą wykonywać prostych prac, np. porządkowych. Brak możliwości finansowych na zagwarantowanie potrzeb uczestników podczas zajęć „integracja społeczna”, które trwają praktycznie cały dzień (7 godz.).
9.	KIS Bytom	Długi okres oczekiwania na informację z PUP o ukończeniu przez uczestnika PAI (raczej problem wewnętrzny).

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z ankiet.

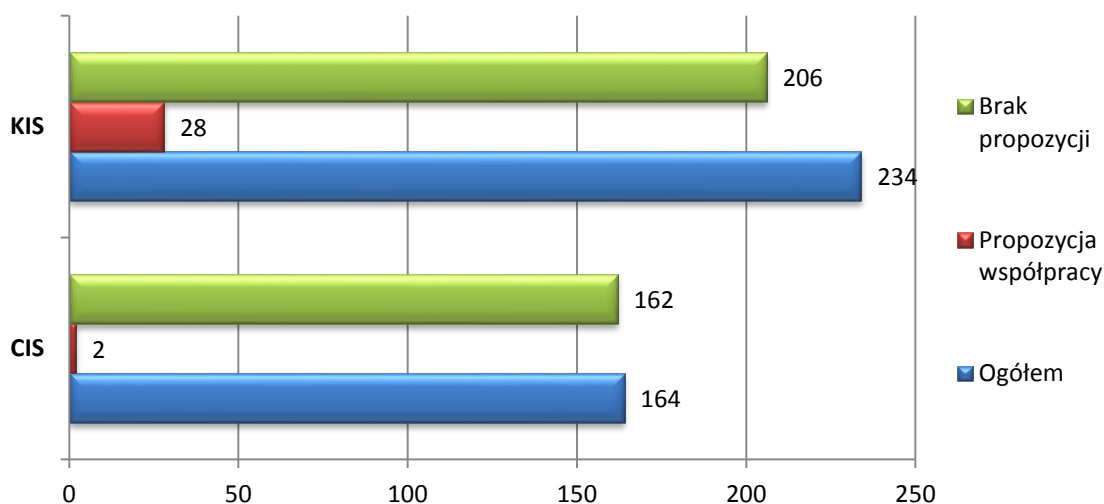
W przeważającej części wyżej zaprezentowanych opinii respondenci wskazują na aspekt finansowy organizacji zadania „integracja społeczna” oraz nieadekwatnego szacowania stawki wynagrodzeniowej dla specjalistów prowadzących zajęcia, co nie pozwala angażować osób, dysponujących odpowiednim poziomem wiedzy, a także umiejętnościami atrakcyjnego organizowania zajęć (warsztatów lub seminariów). Stąd też, uczestnicy PAI nie wyrażają się

pochlebnie o wartości merytorycznej zajęć „integracja społeczna”. Dlatego warto w tym miejscu podać bardzo pozytywny przykład partnera inicjatora PAI, jakim jest CIS Siedlecki, który od wielu lat współpracuje z miejscowym oddziałem Mostostal SA Warszawa. Dzięki tej współpracy podczas zajęć integracyjnych prowadzone są dodatkowe kursy informacyjno–szkoleniowe o charakterze wprowadzającym do nauki niektórych specjalności zawodowych (np. spawalnictwa).

Podmioty zatrudnienia socjalnego z grupy „Podmiot CAS” w PAI

Możliwość objęcia poprzez system CAS badaniem znacznie szerszej grupy jednostek organizacyjnych zatrudnienia socjalnego spowodowała, że zakres podstawowych pytań w ankiecie został rozszerzony, zwłaszcza o aspekt otrzymania propozycji współpracy ze strony urzędów pracy. Badanie rozpoczęto właśnie o tej kwestii a wynik przedstawiono poniżej (Rys. 28)

Rys. 28 Propozycja współpracy przy organizacji PAI w okresie 2014–2015 (liczba podmiotów)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z ankiet.

Można stwierdzić, że sytuacja jednostek zatrudnienia socjalnego była niekorzystna z powodu niewykorzystania ich potencjału usługowego. Tylko 30 jednostek otrzymało propozycję współpracy przy lokalnym PAI, co stanowiło zaledwie 7,5% całego zbioru organizacji zatrudnienia socjalnego, przy czym przewaga należała do klubów integracji społecznej. Jest to o tyle zrozumiałe, że podmioty te najczęściej zlokalizowane są w małych gminach oraz w strukturach organizacyjnych ośrodków pomocy społecznej. W przypadku CIS–ów z taką propozycją zwrócono się tylko do 2 jednostek: CIS Gozdnicza (powiat żagański, woj. lubuskie)

oraz CIS Jędrzychów (powiat nyski, woj. opolskie). Liczba odnotowanych propozycji współpracy skierowanych do jednostek CIS i KIS przedstawiona została poniżej (Tabl. 13).

Tabl. 13 Propozycje współpracy dla podmiotów zatrudnienia socjalnego w programie PAI w okresie 2014–2015

Województwo	KLUB INTEGRACJI SPOŁECZNEJ			CENTRUM INTEGRACJI SPOŁECZNEJ		
	Liczba jednostek zatrudnienia socjalnego w CAS	Propozycja współpracy		Liczba jednostek zatrudnienia socjalnego w CAS	Propozycja współpracy	
		TAK	NIE		TAK	NIE
Dolnośląskie	3	0	3	6	0	6
Kujawsko–Pomorskie	8	1	7	5	0	5
Lubelskie	21	2	19	14	0	14
Lubuskie	8	2	6	12	1	11
Łódzkie	9	4	5	3	0	3
Małopolskie	15	3	12	9	0	9
Mazowieckie	15	0	15	10	0	10
Opolskie	6	1	5	5	1	4
Podkarpackie	9	0	9	10	0	10
Podlaskie	6	0	6	10	0	10
Pomorskie	10	1	9	15	0	15
Śląskie	28	5	23	16	0	16
Świętokrzyskie	12	2	10	6	0	6
Warmińsko–Mazurskie	43	0	43	8	0	8
Wielkopolskie	24	4	20	25	0	25
Zachodniopomorskie	17	3	14	10	0	10
Kraj	234	28	206	164	2	162
	100%	12,0%	88,0%	100%	1,2%	98,8%

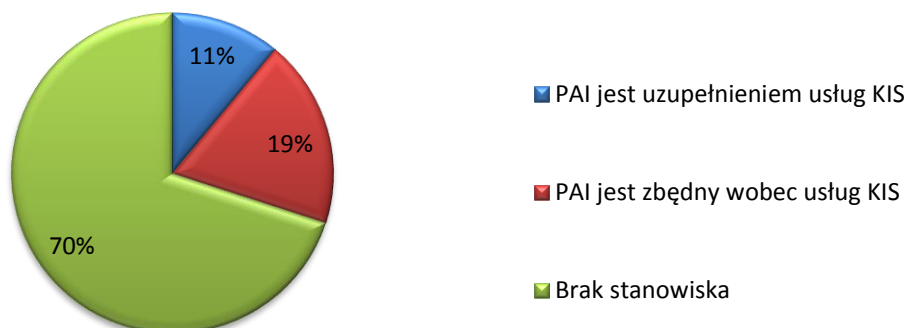
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z ankiet.

W badaniu uzyskano opinię na kolejny temat, a mianowicie: czy PAI jest działaniem uzupełniającym wobec usług reintegracyjnych, czy też zbędną inicjatywą z punktu widzenia efektywności tych usług? Wynik był następujący:

1. Opinia jednostek KIS o celowości inicjowania PAI

Wśród 234 jednostek KIS biorących udział w badaniu znaczna ich część (70%) nie wyraziła swojej opinii na temat przydatności PAI, co potwierdza wcześniejsze ustalenia odnośnie otrzymanej propozycji współpracy jak i niewielką liczbę biorących udział w realizacji zadania „integracja społeczna”. Pozostała grupa klubów integracji społecznej, która zetknęła się w swojej działalności z PAI (albo brała w nich udział, albo posiadała wiedzę na ich temat) w większości (19%) opowiedziała się za małą przydatnością tego instrumentu aktywizacji społecznej i zawodowej.

Rys. 29 Opinia KIS na temat przydatności PAI

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z ankiet.

Powyższą opinię należy jednak skorygować o wyniki poprzedniego pytania, bowiem może zachodzić zależność pomiędzy „brakiem złożenia propozycji”, a negatywną opinią lub całkowitym jej brakiem. Poniżej zestawiono liczbę propozycji skierowanych przez PUP do jednostek KIS z ich pozytywną opinią o uzupełniającej funkcji PAI w stosunku do usług reintegracyjnych KIS-ów.

Tabl. 9 Organizacje KIS na temat celowości PAI

Województwo	KIS			Zmiana opinii w jednostkach organizacyjnych KIS
	Liczba jednostek w CAS	Propozycja współpracy przy PAI	Opinia pozytywna o PAI	
Dolnośląskie	3	0	0	–
Kujawsko–Pomorskie	8	1	1	–
Lubelskie	21	2	2	–
Lubuskie	8	2	2	–
Łódzkie	9	4	2	– 2 jedn.
Małopolskie	15	3	4	+ 1 jedn.
Mazowieckie	15	0	0	–
Opolskie	6	1	1	–
Podkarpackie	9	0	0	–
Podlaskie	6	0	0	–
Pomorskie	10	1	2	+ 1 jedn.
Śląskie	28	5	5	–
Świętokrzyskie	12	2	2	–
Warmińsko–Mazurskie	43	0	0	–
Wielkopolskie	24	4	3	– 1 jedn.
Zachodniopomorskie	17	3	1	– 2 jedn.
Kraj	234	28	25	– 3 jedn.

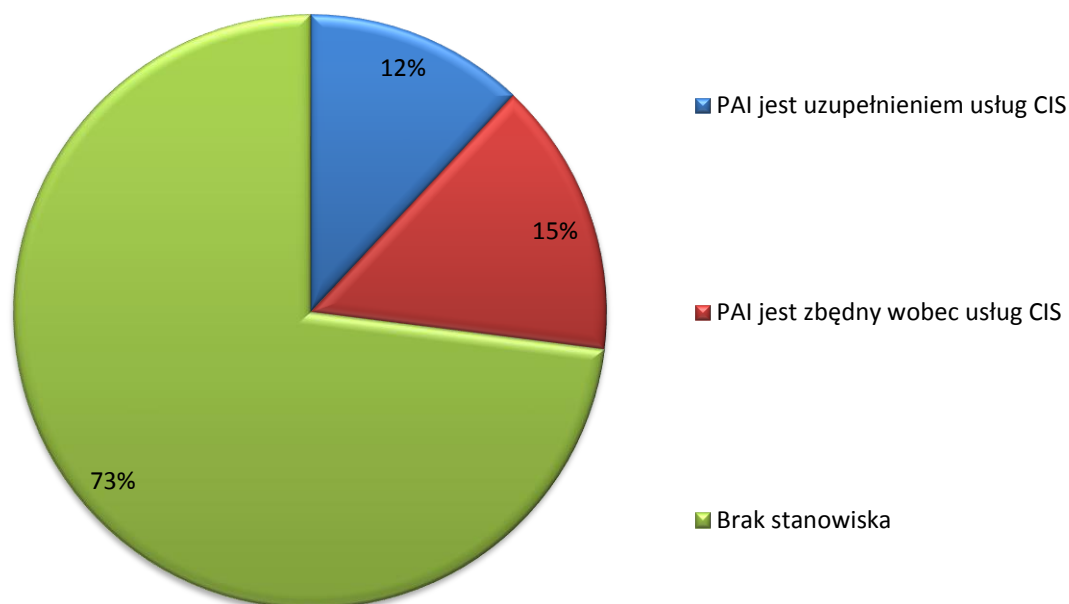
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z ankiet.

Skonfrontowanie stanowisk na temat przydatności programów PAI z wcześniej zidentyfikowaną liczbą złożonych przez PUP propozycji nawiązania współpracy wskazuje, że tendencja do negatywnej opinii w środowisku KIS wzrosła – 5 przypadków zmiany stanowiska na „negatywne”, przy tylko 2 zmianach stanowiska na opinię „pozytywną”.

2. Opinia jednostek CIS o celowości inicjowania programu PAI

W przypadku organizacji CIS podobnie jak przy klubach zdecydowana większość ankietowanych (164 jednostki) nie wyraziła swojej opinii na temat PAI (73%). Nieco większa liczba CIS-ów opowiedziała się za przydatnością PAI, co wynika przede wszystkim z praktyki współpracy z urzędami pracy przy innych projektach, a także praktyki współpracy w ramach świadczonych przez centra usług reintegracyjnych (np. kwestia refundacji świadczeń integracyjnych).

Rys. 30 Opinia CIS na temat przydatności PAI w okresie 2014–2015

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z ankiet.

W przypadku CIS-ów konfrontacja opinii o przydatności PAI z informacjami o propozycji współpracy, którą otrzymały ze strony PUP wyraża się bardziej pozytywnym stosunkiem do tego instrumentu rynku pracy. Wobec tylko 2 przypadków zarejestrowanych

propozycji współpracy, odpowiedź pozytywną o uzupełniającej roli PAI wobec usług reintegracyjnych wyraziło 19 jednostek.

Tabl. 15 *Opinia CIS na temat celowości PAI*

Województwo	CIS			
	Liczba jednostek w CAS	Propozycja współpracy przy programach PAI	Opinia pozytywna o programach PAI	Zmiana opinii w jednostkach organizacyjnych CIS
Dolnośląskie	6	0	1	+ 1 jedn.
Kujawsko-Pomorskie	5	0	0	–
Lubelskie	14	0	2	+ 2 jedn.
Lubuskie	12	1	1	–
Łódzkie	3	0	1	+1 jedn.
Małopolskie	9	0	1	+ 1 jedn.
Mazowieckie	10	0	1	+ 1 jedn.
Opolskie	5	1	1	–
Podkarpackie	10	0	1	+ 1 jedn.
Podlaskie	10	0	0	–
Pomorskie	15	0	2	+ 2 jedn.
Śląskie	16	0	2	+ 2 jedn.
Świętokrzyskie	6	0	2	+ 2 jedn.
Warmińsko-Mazurskie	8	0	1	+ 1 jedn.
Wielkopolskie	25	0	3	+ 3 jedn.
Zachodniopomorskie	10	0	0	–
Kraj	164	2	19	+ 17 jedn.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z ankiet.

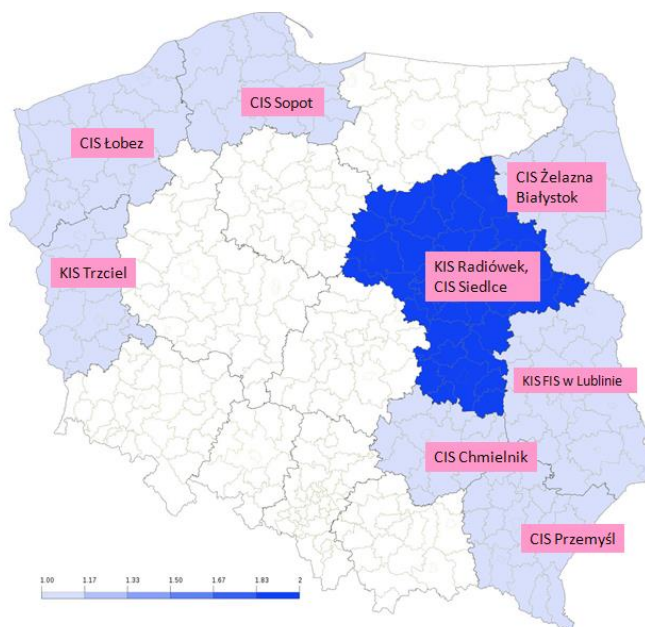
W grupie jednostek CIS nie odnotowano żadnej negatywnej opinii na temat przydatności PAI i ich uzupełniającej funkcji wobec usług reintegracyjnych centrów. Prawdopodobnie jest to skutkiem innego nastawienia CIS-ów do wszelkiego rodzaju inicjatyw w obszarze aktywizacji (w tym także do PAI), bowiem większość tych podmiotów zatrudnienia socjalnego poszukując źródeł finansowania dla własnej działalności gotowa byłaby podjąć się zadań nie tylko w bloku „integracja społeczna”.

PODSUMOWANIE BADANIA

1. W latach 2014–2015 wykorzystanie potencjału usługowego podmiotów zatrudnienia socjalnego przy realizacji obu typów programów należy uznać za znikome i niewystarczające. Tylko 7,5% ogólnej liczby funkcjonujących w kraju jednostek zatrudnienia socjalnego uzyskało ze strony PUP propozycje współpracy przy PAI.
2. W wariancie „porozumienie o współpracy” w ramach PAI tylko 11% jednostek zatrudnienia socjalnego realizowało zadanie „integracja społeczna”. Te jednostki były utworzone i są prowadzone przez organizacje pozarządowe.

3. W wariantcie „zlecenie programu PAI” tylko 3% jednostek krajowego zbioru podmiotów zatrudnienia socjalnego wykonywało swoje działania wobec osób bezrobotnych zakwalifikowanych przez urzędy pracy do III profilu (Rys. 31).

Rys. 31 Jednostki organizacyjne zatrudnienia socjalnego w wariantcie „zlecenia” zadań w programie PAI w okresie 2014–2015

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z ankiet.

IV. REPREZENTACJE ŚRODOWISKA PODMIOTÓW ZATRUDNIENIA SOCJALNEGO

O pozycji podmiotów zatrudnienia socjalnego w instytucjonalnym systemie wsparcia i pomocy dla rodzin i osób zagrożonych wykluczeniem społecznym świadczą nie tylko wymierne efekty usług reintegracji społecznej i zawodowej, ale także postępujący proces konsolidowania środowiska jednostek CIS i KIS wokół własnych ogólnokrajowych i regionalnych reprezentacji.

Ten proces rozpoczął się już 2009 r., kiedy odnotowano przypadek powstania Regionalnego Konwentu Centrów Integracji Społecznej Województwa Zachodniopomorskiego oraz Pomorskiego Forum Centrów Integracji Społecznej. Następnie w 2011 r. zainicjowano powstanie ogólnopolskiej platformy współpracy pod nazwą „Ogólnopolski Konwent Centrów i Klubów Integracji Społecznej” liczącej dzisiaj 144 członków. W ostatnich dwóch latach własną reprezentację podmiotów zatrudnienia socjalnego utworzyło Województwo Lubelskie pod nazwą „Konwent Klubów i Centrów Integracji Społecznej Lubelszczyzny”, a także podjęto próbę

inicjowania regionalnej platformy współpracy w Województwie Śląskim pod nazwą „Śląski Kongres Centrów i Klubów Integracji Społecznej”.

Rys. 32 Liczba członków ogólnopolskiej platformy współpracy jednostek zatrudnienia socjalnego (stan na dzień 31.05.2016)

Źródło: opracowanie na podstawie dokumentów wewnętrznych Konwentu CIS/KIS.

Działalność platform współpracy podmiotów zatrudnienia socjalnego jest kierowana przez rady programowe, wybierane na zjazdach członków najczęściej na 3–letnie kadencje.

Ogólnokrajowa i regionalne platformy współpracy jednostek zatrudnienia socjalnego podejmują tematykę nie tylko wzajemnej współpracy w obszarze dzielenia się doświadczeniami w świadczeniu usług reintegracji społecznej i zawodowej, ale także starają się aktywnie współpracować z administracją publiczną, w tym także z urzędem Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, znajdując się na liście podmiotów właściwych do konsultowania projektów dokumentów w zakresie tematyki zatrudnienia socjalnego.

W dniu 31 maja 2016 r. w Dzienniku Ustaw zostało opublikowane rozporządzenie Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 18 maja 2016 r. w sprawie Rady Zatrudnienia Socjalnego (Dz. U. poz. 733) jako wypełnienie delegacji ustawowej art. 18e ust. 7 ustawy z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym. Decyzja o utworzeniu organu doradczo–konsultacyjnego przy Ministrze Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej jest uznaniem wieloletniego działania jednostek zatrudnienia socjalnego na rzecz poprawy sytuacji rodzin i osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.

Opracowanie: Anna Kuczyńska (IRSS), Andrzej Trzeciecki (IRSS).

Załącznik Nr 1 REJESTR CENTRÓW INTEGRACJI SPOŁECZNEJ WG STANU NA DZIEŃ 31 MAJA 2016 r.

Lp.	Województwo	Nazwa Centrum Integracji Społecznej	Institucja tworząca	Rok powstania
1.	Dolnośląskie	CIS Bystrzyca Kłodzka	Miasto Bystrzyca Kłodzka	2004
2.		CIS Kłodzko	Gmina Kłodzko	2012
3.		CIS Krosnowice	Stowarzyszenie Edukacja i rozwój	2012
4.		CIS Wrocław	Miasto Wrocław	2005
5.		CIS Kamieniec Ząbkowicki	Gmina Kamieniec Ząbkowicki	2013
6.		CIS Siczyn/Niechlów	Stowarzyszenie Siedmiu w Sicinach, gmina Niechlów	2016
7.	Kujawsko-pomorskie	CIS Bydgoszcz, im. J. Kuronia	Miasto Bydgoszcz – (samorządowy zakład budżetowy)	2005
8.		CIS Szumilowo	Stowarzyszenie Wspierania Aktywności Lokalnej w Gminie Radzyń Chełmski	2012
9.		CIS Łojewo/Inowrocław	Gmina Inowrocław	2013
10.		CIS Toruń	Stowarzyszenie Partnerstwo Społeczne	2004
11.		CIS Inowrocław	Fundacja Ekspert-Kujawy z Inowrocławia	2015
12.	Lubelskie	CIS Chełm	Miasto Chełm	2006
13.		CIS Ulhówek	Gmina Ulhówek	2012
14.		CIS Lublin „Nadzieja”	Charytatywne Stowarzyszenie Niesienia Pomocy „Nadzieja” Lublin	2012
15.		CIS Postis Świdnik	Stowarzyszenie Postis Świdnik	2012
16.		CIS Jacnia/Adamów	Gmina Adamów	2013
17.		CIS Komarów Osada/Janówka Zachodnia	Gmina Komarów Osada	2013
18.		CIS Mieniany/Hrubieszów	Stowarzyszenie Przystajń Mieniany	2013
19.		CIS Biała Podlaska	Caritas Diecezji Siedleckiej	2013
20.		CIS Krzak/Nielisz	Gmina Nielisz	2014
21.		CIS Krasnystaw	Miasto Krasnystaw	2014
22.		CIS Rudnik	Gmina Rudnik	2014
23.		CIS Sułów	Gmina Sułów	2015
24.		CIS Tomaszów Lubelski	Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania Roztocze Tomaszowskie	2015
25.		CIS Szansa Lublin, Zielona 3	Bractwo Miłośdździa im. Św. Brata Alberta	2015
26.	CIS Zamość	Miasto Zamość	2015	

27	Lubuskie	CIS Gorzów Wlkp., Teatralna 26	Stowarzyszenie Pracowników Służb Społecznych „Krag”	2007
28		CIS Drezdenko	Miasto i Gmina Drezdenko	2007
29		CIS Zielona Góra, Staszica 4	Miasto Zielona Góra	2008
30		CIS Międzygminny Gorzów Wlkp., Łazienki 6	Stowarzyszenie Rozwoju Regionalnego „Rozwój” Gorzów Wlkp.	2010
31		CIS Dobiegniew	Miasto i Gmina Dobiegniew	2011
32		CIS Witnica	Stowarzyszenie Wsparcie z Witnicy	2013
33		CIS Strzelce Krajeńskie	Fundacja na rzecz Rozwoju Zasobów Ziemi Dobiegniewskiej	2013
34		CIS Świebodzin	Stowarzyszenie na Rzecz Edukacji Pomost	2014
35		CIS Stare Kurowo	Fundacja na rzecz Rozwoju Zasobów Ziemi Dobiegniewskiej	2014
36		CIS Międzygminny „Winda” Gozdnicza	Lutolska Spółdzielnia Socjalna „Winda” w Trzcielu	2015
37		CIS Zwierzyn	Stowarzyszenie Stolina	2015
38	łódzkie	CIS MEA Łódź	Fundacja Uwolnienie	2007
39		CIS Radomsko	Chrześcijańskie Stowarzyszenie Dobroczynne o/Terenowy Radomsko	2008
40		CIS Żarnów	Gmina Żarnów	2012
41		CIS Opoczno	Fundacja Interregion	2008
42	Małopolskie	CIS Nowy Sącz	Stowarzyszenie Stopil	2006
43		CIS Klucze	Chrześcijańskie Stowarzyszenie Dobroczynne Klucze	2006
44		CIS Kraków, Babińskiego 29	Stowarzyszenie Małopolskie Forum Pracy	2013
45		CIS Kraków, Bronowicka 73	Galicyska Fundacja „Wsparcie, Integracja, Rozwój”	2013
46		CIS Wieprz	Stowarzyszenie Pomocy Bezrobotnym Nadzieja	2009
47		CIS Brzeszcze	Fundacja Pomocy Społecznej	2013
48		CIS Jerzmanowice–Przełom	Gmina Jerzmanowice	2014
49		CIS w Kętach	Fundacja Teatru Grodzkiego	2015
50		CIS Tarnów	Spółdzielnia Socjalna Serwis	2015
51	Mazowieckie	CIS Siedlce	Caritas Diecezji Siedleckiej	2005
52		CIS Płock, Kościuszki 5	Katolickie Stowarzyszenie Pomocy im. Św. Brata Alberta	2008
53		CIS Płock, Królowej Jadwigi 2	Stowarzyszenie Centrum Innowacji Społeczeństwa Informacyjnego	2010
54		CIS Żuromin	Stowarzyszenie Praca– Rozwój–Edukacja w Żurominie	2015
55		CIS Warszawa, Mostowa 13	Stowarzyszenie Centrum Społecznego Wsparcia Warszawa	2015
56		CIS Warszawa, Targowa 82	Stowarzyszenie Otwarte Drzwi	2013
57		CIS Warszawa, Sierpińskiego 3	Fundacja Hominem	2013

58	CIS Sarnaki / Nowe Litewniki	Gmina Sarnaki	2013
59	CIS Legionowo, Długa 3	Fundacja „Pasja Życia”	2013
60	CIS Marki, Warszawska 50	Fundacja „Otwarte Serce” z Marek k/Warszawy	2014
61	CIS Legionowo, Łowicka 17	Stowarzyszenie „Pro Vobis” z Legionowa	2014
62	CIS Legionowo, Sikorskiego 11	Starosta Powiatu	2014
Opolskie			
63	CIS Polanowice – Byczyna	Miasto i Gmina Byczyna	2004
64	CIS Strzelce Opolskie	Stowarzyszenie na rzecz Rozwoju Przedsiębiorczości Społecznej	2005
65	CIS Na zdrowie Kędzierzyn Koźle, Wolności 9	Spółdzielnia Socjalna „Ogniowo” Kędzierzyn – Koźle	2015
66	CIS Ziemi Kozieleckiej Kędzierzyn – Koźle	Fundacja CIS Ziemi Kozieleckiej	2015
67	CIS Parasol Nysa/Jędrzychów	Spółdzielnia Socjalna Parasol Nysa	2014
68	CIS Nysa	Miasto i Gmina Nysa	2015
Podkarpackie			
69	CIS Rzeszów, Jana Styki 21	Rzeszowskie Towarzystwo Pomocy im. Św. Brata Alberta	2008
70	CIS Sanok	Starosta Powiatu	2012
71	CIS Dąbrowa	Gmina Lubaczów	2012
72	CIS Dębica	Miasto i Gmina Dębica	2012
73	CIS Kolbuszowa	Stowarzyszenie na rzecz Rozwoju Powiatu Kolbuszowskiego	2012
74	CIS Pilzno	Miasto i Gmina Pilzno	2012
75	CIS Mielec	Stowarzyszenie „Godne Życie”	2012
76	CIS Przemysł	Caritas Archidiecezji Przemyskiej	2012
77	CIS Krosno, Grodzka 10	Miasto i Gmina Krosno	2013
78	CIS Pawłosiowie/Jarosław	Starosta Powiatu Jarosławskiego	2013
79	CIS Orzechówka	Starosta Powiatu Brzozowskiego	2016
Podlaskie			
80	CIS Czarna Białostocka	Caritas Diecezji Białostockiej	2010
81	CIS Białystok „Żelazna”	Stowarzyszenie „Ku Dobrej Nadziei”	2011
82	CIS Białystok, Ks. Abramowicza 1	Fundacja Dialog	2013
83	CIS Białystok Holos	Stowarzyszenie Holos	2011
84	CIS „Przystań” Łapy	Fundacja Vita Familiae	2012
85	CIS Giby, Dziemianówka	Lokalna Grupa Działania „Sejnieńszczyzna”	2013
86	CIS Łomża, Sikorskiego 166	Fundacja Edukacji i Twórczości	2012
87	CIS Augustów	Stowarzyszenie Inicjatyw Społeczno-Gospodarczych	2013
88	CIS Krasnopol	Stowarzyszenie na rzecz Rozwoju Gmina Krasnopol	2013
89	CIS Suwałki	Stowarzyszenie dla Rozwoju	2013

90	CIS Grajewo	Miasto Grajewo	2013
Pomorskie			
91	CIS Bytów	Miasto i Gmina Bytów	2005
92	CIS Miastko	Chrześcijańska Misja Społeczna „Teen Challenge”	2009
93	CIS Chojnice	Starosta Powiatu	2014
94	CIS Gdańsk	Towarzystwo św. Brata Alberta	2008
95	CIS Garcz	Gmina Chmielno	2006
96	CIS Ostrzyce	Gmina Somonino	2006
97	CIS Puck	Lokalna Grupa Działania „Mate Morze”	2011
98	CIS Kępice	Miasto i Gmina Kępice	2012
99	CIS Potęgowo	Fundacja „Promyk solidarności”	2014
100	CIS Smołdzino	Stowarzyszenie Horyzont w Słupsku	2013
101	CIS Sopot	Towarzystwo św. Brata Alberta	2014
102	CIS Osówek	Stowarzyszenie Morena w Gdańsku	2007
103	CIS Skaryszewy	Stowarzyszenie Miłośników Obozina i Kociewia w Oboźnie	2011
104	CIS Ustka	Miasto i Gmina Ustka	2015
105	CIS Pieniężnica	Gmina Rzeczenica	2015
106	CIS Słupsk	Stowarzyszenie Horyzont w Słupsku	2016
107	CIS Wandzin	Stowarzyszenie Solidarni Plus w Wandzinie	2016
Śląskie			
108	CIS Bielsko Biala	Fundacja Teatru Grodzkiego	2014
109	CIS Bytom – Strzelców Bytomskich	Stowarzyszenie na rzecz osób starszych	2012
110	CIS Bytom – Karola Miarki	Miasto i Gmina Bytom	2014
111	CIS Częstochowa Feniks	Fundacja Integracji Społecznej Feniks	2013
112	CIS Częstochowa Miasto, Legionów 50	Miasto Częstochowa	2012
113	CIS Częstochowa Jasne że Bus, Legionów 19	Akcja Katolicka Archidiecezji Częstochowskiej	2014
114	CIS Koniecpol	Gmina Koniecpol	2013
115	CIS Dąbrowa Górnicza	Chrześcijańskie Stowarzyszenie Dobroczynne	2013
116	CIS Jaworzno	Stowarzyszenie Reda	2006
117	CIS Katowice, Wyplera 7	Fundacja Homen w Warszawie	2013
118	CIS Mikołów	Miasto i Gmina Mikołów	2005
119	CIS Świętochłowice	Miasto i Gmina Świętochłowice	2011
120	CIS Tychy	Fundacja Internationaler Bund Polska	2008
121	CIS Łazy	Chrześcijańskie Stowarzyszenie Dobroczynne	2005
122	CIS Zawiercie – Żerkowice, Jurajska 121	Chrześcijańskie Stowarzyszenie Dobroczynne	2009

123	CIS Jeleśnia	Beskidzkie Stowarzyszenie Produkcji Ekologicznej „Best Proeko”	2014
124	CIS Zawiercie	Galicyjska Fundacja Wsparcie, Integracja, Rozwój	2015
125	CIS Częstochowa	Stowarzyszenie Pomocy Potrzebującym „Podaj Dalej”	2015
126	CIS Zdrowa Kłomnice	Gmina Kłomnice	2015
127	CIS Kozy	Spółdzielnia Socjalna „Kino marzenie”	2016
128	CIS Żywiec	Żywiecka Fundacja Rozwoju	2016
Świętokrzyskie			
129	CIS Kielce, Wesola 54	Caritas Diecezji Kieleckiej	2004
130	CIS Staszów	Miasto i Gmina Staszów	2005
131	CIS Ostrówiec Świętokrzyski	Fundacja „Pomocna Dłoń”	2010
132	CIS Skarżysko-Kamienna	Miasto Skarżysko-Kamienna	2008
133	CIS Jędrzejów	Fundacja Miśka Zdziśka	2012
134	CIS Chmielnik	Fundacja Nadzieja Rodzinie	2012
Warmińsko-Mazurskie			
135	CIS Olsztyn	Miasto Olsztyn	2004
136	CIS Ostróda	PKPS Ostróda	2005
137	CIS Braniewo	Braniewskie Stowarzyszenie Abstynenckie	2008
138	CIS Elk, Kościuszki 28	Stowarzyszenie Inicjatyw Społeczno-Gospodarczych	2010
139	CIS ADELF w Elku	Stowarzyszenie Adelfi w Elku	2012
140	CIS Biała Piska	Oddział Akcji Katolickiej Parafii św. Andrzeja Boboli w Białej Piskiej	2012
141	CIS Elbląg	Elbląskie Stowarzyszenie Wspierania Inicjatyw Pozarządowych	2013
142	CIS Elbląg Jaszczurzego Związku	Elbląska Rada Konsultacyjna Osób Niepełnosprawnych	2015
Wielkopolska			
143	CIS Rawicz	Stowarzyszenie Żylica Rzec Babska	2014
144	CIS Nekla	Stowarzyszenie „Pomocna Dłoń” w Nekli	2014
145	CIS Krzyż Wlkp.	Krzyżskie Stowarzyszenie na rzecz Osób Niepełnosprawnych	2011
146	CIS Krobia	Spółdzielnia Socjalna ECOS w Krobi	2013
147	CIS Kłoda Rydzyna	Stowarzyszenie AZS Osób Niepełnosprawnych Ziemi Leszczyńskiej	2014
148	CIS Chudobczyce / Lubosz	Stowarzyszenie Integracyjne Wspólnoty „Barka”	2012
149	CIS Kwilcz, ul. Dworcowa 5	Stowarzyszenie dla Ludzi i Środowiska	2005
150	CIS Sieraków/ Pniewy	Stowarzyszenie dla Ludzi i Środowiska	2011
151	CIS Zgierzynka/ Lwówek Wlkp.	Stowarzyszenie Integracyjne Wspólnoty Barka	2013
152	CIS Odolanów	Stowarzyszenie na rzecz Trzeźwości	2010
153	CIS Piła	Centrum Charytatywno-Opiekuńcze Caritas	2012
154	CIS Poznań, ul. Borówki 4	Stowarzyszenie Pogotowie Społeczne	2007

155	CIS Poznań, os. Jana Sobieskiego	Stowarzyszenie Etap	2008
156	CIS Poznań, Wincentego 6	Fundacja Pomocy Wzajemnej „Barka”	2004
157	CIS Poznań, Wincentego 6	Stowarzyszenie Szkoła Barki im. H.Ch. Kofoeda	2004
158	CIS Pobiedziska	Stowarzyszenie Patent	2012
159	CIS „Ostoja” Pniewy, Wolności 1	Gmina Pniewy	2013
160	CIS Szamotuły	Fundacja Polsko-Niemiecka Nadzieja	2009
161	CIS Jarosławiec	Stowarzyszenie „Dom Pełen Kultury”	2014
162	CIS Gębiczyn Czarnków	Fundacja Gębiczyn	2009
163	CIS Pniewy Dworcowa	Stowarzyszenie dla Ludzi i Środowiska	2007
164	CIS Leszno	Fundacja Odzew w Lesznie	2015
165	CIS Jarocin	Miasto i Gmina Jarocin	2015
166	CIS Kostrzyn	Fundacja Egeria w Kostrzynie	2015
167	CIS Dominice	Stowarzyszenie na rzecz Aktywności Zawodowej i Społecznej ON	2015
168	CIS w Róży Wielkiej	Fundacja Nowy Horyzont Szydłowo	2015
169	CIS Rogoźno	Gmina Rogoźno	2015
170	CIS Bogdanowo Oborniki	Fundacja Przyszłość zaczyna się dziś w Obornikach	2015
171	CIS Śrem	Fundacja na rzecz Rewaloryzacji Miasto Śrem	2015
172	CIS Stargard Szczeciński	Caritas Archidiecezji Szczecińskiego –Kamieńskiej	2006
173	CIS Białogard	Stowarzyszenie Pomocy „Przytulisko”	2006
174	CIS Łobez	Stowarzyszenie Współistnienie	2005
175	CIS Szczecin, Kolumba 86	Zachodniopomorskie Stowarzyszenie Rozwoju	2005
176	CIS Szczecin, Energetyków 10	Stowarzyszenie „SOS dla Rodziny”	2009
177	CIS Rogozina	Fundacja „Rozwój-Integracja” w Gryficach	2009
178	CIS Sławoborze	Stowarzyszenie na rzecz Inicjatyw Społecznych „Kariatyda”	2009
179	Międzygminny CIS Złocieniec	Stowarzyszenie Semafor w Złocieniu	2012
180	CIS Pyrzyce	Fundacja TOJA w Pyrzycach	2015
181	CIS Postomino	Fundacja na rzecz Wspierania Integracji i Aktywności w Postominie	2016

Załącznik Nr 2 REJESTR KLUBÓW INTEGRACJI SPOŁECZNEJ – STAN NA DZIEŃ 31 MAJA 2016 r.

Lp.	Województwo	Nazwa Klubu Integracji Społecznej	Institucja tworząca	Data powstania KIS
Dolnośląskie				
1.		KIS Szklarska Poręba	JST – Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Szklarskiej Porębie	2013
2.		KIS Wałbrzych	JST – Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Wałbrzychu,	2005
3.		KIS Jelenia Góra	JST – Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Jeleniej Górze	2013
Kujawsko-pomorskie				
4.		KIS Bydgoszcz	NGO – Fundacja Wiatrak z Bydgoszczy	2005
5.		KIS Świecie nad Osą	JST – Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Świeciu nad Osą	2006
6.		KIS Grudziądz	NGO – Grudziądzkie Centrum Caritas	2010
7.		KIS „Nad Drwęcą” Lubicz	JST – Wójt Gminy Lubicz	2008
8.		KIS Więcbork	JST – Miejsko – Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Więcborku	2007
9.		KIS Świecie	NGO – Fundacja na rzecz kształcenia i wychowania „Progress”	2012
10.		KIS Cistor Toruń	NGO – Cistor Stowarzyszenie Partnerstwo Społeczne	2009
11.		KIS Inowrocław, Dworcowa	NGO – Fundacja Ekspert-Kujawy	2007
12.		KIS Włocławek	JST – Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej we Włocławku	2008
13.		KIS Inowrocław, Św. Ducha	JST – Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Inowrocławiu	2013
14.		KIS Gąsawa	JST – Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Gąsawie	2006
15.		KIS Cekcyn	JST – Wójt Gminy Cekcyn	2005
16.		KIS Rogowo	JST – Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Rogowie	2006
17.		KIS Śliwice	JST – Wójt Gminy Śliwice	2005
18.		KIS Włocławek	NGO – Fundacja Ekonomii Społecznej TON	2012
19.		KIS Łasin	JST – Miejsko-Gminy Ośrodek Pomocy Społecznej w Łasinie	2006
20.		KIS MOPS Toruń	JST – Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Toruniu	2012
21.		KIS Golub-Dobrzyń	JST – Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Golubiu Dobrzynie	2013
22.		KIS Nakło nad Notecią	JST – Miejsko Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Nakle	2013
23.		KIS Lubiewo	JST – Wójt Gminy Lubiewo	2006
24.		KIS Kęsowo	JST – Wójt Gminy Kęsowo	2006
25.		KIS Gostycyn	JST – Wójt Gminy Gostycyn	2005

26.	KIS Janowiec Wilkp.	JST – MGOPS Janowiec Wilkp.	2006
	KIS Płużnica	NGO – Grudziądzkie Centrum Edukacji AbAks.c	2012
Lubelskie			
27	KIS Zamość	NGO – Stowarzyszenie Nowa Szansa	2007
28	KIS Janów Lubelski	NGO – Stowarzyszenie Humanus	2008
29	KIS Dubienka	NGO – Stowarzyszenie Stella	2011
30	KIS Moja szansa Chełm	NGO – Stowarzyszenie Ośrodek Wspierania Rodziny w Chełmie	2012
31	KIS Szansa Lublin, Zielona 3	NGO – Stowarzyszenie Bractwo Miłosierdzia im. Św. Brata Alberta	2012
32	KIS Lublin, Krochmalna 13	NGO – Fundacja Fuga – Mundi	2010
33	KIS Tomaszów Lub., Kościelna	JST – Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Tomaszowie Lub.	2009
34	KIS Lubartów	NGO – Stowarzyszenie Inicjatyw Lokalnych SIL	2009
35	KIS Puławy	JST – Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Puławach	2005
36	KIS Sawin	NGO – Stowarzyszenie Kobiet Sawin	2013
37	KIS Piaski	JST – Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej	2010
38	KIS Luchów Dolny–Tarnogród	JST – Burmistrz Miasta i Gminy Tarnogród	2013
39	KIS Ulhówek	JST – Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Ulhówku	2013
40	KIS Komarów Osada	JST – Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Komarowie Osadzie	2013
41	KIS Jarcia 68 /Adamów	JST – Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Adamowie, pow. zamojski	2013
42	KIS Żegocin – Drelów	JST – Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej Drelów	2014
43	KIS Adamów	JST – Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Adamowie	2013
44	KIS Tomaszów Lub.	JST – Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Tomaszowie Lub.	2013
45	KIS Kraśnik	JST – Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Kraśniku	2014
46	KIS Łęczna	NGO – Łęczyńskie Stowarzyszenie Inicjatyw Społecznych	2014
47	KIS Janów Lubelski	NGO – Fundacja Konwent KISCIS Lubelszczyzny	2015
48	KIS Lublin, Hutnicza	NGO – Fundacja Fuga Mundi	2015
49	KIS Lublin, Królewska 3	NGO – Fundacja Inicjatyw Społecznych	2015
Lubuskie			
50	KIS Lubiszyn	JST – Wójt Gminy Lubiszyn	2011
51	KIS Kostrzyn nad Odrą	JST – Prezydent Miasta Kostrzyn nad Odrą	2006
52	KIS Szprotawa	JST – Ośrodek Pomocy Społecznej w Szprotawie	2009
53	KIS Słubice	JST – Ośrodek Pomocy Społecznej w Słubicach	2005
54	KIS Lubsko	JST – Miejsko–Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Lubsku	2010
55	KIS Lubniewice	JST – Miejsko–Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Lubniewicach	2013
56	KIS Zielona Góra	NGO – Związek Lubuskich Organizacji Pozażydowych w Zielonej Górze	2013
57	KIS Zwierzyn	JST – Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Zwierzynie	2015

58	KIS Deszczna	JST – OPS Deszczna		2009
59	KIS Przytoczna	JST – GOPS Przytoczna		2008
Łódzkie				
60	KIS Pabianice	JST – Miejski Centrum Pomocy Społecznej w Pabianicach		2004
61	KIS Zgierz	JST – MOPS Zgierz		2015
62	KIS Łódź, Trybuły 16	JST – MOPS Łódź		2012
63	KIS Zduńska Wola	JST – MOPS Zduńska Wola		2005
64	KIS Tomaszów Mazowiecki	JST – MOPS Tomaszów Mazowiecki.		2009
65	KIS Łódź, Księży Młyn 2	JST – MOPS Łódź		2012
66	KIS Łódź, Paderewskiego 47	JST – MOPS Łódź		2013
67	KIS Lubanów Błazki	JST – MGOPS Błazki		2004
68	KIS Aleksandrów Łódzki	JST – OPS Aleksandrów Łódzki		2007
Małopolskie				
69	KIS Kraków, Krakusa 8	NGO – Fundacja Wspierania Rozwoju Społecznego Leonardo		2007
70	KIS Kraków, Górali 19	JST – Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Krakowie		2005
71	KIS Zielonki, Krakowskie Przed	JST – Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Zielonkach		2011
72	KIS Trzebinia	JST – Ośrodek Pomocy Społecznej w Trzebini		2007
73	KIS Libiąż	JST – Ośrodek Pomocy Społecznej w Libiążu		2006
74	KIS Klucze	JST – Ośrodek Pomocy Społecznej w Kluczach		2006
75	KIS Kęty	JST – Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Kętach		2005
76	KIS Brzeszcze	JST – Ośrodek Pomocy Społecznej w Brzeszczach		2006
77	KIS Zakopane	JST – Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Zakopanem		2008
78	KIS Gorlice	NGO – Stowarzyszenie na Rzecz Pomocy Rodzinie „Nadzieja” w Bieczu		2011
79	KIS Tarnów	NGO – Fundacja „Hetmana Tarnowskiego”		2013
80	KIS Sułkowice	JST – Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Sułkowicach		2013
81	KIS Podegrodzie Brzezna	NGO – Fundacja Europa +, Podegrodzie		2013
82	KIS Kraków, Szlak 65	NGO – Fundacja Sustiane, z Krakowa		2015
83	KIS Bochnia	JST – MOPS Bochnia		2016
Mazowieckie				
84	KIS Opinogóra Górna	JST – Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Opinogórze Górnej		2013
85	KIS Mińsk Mazowiecki	JST – Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Mińsku Mazowieckim		2013
86	KIS Radłówek	JST – Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Wiązownie		2011
87	KIS Pułtusk	JST – Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Pułtusku		2012
88	KIS Gąbin	NGO – Fundacja Q Lublin		2012
89	KIS Tuszcz	JST – Ośrodek Pomocy Społecznej w Tuszczu		2011

90		KIS Progres Ostrołęka	JST – Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie w Ostrołęce	2010
91		KIS Warszawa Otwarte Drzwi	NGO – Stowarzyszenie Otwarte Drzwi	2013
92		KIS Iłża	NGO – Fundacja Q Lublin	2013
93		KIS Przasnysz	JST – Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Przasnyszu	2010
94		KIS Szydłowiec, Rynek Wielki	NGO – Porozumienie Samorządowo–Gospodarcze	2013
95		KIS Słupno	JST – Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Słupnie	2016
96		KIS Szydłowiec, Radomska	NGO – PKPS Zarząd Wojewódzki Kielce	2013
97		KIS Stoczek	JST – Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Stoczku	2013
98		KIS Sochaczew	JST – Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Sochaczewie	2014
99		KIS Radom, Żeromskiego	NGO – Fundacja Rozwój Aktywności Społeczności w Radomiu	2012
100		KIS Radom, Kilińskiego	NGO – Fundacja Rozwój Aktywności Społeczności w Radomiu	2012
101		KIS Rusinów	NGO – Lokalna Grupa Działania „Wszyscy Razem” Rusinów	2014
102		KIS Płońsk	JST – Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Płońsku	2007
103		KIS Kłwów	JST – Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Kłwowie	2014
104		KIS Wolanów	NGO – Polskie Stowarzyszenie Pedagogów i Animatorów Klanza z Lublina	2015
105	Opolskie	KIS Nysa	JST – Ośrodek Pomocy Społecznej w Nysie	2005
106		KIS Głucholązy	JST – OPS Głucholązy	2007
107		KIS Opole	JST – MOPS Opole	2007
108		KIS Murów	JST – Ośrodek Pomocy Społecznej w Murowie	2013
109		KIS Popielów	JST – Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Popielowie	2008
110		KIS Kędzierzyn – Koźle	JST – Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Kędzierzynie Koźlu	2004
111		KIS Brzeg	NGO – Brzeskie Stowarzyszenie Chorych na SM	2015
112	Podkarpackie	KIS Łańcut	JST – Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Łańcutie	2009
113		KIS Jedlicze	JST – Ośrodek Pomocy Społecznej w Jedliczach	2009
114		KIS Strzyżów	JST – Miejsko–Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Strzyżowie	2011
115		KIS Mielec	JST – Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Mielcu	2009
116		KIS Stalowa Wola	JST – Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Stalowej Woli	2006
117		KIS Boguchwała	JST – Ośrodek Pomocy Społecznej w Boguchwale	2014
118		KIS Nisko, ul. 3–ego Maja 10	JST – Ośrodek Pomocy Społecznej w Nisku	2005
119		KIS Dębica	JST – Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Dębicy	2006
120	Podlaskie	KIS Łapy, Dolna 4	NGO – Polskie Stowarzyszenie Doradcze i Konsultingowe	2012
121		KIS Łapy, Leśnikowska 54	JST – Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Łapach	2013

122	KIS Zabłudów	NGO – Polskie Stowarzyszenie Doradcze i Konsultingowe	2012
123	KIS Białystok	NGO – Stowarzyszenie Pomocy Rodzinie Droga	2011
124	KIS Suwałki, Kościszki 71	NGO – Suwalskie Stowarzyszenie Wybór	2010
125	KIS Suwałki, Noniewiczza 42a	NGO – Agencja Rozwoju Regionalnego ARES	2013
Pomorskie			
126	KIS Wejherowo	JST – Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Wejherowie	2005
127	KIS Mikołajki Pomorskie	JST – Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Mikołajach Pomorskich	2006
128	KIS Mikołajki Pomorskie	NGO – Stowarzyszenie na rzecz aktywizacji i rozwoju „Integracja”	2015
129	KIS Tczew	JST – Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Tczewie	2006
130	KIS Włocławek	JST – Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Włocławku	2005
131	KIS Kartuzy	JST – GOPS w Kartuzach	2015
132	KIS Rumia	JST – Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Rumii	2013
133	KIS Bolszewo k/Wejherowa	JST – Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Wejherowie	2014
134	KIS Kleszczewo Kościańskie	JST – Stowarzyszenie Miłośników Obozina i Kociewia w Skaryszewach	2014
135	KIS Sztum	JST – Miejsko-Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Sztumie	2014
136	KIS Pomoc Gdańsk	NGO – Fundacja Pomoc na rzecz integracji i resocjalizacji w Gdańsku	2015
137	KIS Człuchów	JST – MOPS Człuchów	2014
Śląskie			
138	KIS Pszczyna	JST – Ośrodek Pomocy Społecznej w Pszczynie	2006
139	KIS Bytom	JST – Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Bytomiu	2008
140	KIS Sosnowiec	JST – Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Sosnowcu	2008
141	KIS Dąbrowa Górnicza	JST – Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Dąbrowie Górniczej	2009
142	KIS Piekary Śląskie	JST – Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Piekarach Śląskich	2010
143	KIS Ruda Śląska	JST – Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Rudzie Śląskiej	2007
144	KIS Łaziska Górne	NGO – Centrum Społecznego Rozwoju	2011
145	KIS Katowice, Kościszki 44	NGO – Instytut Współpracy i Partnerstwa Lokalnego	2012
146	KIS Zabrze, Powstańców Śl.	JST – Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie w Zabrzu	2008
147	KIS Katowice, Panewnicka 36	NGO – Centrum Szkoleń i Rozwoju MERITUM	2008
148	KIS Katowice, Oswobodzenia	NGO – Śląskie Stowarzyszenie AD VITAM DIGNAM	2012
149	KIS Szczekociny	NGO – Caritas Diecezji Kieleckiej	2006
150	KIS Tarnowskie Góry	NGO – Stowarzyszenie „Centrum Wspierania Inicjatyw Pozarządowych”	2012
151	KIS Bojszowy	JST – Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Bojszowach	2013
152	KIS Psary	JST – Ośrodek Pomocy Społecznej w Psarach	2007
153	KIS Siewierz	JST – Ośrodek Pomocy Społecznej w Siewierzu	2008
154	KIS Racibórz	NGO – Stowarzyszenie PERSONA	2013

155	KIS Goczałkowice Zdrój	JST – GOPS Goczałkowice Zdrój	2016
156	KIS Bielsko – Biała	JST – Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Bielsku Białej	2008
157	KIS Gliwice	NGO – Towarzystwo Św. Brata Alberta	2004
158	KIS Rybnik	NGO – Stowarzyszenie Pomocy Dzieciom Rybnika	2013
159	KIS Świętochłowice	JST – Centrum Integracji Społecznej w Świętochłowicach	2013
160	KIS Chorzów	JST – OPS Chorzów	2015
161	KIS Siemianowice Śląskie	JST – MOPS Siemianowice Śląskie	2015
162	KIS Złote Łany Bielsko–Biała	NGO – Fundacja Aktywności Społecznej Bielsko–Biała	2015
163	KIS Czechowice Dziedzice	JST – OPS Czechowice Dziedzice	2015
164	KIS Jaworze	JST – GOPS Jaworze	2015
165	KIS Szczyrk	JST – MOPS Szczyrk	2015
166	KIS Kozy	JST – GOPS w Kozach	2015
167	KIS Jasienica	JST – GOPS Jasienica	2015
168	KIS Wilkowice	JST – GOPS Wilkowice	2015
169	KIS Czernichów	JST – GOPS Czernichów	2015
170	KIS Węgierska Górka	JST – GOPS Węgierska Górka	2015
171	KIS Wilamowice	JST – GOPS Wilamowice	2015
172	KIS Milówka	JST – GOPS Milówka	2016
173	KIS Bestwina	JST – GOPS Bestwina	2016
174	KIS Będzin	JST – MOPS Będzin	2016
175	KIS Jastrzębie Zdrój	NGO – Jastrzębskie Stowarzyszenie „Otwarte Drzwi”	2016
176	KIS Czerwonka Leszczyny	JST – OPS Czerwonka Leszczyny	2016
177	KIS Łazy	JST – OPS Łazy	2016
178	Świętokrzyskie		
179	KIS Kielce, Jagiellońska 42a	NGO – Stowarzyszenie „Klub Abstynentów Raj”	2007
180	KIS Końskie	JST – Miejsko–Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Końskich	2006
181	KIS Busko Zdrój	NGO – Caritas Diecezji Kieleckiej	2007
182	KIS Sędziszów	NGO – Caritas Diecezji Kieleckiej	2007
183	KIS Jędrzejów	NGO – Caritas Diecezji Kieleckiej	2006
184	KIS Skarżysko Kamienna	JST – Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Skarżysku Kamienna	2004
185	KIS Ostrowiec Świętokrzyski	NGO – Fundacja Pomocna Dłoń	2011
186	KIS Kielce, Chęcińska 1	JST – Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie w Kielcach	2006
187	KIS Kielce, Wesola 54	NGO – Caritas Diecezji Kieleckiej	2006
188	KIS Chatupki	NGO – Stowarzyszenie Arka Nadziei	2013
189	KIS Starachowice	JST – MGOPS Starachowice	2014

189	KIS Bodzentyn	JST – MGOPS Bodzentyn	2014
Warmińsko-Mazurskie			
190	KIS Jonkowo	JST – GOPS Jonkowo	2005
191	KIS Olsztynek	JST – Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Olsztynku	2005
192	KIS Frombork	JST – Miejsko-Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej we Fromborku	2008
193	KIS Iława, ul. Obr. Westerplatte	JST – Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Iławie	2007
194	KIS Elk, ul. Słowackiego 158	JST – Rada Miasta, jednostka wyodrębniona	2010
195	KIS Pisz	JST – OPS Pisz	2006
196	KIS Prostki	JST – Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Prostkach	2008
197	KIS Lidzbark W., Góreckiego 7	JST – MOPS Lidzbark Warmiński	2004
198	KIS Orneta	JST – MOPS Orneta	2005
199	KIS Nidzica	JST – Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Nidzicy	2006
200	KIS Kraszewo Lidzbark W.	JST – Miejsko-Gminny OPS w Lidzbarku Warmińskim	2005
201	KIS Kozłowo	JST – Rada Gminy, jednostka wyodrębniona	2007
202	KIS Wieliczki	JST – GOPS Wieliczki	2005
203	KIS Piecki	JST – Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Pieckach	2005
204	KIS Działdowo, Księżodworska	JST – Rada Miasta, jednostka wydzielona	2005
205	KIS Kolno	JST – Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Kolnie	2005
206	KIS Janowiec Kościelny	JST – Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej	2004
207	KIS Jeziorany	JST – GOPS Jeziorany	2005
208	KIS Barciany	JST – GOPS Barciany	2005
209	KIS Szczytno	JST – MOPS Szczytno	2003
210	KIS Świątki	JST – GOPS Świątki	2005
211	KIS Olecko	JST – MOPS Olecko	2005
212	KIS Zalewo	JST – OPS Zalewo	2005
213	KIS Janowo	JST – Rada Gminy, jednostka wyodrębniona	2005
214	KIS Kętrzyn, Kościuszki 2	JST – Rada Gminy, jednostka wyodrębniona	2005
215	KIS Olsztyn	JST – Miejski Zespół Profilaktyki i Terapii Uzależnień	2005
216	KIS Kurzętnik	JST – Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Kurzętniku	2005
217	KIS Mszanowo	JST – Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Mszanowie	2007
218	KIS Orzysz	JST – MOPS Orzysz	2005
219	KIS Działdowo, ul. Jagiełły 30	JST – Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Działdowie	2006
220	KIS Reszel	JST – OPS Reszel	2005
221	KIS Lubawa, Fijewo 73	JST – Ośrodek Pomocy Społecznej w Lubawie	2005
222	KIS Bartoszyce	JST – MOPS Bartoszyce	2012

223	KIS Biskupiec	JST – MOPS Biskupiec	2005
224	KIS Runowo	NGO – Stowarzyszenie na rzecz Rozwoju Wsi Rogóz	2013
225	KIS Rogóz	NGO – Stowarzyszenie na rzecz Rozwoju Wsi Rogóz	2013
226	KIS Górowo Iławieckie	JST – OPS Górowo Iławieckie	2012
227	KIS Korsze	JST – Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Korszach	2005
228	KIS Iława, Gen. Andersa	JST – MOPS Iława	2015
229	KIS Nowe Miasto Lubawskie	JST – MOPS Nowe Miasto Lubawskie	2006
230	KIS Iłowo – Osada	JST – Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Iłowo–Osada	2011
231	KIS Barczewo	JST – GOPS Barczewo	2005
232	KIS Miłki	JST – Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Miłkach	2014
233	KIS Pasłęk	JST – Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Pasłęku	2006
234	KIS Kętrzyn, ul. Pocztowa 11	JST – Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Kętrzynie	2005
235	KIS Lidzbarsk W. Krasickiego	JST – Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Lidzbarsku Warmińskim	2005
236	KIS Elbląg, Browarna 85	JST – GOPS Elbląg	2005
237	KIS Purda	JST – GOPS Purda	2005
238	KIS Środa Wlkp.	NGO – Stowarzyszenie Działamy Razem z Poznania	2012
239	KIS Konin, Sosnowa 16	JST – Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie w Koninie	2006
240	KIS Puszczykowo	NGO – Fundacja im. Królowej Polski, św. Jadwigi z Puszczykowa	2010
241	KIS Wronki	NGO – Fundacja im. Królowej Polski, św. Jadwigi z Puszczykowa	2012
242	KIS Kłodawa	NGO – Fundacja im. Królowej Polski, św. Jadwigi z Puszczykowa	2012
243	KIS Karpicko	NGO – Fundacja im. Królowej Polski, św. Jadwigi z Puszczykowa	2012
244	KIS Czempin	NGO – Fundacja im. Królowej Polski, św. Jadwigi z Puszczykowa	2012
245	KIS Klecko	NGO – Stowarzyszenie Młodych Wielkopolan	2005
246	KIS Międzychód	JST – Ośrodek Pomocy Społecznej w Międzychodzie	2005
247	KIS Konarzewo – Dopiewo	NGO – Stowarzyszenie na Rzecz Osób Niepełnosprawnych „Promyk”	2013
248	KIS Śrem	JST – Ośrodek Pomocy Społecznej w Śremie	2006
249	KIS Kalisz	JST – Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Kaliszu	2005
250	KIS Kórnik	NGO – Fundacja im. Królowej Polski, św. Jadwigi z Puszczykowa	2013
251	KIS Borek Wlkp.	NGO – Fundacja im. Królowej Polski, św. Jadwigi z Puszczykowa	2013
252	KIS Komorniki	NGO – Fundacja im. Królowej Polski, św. Jadwigi z Puszczykowa	2013
253	KIS Mosina	NGO – Fundacja im. Królowej Polski, św. Jadwigi z Puszczykowa	2013
254	KIS Piła	JST – Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Pile	2010
255	KIS Środa Wlkp. Harcerska	NGO – Stowarzyszenie Pomocy SOS ze Środy Wielkopolskiej	2012
256	KIS Sompolno	JST – Miejsko–Gminny OPS w Sompolnie	2012

257	KIS Poznań, Karpia 9	JST – Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie w Poznaniu	2009
258	KIS Grzegorzew	JST – Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Grzegorzewie	2013
259	KIS Swarzędz	JST – Ośrodek Pomocy Społecznej ze Swarzędza	2010
260	KIS Brzeziny	JST – Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Brzeziny	2014
261	KIS Pleszew	NGO – Towarzystwo Pomocy im. Św. Brata Alberta w Pleszewie	2015
262	KIS Kaczory	JST – GOPS Kaczory	2013
Zachodniopomorskie			
263	KIS Koszalin	JST – Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Koszalinie	2008
264	KIS Łobez	NGO – Stowarzyszenie Współistnienie z Łobza	2012
265	KIS Dobrzany	NGO – Fundacja Pod Aniołom z Dobrzany	2013
266	KIS Szczecinek, Wiejska 4	JST – Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Szczecinku	2006
267	KIS Unieście	JST – Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Mielnie	2007
268	KIS Bobolice	JST – Miejsko–Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Bobolicach	2013
269	KIS Brojce	JST – Ośrodek Pomocy Społecznej w Brojczach	2012
270	KIS Wałcz	JST – Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Wałczu	2008
271	KIS Szczecin	JST – Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Szczecinie	2012
272	KIS Pełczyce	JST – Miejsko–Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Pełczycach	2013
273	KIS Recz	JST – Miejsko–Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej Recz	2006
274	KIS Police	NGO – Fundacja Ośrodek Doskonalenia Kadr z Polic	2013
275	KIS Drawno	NGO – Stowarzyszenie Ludzi Bezrobotnych w Drawnie	2015
276	KIS Kofobrzeg	JST – MOPS Kofobrzeg	2007
277	KIS Stargard	JST – MOPS Stargard	2015
278	KIS Gościnnie	JST – GOPS Gościno	2010
279	KIS Barlinek	JST – OPS Barlinek	2006
280	KIS Gryfino	JST – OPS Gryfino	2008

Tłoczono z polecenia Marszałka Senatu
